

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KRIISINHALLINTA JA SUOMEN SOTILAALLINEN USKOTTAVUUS

Pro gradu -tutkielma

Kadetti
Eerika Haavisto

Kadettikurssi 92
Viestilinja

Maaliskuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja	
Kadettikurssi 92	Maasotalinja	
Tekijä		
Kadetti Eerika Haavisto		
Tutkielman nimi		
Kriisinhallinta ja Suomen sotilaallinen uskottavuus		
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka	
Strategia	Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)	
Aika Helmikuu 2009	Tekstisivuja 84	Liitesivuja 5
TIIVISTELMÄ		
<p>Suomen turvallisuuspolitiikka on ollut jatkuvassa muutoksessa kylmän sodan päättymisen jälkeen. Kriisinhallinta on kohonnut puolustuspolitiikan sektorilla yhä keskeisemmäksi, mutta puolustuspoliittisia ratkaisuja perustellaan edelleen kansallisen puolustuksen tarpeilla ja sotilaallisella uskottavuudella. Tämän tutkimuksen pääongelmana on selvittää, miten Suomen sotilaallinen uskottavuus määrittyy läntisen sodan kuvan viitekehyksessä. Tähän haetaan vastausta kahdella alakysymyksellä. Ensimmäinen niistä selvittää läntisen sodan kuvan mukaista käsitystä sotilaallisesta uskottavuudesta. Toinen selvittää, miksi Suomi osallistuu aktiivisesti kriisinhallintaan.</p> <p>Sotilaallinen uskottavuus on Suomessa melko vähän tutkittu aihealue. Uskottavuus on vuorovaikutusta, jossa kyse on tulkinnoista. Tässä tutkimuksessa selvitetään, mitä sisältyy sotilaalliseen uskottavuuteen länsimaiden, pääasiassa EU:n ja NATO:n jäsenmaiden, näkökulmasta. Uskottavuus määrittyy sodankuvan kautta ja tässä tutkimuksessa keskitytään läntiseen sodan kuvaan. Tutkimuksessa käytetään pohjana konstruktivistista yhteiskuntafilosofiaa, ja aineisto on valittu ja sitä käsitellään teoriasidonnaisen sisällönanalyysin kautta.</p> <p>Tutkimuksen teorialuvussa tarkennetaan tutkimuksen pohjana käytettyä maailmankuvaa ja yhteiskuntafilosofiaa. Tutkimuksen kolmessa asialuvussa käsitellään sotilaallista uskottavuutta, sotilaallista kriisinhallintaa ja Suomen osallistumista kriisinhallintaan 2000-luvulla. Käsitteet uskottavuus ja kriisinhallinta määritellään kyseisissä luvuissa.</p> <p>Sodankuva on jatkuva prosessi, joka rakentuu sen mukaan, miten sen vaikutuspiirissä olevat sitä muokkaavat. Läntisen sodankuvan mukainen asevoiman käytön muutos on suunnannut länsimaiden sotilaallisen voiman kehitystä kylmän sodan jälkeen. Osa vanhoista uhkakuvis-</p>		

ta on poistunut, mutta tilalle on tullut vähintään saman verran uusia. Uusiin uhkiin ei voida vastata perinteisen sodankäynnin menetelmillä. Ennaltaehkäisystä onkin tullut lähes ainoa keino ehkäistä laajempien turvallisuusuhkien syntyä.

Tutkimuksen keskeisenä tuloksena voidaan pitää sitä, että Suomi on kylmän sodan jälkeen pyrkinyt muodostamaan itselleen länsimaisen identiteetin, ja sen takia integroitunut vahvasti läntiseen arvoyhteisöön ja siihen liittyviin organisaatioihin. Tästä on seurannut se, että Suomi on mukana läntisen sodankuvan muutosprosessissa ja toisaalta toteuttaa sitä. Sodankuvaan liittyvät uhkakuvat ja käsitykset asevoimasta ja sen käytöstä muodostavat kehyksen, jonka puitteissa puolustusta kehitetään. Kriisinhallinta on keskeinen osa läntisen sodankuvan mukaista turvallisuuspolitiikkaa, ja Suomi on aktiivisesti mukana sen kehittämisessä.

AVAINSANAT:

kriisinhallinta, rauhanturvaoperaatiot, sotilaallinen uskottavuus

KRIISINHALLINTA JA SUOMEN SOTILAALLINEN USKOTTAVUUS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimustehtävä	2
1.2	Viitekehys	3
1.3	Suomen hakeutuminen läntiseen arvoyhteisöön kylmän sodan jälkeen.....	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1	Konstruktivismi	10
2.2	Sodankuva	14
3	SOTILAALLINEN USKOTTAVUUS	17
3.1	Uskottavuuden käsite.....	17
3.2	Sotilaallinen uskottavuus läntisessä sodan kuvassa ja Suomen uskottavuuden tekijät	19
3.3	Suomen viestit	21
3.4	Johtopäätökset	25
4	KANSAINVÄLINEN SOTILAALLINEN KRIISINHALLINTA.....	27
4.1	Sotilaallisen kriisinhallinnan käsite	28
4.2	Kriisinhallinta läntisessä sodan kuvassa.....	29
4.2.1	Pohjois-Atlantin liitto, NATO (North Atlantic Treaty Organisation)	30
4.2.2	Euroopan unioni, EU (European Union)	33
4.3	Suomen osallistuminen kriisinhallintaan.....	38
4.3	Suomen kriisinhallintaa ohjaavat ja rajoittavat tekijät	41
4.4	Modernin kriisinhallinnan haasteet	47
4.5	Johtopäätökset	50
5	SUOMI KRIISINHALLINTAOPERAATIOISSA	53
5.1	Kosovo Force, KFOR	54
5.2	International Security Assistance Force, ISAF	61
5.3	European Union Battlegroup, EUBG	69
5.4	Johtopäätökset	73
6	YHDISTELMÄ.....	78
6.1	Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	78
6.2	Tarkastelu ja jatkotutkimus	82
6.3.	Loppusanat	84

LÄHTEET	85
LIIKTEET	91

KRIISINHALLINTA JA SUOMEN SOTILAALLINEN USKOTTAVUUS

1 JOHDANTO

Sotilaallinen uskottavuus ja kriisinhallinta ovat olleet suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa pinnalla jo pitkään. Näiden liittyminen toisiinsa perustellaan yleensä päättäjien taholta yhdellä tai kahdella lauseella, mutta käsitteiden varsinaisista sisällöistä ja niiden toteutumisesta puhutaan harvoin. Kriisinhallinta kuvataan uskottavuutta lisäävänä tekijänä ja suomalaisten kesken Suomesta puhutaan kriisinhallinnan mallimaana tai suurvaltana muiden länsimaiden joukossa.

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, miksi kriisinhallinnasta on tullut osa Suomen sotilaallista toimintaa ja miten aktiivinen toiminta kansainvälisellä kentällä vaikuttaa sotilaalliseen uskottavuuteen. Tässä tutkimuksessa keskitytään läntiseen sodan kuvaan, joten muunlaisen sodan kuvan omaksuneet, kuten Suomen lähialueen sotilaallinen voima Venäjä, jätetään pois.

Sotilaallinen uskottavuus on vuorovaikutusta, erilaisten viestien lähettämistä, vastaanottamista ja tulkintaa. Viestit voivat olla kirjallisia, suullisia tai toiminnallisia. Niitä voidaan lähettää eri tahoille ja toisaalta taas samalle taholle voidaan lähettää toisiaan vahvistavia viestejä eri keinoja käyttäen. Uskottavuus perustuu ensisijaisesti viestien tulkintaan, joten se ei välttämättä vaadi mitään konkreettista. Sotilaallinen uskottavuus on jokaiselle sotilaallista voimaa omaavalle välttämätön, ja sen saavuttamiseen ja ylläpitoon pyritään jatkuvasti.

Taistelussa vain tulokset ratkaisevat, kumpi osapuolista on voimakkaampi. Aseellisessa konfliktissa kapasiteettia (tai potentiaalista taistelukykyä) voidaan arvioida vain subjektiivisesti ja

arvio perustuu oman tai vastapuolen subjektiiviseen näkemykseen. Näiden arvioiden paikansäilyvyys ei ole varsinaisesti epävarmaa, mutta ainakin määrittelemätöntä, koska kapasiteetti on sodankäynnin ainoa mitattavissa oleva osa. Sodankäynnin lopputulokseen – jos koko sotaa ylipäättään tullaan käymään – vaikuttavat osapuolten kapasiteettien lisäksi ajan, tilan ja olosuhteiden arvaamattomuus, niin sanottu sodankäynnin kitka.¹ Uskottavuus on tässä kehyksessä ainoa, millä voidaan vaikuttaa siihen, että sotilaallista voimaa ei tarvitse lainkaan käyttää. Kaikille osapuolille yhteistä on se, että subjektiivisen arvion perusteella tehdään päätös toiminnasta tai toimimatta jättämisestä. Uskottavuudella – eli tehdyillä tulkinnoilla – on siis suuri merkitys turvallisuuspolitiikassa.

Kärjistyneet konfliktit ympäri maailmaa aiheuttavat hallituksille paineita puuttua yhtä hyvin ihmisoikeusrikkomuksiin kuin oman valtion taloudellisiin tai muihin intresseihin kriisialueilla. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että kriisinhallinta on jo kiinteä osa läntistä sodan kuvaa. Kriisinhallinnan merkitystä osana Suomen sotilaallista uskottavuutta on vahvistettu poliittisissa puheenvuoroissa, valtioneuvoston selonteoissa sekä monissa muissa virallisissa lähteissä. Uskottavuuden riippuessa pääasiassa tulkitsijasta on huomattava, että kansalle annetut viestit kyseistä aiheesta ovat myös osa uskottavuuden muodostamista.

Sodan kuva liittyy konstruktivistiseen tutkimukseen ja maailmankuvaan, ja läntinen sodankuva on tämän tutkimuksen laajempi viitekehys. Muita keskeisiä käsitteitä ovat sotilaallinen uskottavuus ja sotilaallinen kriisinhallinta. Läntistä sodankuvaa ja sen kautta myös suomalaisista sodankuvaa on tutkinut erityisesti majuri Jyri Raitasalo Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitokselta. Tämän tutkimuksen sodankuvaan liittyvät perusteet perustuvat pääasiassa Raitasalon tutkimuksiin aiheesta. Sotilaallista uskottavuutta on Suomessa tutkinut dosentti Arto Nokkala, niin ikään Strategian laitokselta. Uskottavuuden peruskäsitteet ja lähtökohdat ovat peräisin hänen tutkimuksistaan, koska uskottavuutta suomalaisten käsittämänä käsitteenä ei ole paljon tutkittu muualla. Kriisinhallinta on tällä hetkellä tutkimuskohteena ympäri maailmaa. Tässä tutkimuksessa on käytetty Strategian laitoksen julkaisuja aiheesta, muun muassa Suomenlinna-seminaarin luentoja. Lisäksi olen käyttänyt lähteinä virallisten organisaatioiden, kuten NATO:n ja EU:n, internet-sivuja. Suomen virallisten kantojen esittämiseen on käytetty pääasiassa valtioneuvoston selontekoja ja muita vastaavantasoisia lausuntoja ja asiakirjoja.

1.1 Tutkimustehtävä

¹ Luttwak 1987, s. 191, sekä Arto Nokkala 2008

Tutkimuksen päämääränä on selvittää, miten Suomen sotilaallinen uskottavuus on määrittynyt läntisen sodankuvan viitekehyksessä kylmän sodan päättymisen jälkeen. Länsimaina tutkimuksessa käsitellään Euroopan unionin ja NATO:n jäsenvaltioita, jotka lähtökohtaisesti ovat omaksuneet läntisen sodan kuvan. Tarkastelun pohjana käytetään kolmea kriisinhallintatapausta, joihin Suomi osallistuu.

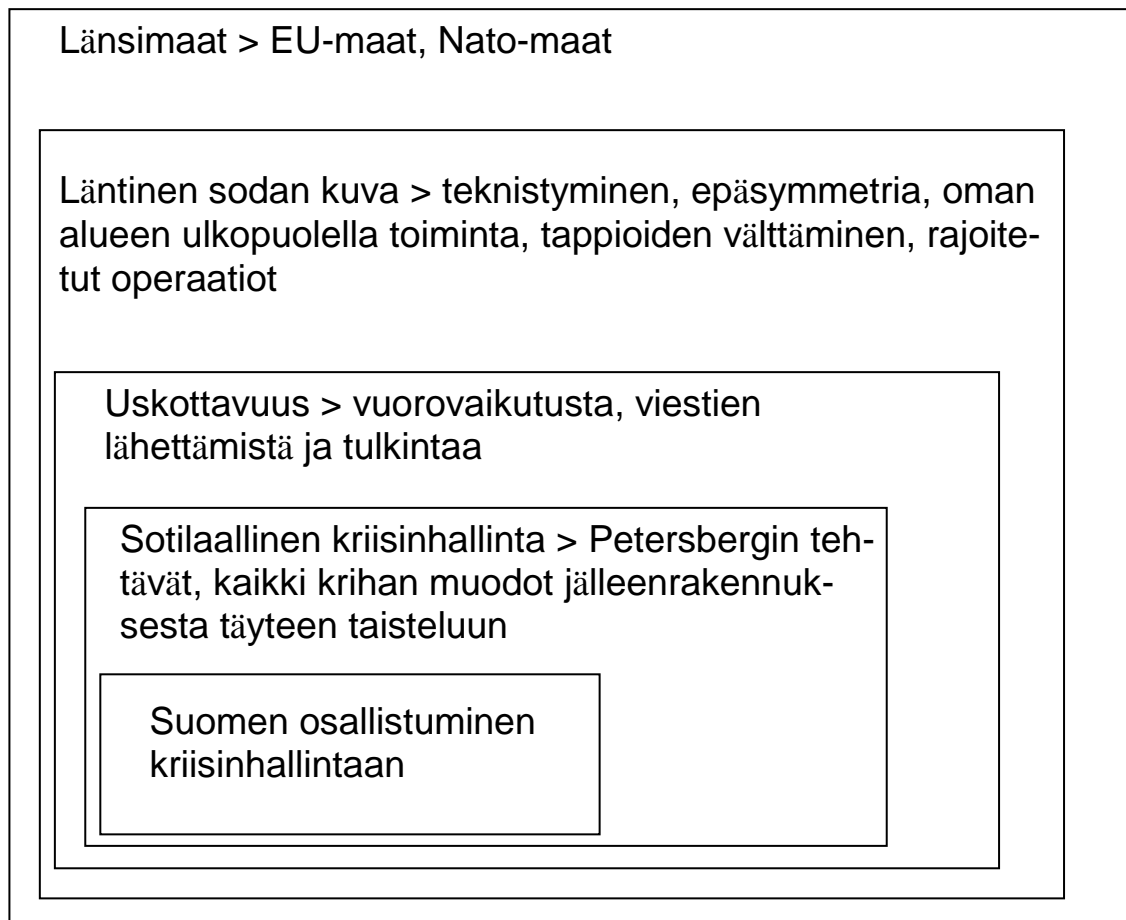
Tutkimuksen pääongelma on:

Miten Suomen sotilaallinen uskottavuus on määrittynyt läntisen sodankuvan viitekehyksessä kylmän sodan jälkeen?

Pääongelmaa tukevia alakysymyksiä ovat:

- Miten länsimaat arvioivat sotilaallista uskottavuutta läntisen sodankuvan viitekehyksessä?
- Miksi kriisinhallinta on noussut Suomessa sotilaallisen uskottavuuden tekijäksi?

1.2 Viitekehys

Kuva 1 Tutkimuksen viitekehys

1.3 Suomen hakeutuminen läntiseen arvoyhteisöön kylmän sodan jälkeen

Kylmän sodan ajan sodankuva Suomessa liittyi vahvasti maailmassa vallitsevaan kahden supervallan väliseen kilpailuun. Keskeisimpänä uhkakuvana oli supervaltaliittoumien välinen sota, jota saatettaisiin kumman tahansa osapuolen toimesta käydä myös Suomen maaperällä. Toinen keskeinen uhka oli Neuvostoliiton vahva asevoima.² Koko kylmän sodan ajan Suomi noudatti puolueettomuuspolitiikkaa, joka kuitenkin kyseenalaistettiin molempien osapuolten taholta. Täten luottaminen erilaisiin sopimuksiin ei vielä taannut maan vapautta, vaan oli vaurduttava koko maan puolustamiseen omin voimin.

Yleismaailmallisesti kylmän sodan aikaa leimasivat, toisen maailmansodan oppien mukaan, sekä ydinaseuhka että massiivisen yllätyshyökkäyksen mahdollisuus. Ydinaseen käyttöä pidettiin täysin mahdollisena joko taktisella tasolla tai jopa täysimittaisena ydinsotana. Suomessa alueellinen puolustusjärjestelmä ja alueellisen taistelun periaate otettiin käyttöön 1960-luvulla, ja niillä pyrittiin vastaamaan erityisesti Neuvostoliiton muodostamaan yllätyshyökkäyksen uhkaan. Vuosikymmeniä kestäneen kylmän sodan alkaessa lientyä 80-luvun aikana Suomen puolustuspolitiikan viralliset muotoilut reagoivat nopeasti, ja jo 90-luvun alussa nähtiin parlamentaarisen puolustuspoliittisen neuvottelukunnan komiteamietinnössä lausunto sotaa alempiasteisista uhkatekijöistä.³

Suomi on kylmän sodan loppumisesta saakka suuntautunut kohti läntistä arvoyhteisöä. Koko 90-luvun ajan Suomen viralliset kannanotot, kuten valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot, suuntasivat maata kohti länttä. Käytännöllisesti katsoen koko kylmän sodan jälkeisen ajan Suomen ulkopoliitikassa on EU:lla ollut vahva vaikutus, alkaen jäsenyyden hakemisesta ja jatkuen 2000-luvun yhä syvenevään yhteistyöhön talouden ja politiikan kaikilla aloilla.

”Euroopan oloissa yksikään maa ei voi taata turvallisuuttaan yksin. Ristiriitoja ja konflikteja ei voi hallita ellei tartuta niiden syihin. Suomi on painottanut turvallisuuspolitiikan yhteistyövaraisuutta jo kylmän sodan ajoista lähtien. Laaja turvallisuuskäsite, vakauden ja uusien turvallisuusuhkien merkityksen korostaminen, on tarkoituksellista tärkeysjärjestyksen muuttamista.”⁴

² Raitasalo 2008 s.87

³ Raitasalo 2008 s. 88-90

⁴ VNS 1/1997 s. 6

Länteen suuntautuminen voidaan katsoa konkreettisesti alkaneeksi Puolustusvoimien osalta vuonna 1992, kun allekirjoitettiin sopimus F/A-18 Hornet -mallisten torjuntahävittäjien ostamisesta Yhdysvalloista. Samana vuonna Suomesta tuli NATO:n perustaman Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvoston (NACC) tarkkailijajäsen. NACC:n jäseniksi otettiin myös entisiä Neuvostoliiton maita, joilla oli kiinnostusta sotilasliiton varsinaiseen jäsenyyteen. Vuonna 1993 aloitettiin Naton rauhankumppanuusohjelma PfP (Partnership for Peace) ja siihenkin Suomi lähti mukaan melko nopeasti. PfP -rauhankumppaneille tarjottiin syvempää kumppanuutta jo vuonna 1995 ja tällöin Suomessa alkoi kyseisen PARP -ohjelman (Planning and Review Process) myötä Puolustusvoimien yhteensovittaminen Naton standardeihin.⁵

Vuoden 1995 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa kuvataan tuoretta jäsenyytämme näin: ” Jäsenyys Euroopan unionissa vahvistaa Suomen turvallisuuden perustaa ja tarjoaa Suomelle keskeisen vaikutuskanavan etujensa ajamiseen ja vastuunsa kantamiseen kansainvälisissä suhteissa.” ”(Euroopan unionin jäsenenä) Suomen erityisenä tavoitteena on Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden edistäminen. - - Kuuluminen Pohjolaan ja läheinen yhteistyö muiden pohjoismaiden kanssa on suomalaisen yhteiskunnan peruskivi, kansanvallan, oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin tunnusmerkki.”⁶ Huomattavaa on, että 90-luvun puolella Suomi korosti pohjoista ulottuvuutta, pohjoismaista yhteistyötä ja Pohjois-Euroopan vakaata kehitystä. 2000-luvulle tultaessa selontekojen sanamuodoista jäi vähitellen pois pohjoisen korostaminen ja tilalle on tullut yhä selvempi suunta pois periferiasta kohti vaikuttavuutta unionin keskeisimmillä toimialoilla.

Kylmän sodan luomien turvallisuuspoliittisten rakenteiden murruttua Suomi vapautui poliittisesti. Maa saattoi vapaasti tavoitella asemaa osana länttä ja tähän prosessiin liittyi Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1994. Vuonna 1993 voimaan astunut Maastrichtin sopimus antoi alkusysäyksen EU:n yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle, johon Suomikin unioniin liittyessään sitoutui, ja joka jatkaa syvenemistään – mahdollisesti kohti yhteistä puolustusta. Jäsenyyden velvoitteet ja vastuut ovat sitovia, ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikan osalta ne luonnollisesti ovat NATO:n kanssa samansuuntaisia, koska suuri osa EU:n jäsenmaista kuuluu myös NATO:on. Siitä asti, kun EU:n kriisinhallintatehtävät siirrettiin WEU:lta kokonaan EU:n päätäntävaltaan, on unionin puolustusyhteistyö tiivistynyt entisestään ja Suomi on siinä täysipainoisesti mukana. EU:n tämänhetkiseen yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan (ESDP) ei kuulu NATO:n 5. artiklan kaltaista velvoitetta turvatakuihin, mutta vielä vahvistamattoman Lissabonin sopimuksen sisältämä solidaarisuuslauseke ja avunanto-

⁵ Ervasti ja Laakso 2001 s.67-77

⁶ VNS 1/1995 s. 5-7

velvoite vahvistavat jäsenmaiden keskinäistä solidaarisuutta ja poliittista yhteenkuuluvuutta. Solidaarisuuslauseke velvoittaa unionin jäsenet keskinäiseen avunantoon kriisitilanteessa, kuten terrori-iskussa tai luonnonkatastrofissa ja avunantovelvoite velvoittaa antamaan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle apua kaikin käytettävissä olevin keinoin.⁷ Avunantovelvoite sellaisenaan velvoittaa jäsenmaita jopa enemmän kuin NATO:n vastaava.

Toisin kuin Suomen Euroopan unioniin liittymisen ja ennen kaikkea liittymiseen liittyvän keskustelun alkuvaiheessa puhuttiin⁸, todetaan vuoden 1997 valtioneuvoston turvallisuuspoliittisessa selonteossa, että unionin lähtökohdat ja tavoitteet ovat perimmäiltään turvallisuuspoliittiset. ”Taloudellinen ja poliittinen yhdentymisen sitoo jäsenvaltiot keskinäiseen yhteistyöhön, riippuvuuteen ja yhteisvastuuseen - -.”

1990-luvun lopulla Suomen EU-politiikka alkoi olla jo melko aktiivista ja yhdessä Ruotsin kanssa tehtiin aloite EU:n oman kriisinhallintakyvyn kehittämistä. Vuoden 1997 selonteon mukaan Suomi ei voi unionin jäsenenä olla puolueeton Euroopan unionin ja kolmannen osapuolen välisessä konfliktissa. Toisaalta taas todetaan, että jäsenyys nostaa Suomen turvallisuuspoliittista asemaa ja nostaa kynnyistä kohdistaa maahan minkäänlaisia painostustoimia.⁹

2000-luvulle tultaessa Suomen asema osana länttä alkoi olla jo niin selvää, että sitä ei erikseen tarvinnut korostaa. NATO:n rauhankumppanuus ja sen tuomat operaatiot, harjoitus- ja muu yhteistoiminta olivat jo osa normaalia toimintaa, ja jäsenyys EU:ssa antoi mahdollisuuden vaikuttaa Euroopan ja osittain jopa globaalilla tasolla. PARP -ohjelman yhteensovittaminen on 2000-luvulla jo niin pitkällä, että ainakaan yhteensopivuuden puolesta mikään ei estäisi hakemasta ja saamasta NATO:n jäsenyyttä.

Voidaan siis tiivistää, että EU:n jäsenyys ja yhä tiivistyvä yhteistoiminta sotilasliitto NATO:n kanssa ovat tuoneet Suomen 2000-luvulla sellaiseen tilanteeseen, jossa ei enää voida valita, pyritäänkö kuulumaan länteen vaan ennemmin on pyrittävä toimimaan siten, että jatkuva kansainvälinen toiminta ei heikennä omaa toiminnanvapautta.

2000-luvun linjanvedot turvallisuuspolitiikan saralla ovat saaneet selontekojen lisäksi tukea Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta¹⁰, joka julkaistiin tarkastet-

⁷ Ulkoasiainministeriö: EU: Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: www.formin.fi/public/default.aspx?contentlan=1&culture=fi-FI&nodeid=31904, luettu 20.11.2008

⁸ katso esim: Ervasti ja Laakso 2001

⁹ VNS 1/1997 s. 43

¹⁰ Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia YETTS, myöhemmin tässä: strategia

tuna vuonna 2006. Strategia on valtioneuvoston periaatepäätös, jossa määritellään yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja niiden tavoitetilat. Siihen on koottu turvallisuus- ja puolustuspolitiikkamme keskeiset kohdat, jotka eivät toivottavasti muutu samaan tahtiin kuin maailma ympärillämme. Vuoden 2003 jälkeen tehdyssä tarkistuksessa erityistä huomiota kiinnitettiin kansainväliseen toimintaan, kuten yhä kasvavaan keskinäisriippuvuuteen sekä yhteistoimintakykyyn. Strategiaa päivitetään suurin piirtein samalla syklillä kuin valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoakin. Kyseisten selontekojen määrittäessä suuret toimintalinjat turvallisuuden saralla strategia määrittelee konkreettisia vastuita ja toimintaohjeita.

Elintärkeiksi toiminnoiksi strategia määrittelee seuraavat osa-alueet:

- valtion johtaminen
- kansainvälinen toiminta
- valtakunnan sotilaallinen puolustaminen
- sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen
- talouden ja infrastruktuurin toimivuus
- väestön toimeentuloturva ja toimintakyky
- henkinen kriisinkestävyys¹¹

Suomi on vuonna 2009 tiiviissä sotilaallisessa yhteistyössä Euroopan unionin ja sotilasliitto NATO:n kanssa. Molempien organisaatioiden jäsenet, suurimmaksi osaksi samat valtiot, ovat omaksuneet läntisen sodan kuvan. Niillä on ainakin laajassa mitassa melko samansuuntaiset käsitykset sodankäynnin perusteista. Nämä valtiot muodostavat käsityksensä toisista valtioista oman identiteettinsä ja intressiensä perusteella. Aktiivinen toiminta kriisinhallintaoperaatioissa voi siis näyttäytyä läntisen sodan kuvan omaksuneille hyvinkin uskottavana sotilaallisen voiman käytön osana, kun taas esimerkiksi venäläiset arvioivat sotilaallista uskottavuutta omilla perusteillaan. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään läntisen sodan kuvan omaksuneiden käsitys uskottavuudesta ja sen arvioinnista sekä kriisinhallinnan merkitys uskottavuuden osana.

¹¹ YETTS 2006

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tämä tutkimus on tehty teoriasidonnaisen sisällönanalyysin kautta. Pohjana tutkimuksessa on konstruktivistinen yhteiskuntafilosofia. Aineiston kokoamisessa, siihen tutustumisessa ja sen jäsentelyssä ei ole huomioitu konstruktivistista viitekehystä vaan se on tehty täysin aineistolähtöisesti. Aineistosta tehdyissä johtopäätöksissä ja tulkinnoissa kuitenkin lähdetään liikkeelle konstruktivismista ja sen mukaisesta käsityksestä kansainvälisen järjestelmän rakentumisesta. Näin ollen tutkimustulokset muodostuvat teoreettisen tausta-ajatuksen ja empiirisen aineiston yhdistelmästä.¹²

2.1 Maailmankuva

Maailmanpolitiikan ja sen osana turvallisuuspolitiikan tutkimuksessa voidaan nähdä tapahtuneen suuria muutoksia kylmän sodan päättymisen jälkeen. 1990-luvulle oli tyypillistä uskoa integraatioiden ja instituutioiden voimaan. Globalisaatiota pidettiin tuolloin vielä lähinnä positiivisena voimana, jonka myötä suvereenien valtioiden rooli vähenisi ja niin kutsutun yhteisöllisen hyvän rooli kasvaisi jatkuvasti. Tämä liberaalisen internationalismin kausi kuitenkin menetti hallitsevan asemansa vuosituhannen vaihtuessa, ja tilaa otti tällöin klassinen realismi. 9/11 terrori-iskut palauttivat perinteisen voimapolitiikan suurvaltojen välisiin suhteisiin ja yhteisöllisyys väheni selvästi. 9/11 terrori-iskujen jälkeen on jo perusteltua puhua maailmanpolitiikan paradigman muutoksesta.¹³

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa kansainvälinen politiikassa voidaan nähdä kolme perustendenssiä: valtio, alue ja maailma. Globalisaation ja erilaisten yhteenliittymien (kuten Euroopan Unioni) myötä valtion rooli on pienenemässä ja alueen ja maailman rooli edelleen kasvamassa.¹⁴ Vaikka eriaisteiset niin taloudelliset kuin turvallisuuspoliittisetkin kriisit välillä vaikuttavat uudelleensuuntaavan trendiä kohti valtiokeskeisyyttä, on pitkällä aikavälillä havaittavissa, että nämä hetkelliset laskusuhdanteet eivät vaikuta kehityksen kokonaissuuntaan. Vastakkainasettelu on siis olemassa siten, että tukeminen ja sulautuminen etenevät jatkuvasti, mutta valtioiden välinen kilpailuasetelma saa hetkittäin ylilyöntiaseman. Valtiollisuuden, re-

¹² Tuomi & Sarajärvi 2002, s.116

¹³ Visuri 2002, s.7-9

¹⁴ Hakovirta 2002, s. 48

gionalismin ja globalisaation kolmiyhteydessä vaikuttaa nollasummapelellä.¹⁵ Kukin tekijä kykenee vahvistumaan eri tapahtumien kautta, joten niistä jokaisella on yhtä suuret mahdollisuudet kasvattaa valtaansa.

Valtiollisuus vahvistuu pääasiassa valtiosuvereeniuden korostamisen sekä oman (valtion) edun ajamisen kautta. Regionalismi eli alueellistuminen toimii selvästi itseään vahvistaen. Integraatio kykenee vahvistamaan itseään kahdella tavalla: 1) yhden alan integraatio synnyttää muiden alojen integraatiota ja 2) sitoutuneet valtiot toimivat keskinäisriippuvuusverkossa, jolloin ne väkisin joutuvat sopeutumaan integraatioon sekä edistämään sitä. Näiden lisäksi on huomattava myös mallivaikutuksen voima. Globalisaatio vahvistuu kansainvälisten markkinoiden ja internet-viestinnän laajenemisen myötä. Lisäksi siihen vaikuttavat toimijoiden omat positiiviset kokemukset kansainvälisestä yhteistoiminnasta.¹⁶

Kaikkien kolmen päätendenssin kohdalla voidaan havaita myös vastavaikutuksia. Suvereeniuden korostaminen luo paineita globaalien tai ainakin alueellisten arvojen, uhkien tai muiden yhteisiksi nähtyjen asioiden huomiointiin. Integraation pakkoeteneminen taas aiheuttaa vastustusta ja antaa negatiivisen mallin koko integraatiokehityksestä. Globaali ongelmien hallitsemispyrkimykset aiheuttavat vastustusta joissakin osissa ja siten myös kehityksen jarruttamista.¹⁷

Kaiken kaikkiaan valtiot ovat päätekijöitä niin regionalisaatiossa kuin globalisaatiossakin. Siten kansainväliset ristiriidat aiheuttavat myös sisäpoliittisia ristiriitoja ja jännitteitä. Kuitenkin alueellinen kehitys voi olla tie globalisaation etenemiseen, koska vahvasti integroitunut alue voi haluta vahvistaa globaalin vaikuttajan rooliaan.¹⁸

Globaali ongelmat vaikuttavat jokapäiväiseen kansainväliseen elämään. Vahvasti integroituneet valtiot, kuten Suomi, joutuvat väistämättä tekemisiin näiden ongelmien kanssa, vaikka ne eivät koskisikaan valtiota alueellisesti tai edes sen intresseihin kuuluvan alueen kautta. Globaalit turvallisuusongelmat, kuten joukkotuhoaseet, aseriisunta- ja valvonta, miinat ja terrorismi voivat jo yksinään aiheuttaa levottomuutta, väkivaltaa, sotaa tai pakolaisuutta, jotka taas ovat suoranaista turvallisuutta uhkaavia tekijöitä myös Suomen kaltaisille valtioille.

¹⁵ Yhden tekijän suhteellinen vahvistuminen aiheuttaa aina toisen tekijän heikentymistä.

¹⁶ Hakovirta 2002 s. 49-50

¹⁷ Hakovirta 2002 s. 50-51

¹⁸ Esim EU:n globaaliin vaikuttamiseen tähtäävät projektit, kuten EUBG

2.1 Konstruktivismi

Toisen maailmansodan jälkeen kansainvälisten suhteiden tutkimusta dominoi realismi, vaikka sitä tarkasteltiin ja siihen vaadittiin muutoksia uusien teoreettisten näkökulmien myötä. 70-luvulla realismi haastettiin liberalismiin kautta. Liberalismi painotti valtioiden, kansojen välisen suhteiden ja ei-valtiollisten toimijoiden välistä keskinäisriippuvuutta. Kansainväliset suhteet tuli nähdä poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten suhteiden verkostona, joka sitoo kaikkia toimijoita. Muutamaa vuotta myöhemmin teoriaa tarkastettiin ja itsenäisten valtioiden roolia korostettiin enemmän, mutta edelleen keskinäisriippuvuus nähtiin kaikenkattavana ja kaikkeen kansainväliseen toimintaan vaikuttavana tekijänä.¹⁹

Kansainvälisten suhteiden tutkimukselle tyypillistä on jatkuva debatti eri suuntausten välillä. 80-luvulla voidaan sanoa vaikuttaneen kaksi päädebattia. Ensimmäistä käytiin neo-realistien ja neo-liberaalien välillä, toista rationalistien ja kriittisen koulukunnan välillä. Neo-realistien ja neo-liberaalien tavoitteena oli soveltaa rationaalista talousteoriaa kansainvälisiin suhteisiin, mutta suuntaukset päätyivät toisistaan poikkeaviin tuloksiin. Toisessa debatissa kriittinen koulukunta pyrki haastamaan neo-realismia ja neo-liberalismia tieteen filosofiset perusteet ja rationalistit taas epäilivät kriittisen koulukunnan kykyä määrittellä todellisen maailman käsitettä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa.²⁰

Rationalismin periaatteet voidaan niin neo-liberalismiin kuin neo-realisminkin osalta tiivistää seuraavasti: poliittiset toimijat (valtiot ja yksilöt) ovat rationalistisia ja itsekkäitä, toimijoiden intressien oletetaan syntyvän sosiaalisen vuorovaikutuksen ulkopuolella ja yhteiskunta ymmärretään strategisena maailmana, missä toimijat toimivat olemassa olevien intressiensä edistämiseksi. Nämä kohdat huomioiden voidaan todeta, että rationalismin mukaan toimijat eivät luontaisesti ole sosiaalisia vaan sosiaalisen toiminnan kautta pyritään omiin tavoitteisiinsa.²¹

80-luvulla noussut kriittinen koulukunta kritisoi ja haastaa rationalistien tieteenfilosofiset lähtökohdat toimijoiden luonteesta. Heidän mukaansa toimijoiden identiteetit ja intressit ovat sosiaalisesti rakentuneita, teorit perustuvat aina intresseihin eivätkä voi siten olla neutraaleja, ja sosiaaliset ilmiöt eivät ole mitattavissa, koska kaikki tarkkailu on luonteeltaan subjektiivis-

¹⁹ Reus-Smit 2005 p. 189

²⁰ Reus-Smit 2005 s. 188

²¹ Reus-Smit 2005 s. 192

ta. Kaiken kaikkiaan kriittinen koulukunta kannattaa ymmärtävää selittämistä enemmän kuin ilmiöiden mittaamista.²²

Kylmän sodan jälkeen voidaan sanoa edellisten debattien heikentyneen ja tilalle on astunut uusi, niin kutsuttu kolmas debatti; konstruktivismin ja rationalismin välinen sekä konstruktivismin ja kriittisen koulukunnan välinen. Muutoksen pohjalla on uusi konstruktivistinen lähestymistapa, joka haastaa rationalismin ja positivismin samalla kun ”työntää” kriittistä koulukuntaa metateoreettisesta kritiikistä kohti maailmanpolitiikan empiiristä analyysia.²³ Konstruktivismi kuuluu kansainvälisten suhteiden tutkimuskentässä post-positivistisiin teorioihin. Positivismi näkee kansainvälisessä järjestyksessä säännönmukaisuuksia, joita voidaan soveltuvalle metodilla selittää. Teorian mukaan maailmasta on saatavissa objektiivista tietoa. Kaiken kaikkiaan positivismi on empiriaa korostava teoria.²⁴

Konstruktivistisen näkökulman mukaan kansainvälistä järjestelmää itsessään ei ole olemassa muuten kuin ihmisten välisenä käsitteenä, niin kutsutusti ”pään sisällä”. Ulkoista, objektiivista sosiaalista todellisuutta ei näin siis ole ja järjestelmä muuttuu, mikäli ajatukset siitä muuttuvat. Gianbattista Vicon sanoin: ”Jumala on luonut maailman, mutta ihminen on luonut historian.” Tässä suhteessa konstruktivismi hylkää positivistisen teorian pääperiaatteet.²⁵ Konstruktivismia voidaan siis pitää kriittisenä ja reflektiivisena tutkimustapana.²⁶

Konstruktivismi voidaan nähdä kriittisestä teoriasta uloskasvaneena omana suuntauksenaan, koska se painottaa erityisesti empiiristä analyysia, mikä selvästi poikkeaa ensimmäisen aallon kriittisestä koulukunnasta. Kriittinen koulukunta on vähitellen kääntynyt kohti oppia ihmisen puheesta ja toiminnasta, ikään kuin kasvanut ulos kansainvälisten suhteiden teorioiden ahtaita rajoista. Konstruktivistit käyttävät kriittisen koulukunnan alkuaikojen ontologiaa – ihminen on sosiaalinen, kommunikoiva ja kulttuurinen – tuodakseen esiin ja selittääkseen sellaisia kansainvälisten suhteiden aspekteja, joita ei oteta huomioon rationalistisessa tutkimuksessa. Konstruktivistit käyttävät selittävämpiä, hajanaisempia ja historiaan nojaavia analyysin muotoja edetäkseen empiirisillä tutkimusmatkoillaan.²⁷ Kun tutkimusta tehdään konstruktivistisen näkökulman kautta, ei lopputuloksena tule olemaan yhtä ainoaa ”oikeaa” totuutta, vaan kaikki

²² Reus-Smit 2005 s. 193-194

²³ Reus-Smit 2005 s. 188

²⁴ Jackson-Sörensen 2003, s. 238-239

²⁵ Jackson-Sörensen 2003, s. 253-254, kts myös Hakovirta 2002 s.47-48: Kansainväliset rakenteet muodostuvat enemmänkin sosiaalis-psykologisista kuin aineellisista tekijöistä. Valtiot ja muut kansainväliset toimijat uudelleenmuovaavat jatkuvasti identiteettejään, intressejään ym, koska ovat keskinäisessä yhteydessä.

²⁶ Hakovirta 2002 s. 47

²⁷ Reus-Smit 2005 s. 194-195

tutkimustulokset ovat kunkin tutkijan omia näkemyksiä juuri hänen käyttämiensä lähteiden pohjalta, eli tutkimus on nähtävä jossain määrin subjektiivisena.

Konstruktivismiin nousu pohjautui neljään faktaan.

1. Johtavat rationalistit haastoivat kriittisen koulukunnan siirtymään teoreettisesta tutkimuksesta todelliseen kansainvälisten suhteiden analysointiin. Konstruktivistit näkivät sen mahdollisuutena todentaa ei-rationaalisten näkökulmien voima. (heuristic power)
2. Kylmän sodan päättymistä ei pystytty ennustamaan eikä selittämään rationaalisen tutkimussuunnan perusteilla, eikä se myöskään vastannut kriittisen koulukunnan ajatuksen teorian ohjaamasta käytännöstä, joten tällöin avautui tilaa vaihtoehtoisille perspektiiveille
3. 90-luvun alussa nousi uusi nuorten koulukuntien sukupolvi, joka oli omaksunut osan kriittisen koulukunnan perusteista, mutta oli valmiina myös käyttämään vanhempia kysymyksenasetteluita ja aiheita (esimerkiksi joukkotuhoaseet, strateginen kulttuuri ja anarkian seuraukset) tarkastellakseen niitä uusin silmin.
4. Vanhat koulukunnat turhautuivat tehtyihin analyttisiin virheisiin ja toivottivat uudet näkökulmat tervetulleeksi teoreettisen debatin reuna-alueilta kuumimpaan ytimeen.²⁸

Verrattuna rationalismiin konstruktivismi eroaa siitä kolmella keskeisellä lähtökohdalla, joita ovat:

1. toimijoiden sosiaalinen luonne,
2. intressien muodostuminen sisältä päin, toimijasta itsestään, ja
3. konstitutiivinen maailma.²⁹

Näiden lähtökohtien ohessa on kuitenkin huomattava, että yleensä ainoastaan realismille jätetyt käsitteet voimasta ja sen olemuksesta ovat keskeisiä myös konstruktivismissa. Wendtin sanoin ” proposition that the nature of international politics is shaped by power relations - - cannot be a *uniquely* Realist claim.”³⁰ Realistien nähdessä voiman vain materiaalisesti rakentuneena konstruktivismi taas esittää voiman myös ei-materiaalisista tekijöistä koostuvana. Erityisen tärkeänä pidetään laillisuutta, joka taas riippuu yleisesti hyväksytyistä normeista. Tästä voidaan ottaa esimerkiksi Yhdysvaltain uusin sota Irakia vastaan. Aluksi sillä oli voimaa, koska hyväksyttiin sodan ”syy”, mutta ilman YK:n turvallisuusneuvoston tukea se menetti tukensa ja Yhdysvallat ei voinut jakaa kustannuksia kenenkään muun kanssa. Voima oli

²⁸ Reus-Smit 2005 s. 194-196

²⁹ Reus-Smit 2005 s. 199

³⁰ Wendt 1999 s. 96-97

siis laillisuudessa, joka määräytyi eri toimijoiden mukaan.³¹ Toisaalta on huomattava, miten terroristiorganisaatiot hyödyntävät jatkuvaa muutosta operoimalla sosiaalisessa tilassa välittämättä valtionrajoista. Tällöin ryhmittymät, kuten al-Qaeda, pystyvät määrittämään uudelleen valtioiden intressejä ja identiteettejä säätelevän poliittisen diskurssin termejä, mikä on helposti havaittavissa esimerkiksi 9/11 terrori-iskujen vaikutuksessa.

Konstruktivistit esittävät kolme ontologista lähtökohtaa sosiaaliseen elämään liittyen.

1. Normatiiviset ja aatteelliset rakenteet ovat yhtä tärkeitä kuin materiaalisetkin. ”Material resources only acquire meaning for human action through the structure of shared knowledge in which they are embedded.”³²
2. Jotta pystytään selittämään suuri joukko rationalistien unohtamia tai ignoroimia kansainvälisen politiikan ilmiöitä, on ymmärrettävä, miten toimijat muokkaavat intressejään.³³ Selittääkseen intressin muodostumisen konstruktivistit keskittyvät toimijoiden sosiaalisiin identiteetteihin. ”Identities are the basis of interests.”³⁴
3. Rakenteet muodostuvat vuorovaikutuksessa. → ”It is through reciprocal interaction that we create and instantiate the relatively enduring social structures in terms of which we define our identities and interests.” Esimerkki: Kansainväliset normit, jotka määrittävät vapaan demokratian dominoivaksi malliksi laillisesta valtiosta, ja jotka oikeuttavat interventioon ihmisoikeuksien ja vapaan kaupan nimissä, ovat olemassa ja jatkuvat vain, koska vapaat demokraatiat (ja vahvat ei-valtiolliset toimijat) jatkavat kyseisen mallin harjoittamista.³⁵

Konstruktivismin periaatteet voidaan tiivistää seuraavasti:

- Valtiot ja valtiojärjestelmä ovat keinotekoisia, ihmisen luomia, mutta silti ne ovat kansainvälisen järjestelmän tärkeimpiä toimijoita.
- Ihmisten väliset suhteet, mukaan lukien kansainvälinen järjestelmä, muodostuvat ajatuksista ja käsityksistä, eivät materiaalisista olosuhteista tai voimasta.
- Toimijoiden väliset uskomukset (ajatukset, käsitykset jne) ovat ihmisten kesken yhteisiä.
- Yhteiset uskomukset muodostavat ja esittävät/mallintavat ihmisten identiteettejä ja intressejä eli miten ihmiset ymmärtävät itsensä suhteessa toisiin.

³¹ Reus-Smit 2005 s. 209

³² Wendt 1995, s. 73

³³ Reus-Smit 2005 s. 196-197

³⁴ Wendt 1992, s. 398

³⁵ Reus-Smit 2005 s. 197-198

- Konstruktivistit keskittyvät siihen, miten toimijoiden väliset suhteet muodostuvat ja miten ne näyttäytyvät.³⁶

Konstruktivistisessa – ja muussakin – tutkimuksessa tärkeää on kysymys miten tai miksi. Tässä tutkimuksessa keskeistä on selvittää, miksi Suomi toimii aktiivisesti mukana sotilaallisessa kriisinhallinnassa ja miten se liittyy maan sotilaalliseen uskottavuuteen. Tämän selvittämiseksi on ensin löydettävä viitekehyksen toimijoiden³⁷ käsitys uskottavuudesta – mikä tässä tapauksessa nojaa läntiseen sodan kuvaan – sekä sitä kautta Suomen omaksuma käsitys uskottavuudesta. Sen jälkeen on selvitettävä syy muiden länsimaiden aktiivisuuteen kriisinhallinnassa. Tapauksista etsitään edellä mainittujen lähtökohtien perusteella yleiset linjat Suomen toiminnasta kriisinhallintaoperaatioissa. Lopuksi yhdistetään saadut tiedot ja päätellään niistä, edelleen tutkimusongelman ja viitekehyksen puitteissa, miten kriisinhallinta liittyy Suomen uskottavuuteen.

2.2 Sodankuva

Sodan käsite on joutunut uudelleen määriteltäväksi kylmän sodan päättymisen jälkeen. Suurvaltablokkien purkautuminen teki tarpeelliseksi muokata uhkakuvia uusien uhkien mukaisiksi ja samaan aikaan käsitykset sodankäynnin luonteesta ja asevoimasta ovat muuttuneet.

Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitos määrittelee sodankuvan sodan alakäsitteeksi. Sen määritelmän mukaan ”**sodan kuva** on kokonaisvaltainen näkemys siitä, miten aseellista voimaa **tulevaisuuden** konflikteissa käytetään, mihin se kohdistuu ja miten se vaikuttaa koko yhteiskuntaan.” Sodankuva on erilainen eri maissa ja se riippuu niin uhkakuvista kuin yhteiskunnan oloistakin.³⁸

Tämä määritelmä erottaa sodankuvan itse sodasta, kuten ongelmanratkaisuteorioille on tyypillistä. Sodan ja sodankuvan määrittely kriittisen tutkimuksen piirissä taas antaa enemmän liikumavaraa ja määrittelee käsitettä laajemmin. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitoksen tutkijoiden julkaisuissa sodankuva nähdään yleensä laajemmin ja siihen kuuluvat käsitys uhasta, käsitykset sodan luonteesta ja käsitykset asevoimasta.³⁹

”Sodan kuvalla tarkoitetaan suhteellisen yhtenäistä asevoiman käyttöön liittyvien käsitysten joukkoa, jonka taustalla on yhteiseen maailmakuvaan perustuva näkemys kansainväli-

³⁶ Jackson-Sörensen 2003, s. 254

³⁷ nk. länsimaat, eli tässä: EU:n ja NATO:n jäsenmaat

³⁸ Iskanius ja Kääriäinen 2000, s.106, lihavointi alkuperäinen

³⁹ kts. esim Raitasalo ja Sipilä 2004, Raitasalo 2005 tai Raitasalo 2008

sen turvallisuusjärjestelmän luonteesta. - - On huomionarvoista, että vaikka sodan kuvan lähtökohtana on tämän päivän ja tulevaisuuden sotien ymmärtäminen, rakentuu se historiallisten tapahtumien, kokemusten ja kertomusten varaan.”⁴⁰

Täten esimerkiksi läntinen (uusi) sodankuva on yhteinen niille toimijoille, joilla on keskenään samansuuntainen käsitys maailmanjärjestyksestä, mutta niidenkin kesken voi olla suuria eroja riippuen kunkin historiasta ja kansallisesta perinnöstä. Konstruktivismin mukaan on siis kyse yhteisistä tulkinnoista, jotka ajan kuluessa ovat jatkuvassa muutoksessa⁴¹ ja joiden tarkkarajainen määrittely ei ole yleisellä tasolla mahdollista.

”Kylmän sodan loppuminen aiheutti globaalissa turvallisuuskehityksessä uuden tilanteen samalla tavoin kuin oli käynyt jo toisen maailmasodan jälkeen. Syntyi **tarve määritellä uudelleen** valtioiden väliset suhteet ja asevoiman käyttö. Kun **supervaltojen välisen sodan uhka** hävisi käytännössä täysin ja konventionaalisen **sodan uhka modernien länsimaiden kesken** nähtiin myös äärimmäisen pieneksi – toisin sanoen sodan kuva muuttui – monet maat ovat pienentäneet asevoimiensa kokoa ja asevelvollisuusarmeijat ovat käyneet harvinaisiksi.”⁴²

Sodankuva ei siis ole pysyvä vaan ennemminkin jatkuvan muutoksen alla oleva prosessi. Tässä tutkimuksessa sodan kuvalla tarkoitetaan määriteltyjen tahojen yhteistä tulkintaa sotilaallisesta voimasta, sen käyttöperiaatteista ja vaikutuksista.

Kylmän sodan päättymisen jälkeen sodankuva muuttui kenties vahvimmin juuri NATO:n jäsenmaissa. Euroopan unionin perustamisen myötä myös Suomi tuli osaksi sodankuvan muuttosta, koska se liittyi unioniin. Sodankuvan ollessa jatkuvasti muuttuva, ovat kaikki sotilaallista voimaa edustavat tai jollain tapaa hallinnoivat tahot tekemisissä sen muodostamisen kanssa. Jokainen tulkitsija jättää oman merkkinsä sodankuvaan oman tulkintansa myötä.

Läntinen sodankuva alkoi muuttua voimakkaasti 1990-luvun aikana eikä kehitys ole ainakaan hidastunut 2000-luvulle siirryttäessä. Integraatio valtioiden kesken on vahvistunut entisestään ja se merkitsee sodankuvan muodostumisen kannalta yhä suurempaa ja toisaalta taas enemmän kritisoitua pohdintaa siitä, mitkä kulloinkin ovat ne yhteiset tulkinnat, jotka sen määrittelevät.

⁴⁰ Raitasalo&Sipilä 2008 s. 8

⁴¹ Raitasalo 2008 s. 30-32

⁴² Raitasalo&Sipilä 2008 s. 1-4, lihavointi EH

Läntisen sodankuvan osalta suurimmat muutostekijät kylmän sodan jälkeen ovat olleet uudet käsitykset uhasta, sodan luonteesta ja asevoimasta. Sodankäynnin vallankumous ja niin kutsutut uudet uhat ovat keskeisimpinä tekijöinä vaikuttaneet muutokseen. Laajamittaisesta, valtioiden välisestä sodankäynnistä on siirrytty yhä monimutkaisempaan ja epäsymmetrisempään väkivallan käyttöön. Tieto ihmisoikeusrikoksista leviää nykyään monipuolisen median välityksellä lähes reaaliaikaisesti, terrorismi on noussut uhkakuvien kärkisijoille monissa länsimaissa, teknologiakeskeisyys valtaa alaa taistelukentällä ja humanitaariset interventiot horjuttaa valtiosuvereniteetin rajoja.⁴³

Kaiken kaikkiaan läntistä sodankuvaa kuvastaa lähinnä yhteisymmärrys sotaa määrittävistä asiakokonaisuuksista. Yksittäisten organisaatioiden, kuten EU tai NATO, ja valtioiden osalta erot tulevat esille, kun niitä tarkastellaan erikseen ja muihin verraten. Turvallisuuspoliittisten lausuntojen sanamuodot ja erityisesti varsinaiset toimintaohjeet ovat eri valtioilla hyvinkin erilaisia, vaikka niiden uhkakuvat voivat kokonaisuutena olla samat.⁴⁴

⁴³ Raitasalo 2005 s.119-121

⁴⁴ Raitasalo 2005 s.121-122

3 SOTILAALLINEN USKOTTAVUUS

Sotilaallinen uskottavuus on kaikkien maailman sotilaallisten voimien tavoitteena. Niin Suomen kuin suurvaltojenkin armeijoiden on oltava uskottavia, sillä sotilaallista tyhjiötä ei voi käytännöllisesti katsoen muodostua, vaan se täyttyy aina jollakin uskottavalla sotilaallisella voimalla. Tässä luvussa tarkastellaan sotilaallisen uskottavuuden käsitettä niin Suomen kannalta kuin kansainvälisestikin. Luvun tavoitteena on selvittää, mitä on sotilaallinen uskottavuus läntisen sodan kuvan mukaan ja miten Suomi pyrkii tähän uskottavuuteen.

3.1 Uskottavuuden käsite

Jos sodan käsitteen määrittelyssä on lähes mahdotonta löytää laajempaa konsensusta, on sotilaallisen uskottavuuden määrittely vielä vaikeampaa. Uskottavuuden moniulotteisuus ja sen riippuvuus tulkitsijasta tuovat käsitteeseen monta muuttujaa. Uskottavuuden käsitteen laajuus ja suhteellinen määrittelemättömyys tekevät lähes mahdottomaksi jonkin tahon uskottavuuden mittaamisen ja koska kyse on kommunikaatiosta ja tulkinnoista, ei mitattavia suureita voida varsinaisesti käyttää.

Sotilaallisen uskottavuuden käsitettä käytetään paljon erityisesti Suomessa. Se mainitaan lähes aina, kun puhutaan Suomen puolustuksen perusratkaisuista.

”Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja tähtää maan itsenäisyyden ja demokraattisten perusarvojen turvaamiseen sekä kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Suomen toimintalinja perustuu *uskottavaan kansalliseen puolustukseen*, yhteiskunnan toimivuuteen ja johdonmukaiseen ulkopolitiikkaan sekä vahvaan kansainväliseen asemaan ja aktiiviseen toimintaan Euroopan unionin jäsenenä.”⁴⁵

”Uskottavalla kansallisella puolustuskyvyllä pyritään ennakolta ehkäisemään turvallisuusuhkien syntyminen Suomen aluetta kohtaan.”⁴⁶

Uskottavuuden käsitteessä on nähtävissä kaksi tai useampia osapuolia, joiden välillä kulkevat uskottavuutta koskevat viestit. Jos esimerkiksi osapuoli A haluaa lähettää viestin, jonka mukaan se on sotilaalliset uskottava, se pyrkii antamaan tämän kuvan jollain valitsemallaan keinolla, kuten toimimalla aktiivisesti kriisinhallinnassa. Toimintatavan valinta perustuu usein

⁴⁵ VNS 6/2004 s. 77, kursivointi EH

⁴⁶ VNS 6/2004, s.85

siihen, miten kyseinen osapuoli itse näkee uskottavuuden ja millainen on sen omaksuma sodan kuva. Mikäli osapuoli B on omaksunut samantyyppisen sodan kuvan, on mahdollista, että se näkee osapuolen A sotilaallisesti uskottavana. Silti on mahdollista, että muut muuttajat, kuten viestin tulkitsijat tai lähettäjän asema, muuttavat viestin sisältöä. Kaiken kaikkiaan sotilaallisessa uskottavuudessa on kolme päätekijää, joista tässä tutkimuksessa käytetään seuraavia nimiä: viestin lähettäjä, viesti ja tulkitsija.⁴⁷

Tavoitteiden kannalta uskottavuus on jaettavissa kahtia. Ensiksi on olemassa sotilaallinen uskottavuus, joka pyrkii sellaiseen pelotteeseen, joka muodostaa riittävän kynnyksen sotilaallisen voiman käyttämiseen. Tämän tapaista uskottavuutta tarkoitetaan yleensä silloin, kun kyseessä on puolustukseen suunniteltu asevoima. Toiseksi on sotilaallisen uskottavuuden pyrkimys voimaan, joka taas pakottaa valitun tahon noudattamaan vahvemman tahtoa. Tätä voi olla esimerkiksi riittävän suuri kyky – ja halu – massamaiseen tulenkäyttöön. Uskottavuuteen voidaan siis liittää käsitteet pelote, pakote ja takuu. Takuu nähdään yleensä pelotetta vahvistavana voimana puolustuksellisessa asetelmassa, josta perinteinen esimerkki on NATO:n jäsenten keskinäinen turvatakuu.

Sotilaallisen uskottavuuden käsitettä joudutaan määrittelemään myös siltä kannalta, keiden suuntaan viestin lähettäjä haluaa olla uskottava. Lähtökohtaisesti voidaan itsenäisen valtion kohdalla erottaa ainakin sisäinen ja ulkoinen uskottavuus.⁴⁸ Sisäisellä uskottavuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kansalaisten käsitystä maan omasta puolustuskyvystä. Sisäisen uskottavuuden lähettäjänä voidaan Suomen kohdalla nähdä ainakin poliittiset päättäjät, Puolustusvoimien johto sekä muiden viranomaisten johto. Tulkitsijoiksi voidaan lukea kaikki kansalaiset, mukaan lukien poliittiset päättäjät, koska he ovat vastaanottajan asemassa esimerkiksi Puolustusvoimista tulevien viestien osalta. Ulkoisella uskottavuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkialle maailmaan suunnattua viestiä, jonka tulee kertoa muille valtioille ja erilaisille organisaatioille, jopa yksittäisille ihmisille, että Suomen puolustus on uskottavaa. Tässä tutkimuksessa keskitytään ulkoiseen uskottavuuteen.

Sotilaallisen uskottavuuden käsitteen suurimmaksi vaikeudeksi voidaan nähdä sen sisältö ja merkitys, jotka riippuvat lähes sataprosenttisesti tulkitsijoista eli vastaanottajista. Ulkoinen uskottavuus voidaan tulkitsijoiden osalta jakaa - joko maantieteellisesti tai ajallisesti katsoen - ainakin kahteen pääluokkaan. Maantieteellisesti jako on tehtävissä itä-länsi-asetelmasta ja ajallisesti kylmän sodan loppumisen kohdalta. Maantieteellisestikin katsoen on huomattava

⁴⁷ Nokkala 1991 ja 2008

⁴⁸ Nokkala 2008

ajallisen rajapyykin vaikutukset, eli kylmän sodan loppumisen aiheuttamat muutokset Itä-Euroopassa.

Vastaanottajien perusjako tehdään tässä tutkimuksessa kylmän sodan jälkeisen tilanteen perusteella. Suomen ollessa kyseessä käsitellään pääasiassa Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa, missä vaikuttavat keskeisimmät tulkitsijat Suomen sotilaallisen uskottavuuden kannalta. Kylmän sodan jälkeen monet entiset Neuvostotasavallat saavuttivat itsenäisyyden ja sitä kautta saattavat tehdä itse omat turvallisuuspoliittiset päätöksensä. Päätökset kuitenkin riippuvat siitä, millaisen sodan kuvan kukin valtio itselleen omaksuu. Tässä tutkimuksessa jako on tehty sen mukaan, että läntisen sodan kuvan omaksuneet valtiot, organisaatiot ja instituutiot kuuluvat vastaanottajina läntiseen osaan, ja perinteisen, laajamittaisen sodan kuvan lähes täysin säilyttäneet kuuluvat niin kutsuttuun itäiseen osaan. Jako ei ole täysin selkeä maantieteellisesti, mutta selvyuden vuoksi tässä tutkimuksessa käytetään itäisten ja läntisten vastaanottajien käsitteitä. Tämä tutkimus keskittyy läntisiin vastaanottajiin ja rajaa itäiset pois käsittelystä eli tarkastellaan Suomea *inter pares*. Täten tässä tutkimuksessa ei käsitellä Suomen sotilaallista uskottavuutta geopolittisesti suurimman sotilaallisen uhan eli Venäjän kannalta.

Viestit voivat olla joko kirjallisia, suullisia tai toiminnallisia ja usein sama viesti voidaan vahvistaa käyttämällä kaikkia näitä keinoja. Viestien lähettäminen voi olla esimerkiksi virallisten asiakirjojen sisältöä, valtion päämiehen puhe julkisessa tilaisuudessa tai joukkojen lähettämistä kriisialueelle. Viestillä voi olla oma tarkoitus ja tavoite eri kohderyhmille. Viestin vastaanottajan tulkinta taas riippuu monesta tekijästä. Vastaanottaja, esimerkiksi jonkin valtion johtoon kuuluva henkilö, diplomaatti tai muu vaikuttaja, tulkitsee havaintonsa perustuen siihen, mitä tietoja hänellä on lähettäjistä. Tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi lähettäjän (tai lähteen) ammattitaito ja luotettavuus sekä tämän edustama taho. Suurimpia muutoksia tulkintoihin tuovat ajan mittaan tapahtuvat vaihdokset sekä lähettäjissä että vastaanottajissa. Lisäksi on huomattava, että sotilaallinen uskottavuus on tavallaan aina uhattuna eli viestien tulisi olla yhtenäisiä.⁴⁹

3.2 Sotilaallinen uskottavuus läntisessä sodan kuvassa ja Suomen uskottavuuden tekijät

Läntisen sodan kuvan mukaan sotilaallisten uhkien kirjo on laajentunut ja niiksi voidaan laskea alueelliset sodat, epäsymmetriset sodat, terrorismi ja ei-valtiolliset toimijat. Sotatoimet ovat valtion aktiivista ulkopoliittikkaa, mutta niitä voidaan käyttää myös humanitaariseen in-

⁴⁹ Nokkala 2008

terventioon. Kuitenkin kaikkinaisia tappioita pyritään välttämään ja operaatiot ovat aiempaan verrattuna rajattuja ja niihin on pystyttävä myös kaukana omalta alueelta. Osa valtioista on määrittänyt omat puolustusalueensa hyvinkin kauas rajojensa ulkopuolelle, mistä esimerkiksi Yhdysvaltain viime aikojen ulkopoliittika, jossa huomioidaan koko maailma mahdollisena puolustusalueena. Itse sotilaallisen voiman on katettava niin kutsutun sodankäynnin vallankumouksen osatekijät eli järjestelmien verkottuminen, täsmäiskukyky, tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmät, avaruuden hyväksikäyttö, informaationsodankäynti sekä toiminta oman alueen ulkopuolella.⁵⁰

Uusien uhkien ja niin kutsutun sodankäynnin vallankumouksen myötä läntisen sodan kuvan mukainen uskottavuus on moniulotteinen käsite. Uudet uhkat ja omien etujen puolustaminen ympäri maailmaa edellyttävät pienehköjä, nopeita joukkoja, joita kyetään lyhyellä varoitusaajalla siirtämään pitkiäkin matkoja. Iskukyvyn kannalta joukkojen pieni koko korvataan korkean tekniikan käytöllä ja kaukovaikutteisten aseiden tuella. Joukon on oltava korkeassa valmiudessa, kyettävä mahdollisimman suuressa määrin itsenäiseen toimintaan ja varustuksen, kaluston ja koulutuksen osalta tason on oltava joko korkea tai erittäin monipuolinen

Vuoden 1995 turvallisuuspoliittinen selonteko määrittelee Suomen uskottavuuspyrkimyksen näin: ”Suomen puolustuskyvyn on turvattava se, että Suomen alue ei joudu sotilaallisten spekulaatioiden kohteeksi eikä sotilaallisen voiman käytöllä uhkaaminen tule kysymykseen sotaa pienemmissäkään kriiseissä. Uskottava puolustus ehkäisee ennalta hyökkäysaikeet ja alueellisen koskemattomuuden loukkaukset.” Sotilaallinen uskottavuus toistuu Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa asiakirjoissa. Sen avulla perustellaan erilaisia ratkaisuja ja siihen nojaututaan päätöksenteossa. Uskottavuutta ei kuitenkaan määritellä poliittisessa yhteydessä juuri koskaan. Lisäksi uskottavuutta ei ole paljontaan tutkittu erillisenä käsitteenä muuten kuin ydinasepelotevaikutuksen osalta.

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Suomessa on alettu laatimaan valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja, joissa määritellään niin turvallisuuden uhkakuvat kuin puolustuksen suuntaviivatkin. Selonteko on valtioneuvoston linjaus, jonka eduskunta käsittelee ja hyväksyy. Selonteko on julkaistu tähän mennessä neljä kertaa, vuosina 1995, 1997, 2001 ja 2004. Uusin selonteko tuli eduskunnan käsittelyyn vuoden 2009 alussa. Näitä selontekoja voidaan osaltaan pitää viesteinä maamme poliittiselta johdolta kansalle, mutta

⁵⁰ Esim Raitasalo 2008

samalla myös viestinä ulkomaailmaan, informaationa maamme turvallisuus- ja puolustuspoliittisista tavoitteista ja näkemyksistä.

2000-luvun selontekojen perusteella Suomen puolustusratkaisu perustuu uskottavaan kansalliseen puolustuskykyyn ja yksi sen perusedellytyksistä on vahva puolustustahto. Lisäksi puolustuskyky perustuu henkilöstön ja joukkojen hyvään koulutuksen ja suorituskykyyn, sotavaruksen riittävyteen ja ajanmukaisuuteen, tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmien toimintavarmuuteen, kansalliseen huoltovarmuuteen ja kansainväliseen yhteistoimintaan ja yhteensopivuuteen sekä puolustusvalmiuden tilanteenmukaiseen säätelyyn.

Selontekojen perusteella vaikuttaa siltä, että itse uskottavuutta ei kansallisella tasolla ole käsitelty muuten kuin siltä kannalta, että mikä sitä kasvattaa. Kuitenkaan selonteoissa ei ole selvitetty, mihin tämä uskottavuuden käsite perustuu ja pohjautuuko se yleiseen läntiseen käsitykseen sotilaallisesta uskottavuudesta. Lisäksi on huomattava, että länsimaisessa viitekehyksessä sotilaallinen uskottavuus on erilaista kuin esimerkiksi venäläisessä turvallisuuspoliittisessa ja sotilaallisessa ajattelussa.

Vuoden 2004 Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan ”Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja tähtää maan itsenäisyyden ja demokraattisten perusarvojen turvaamiseen sekä kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Suomen toimintalinja perustuu uskottavaan kansalliseen puolustukseen, yhteiskunnan toimivuuteen ja johdonmukaiseen ulkopoliittikkaan sekä vahvaan kansainväliseen asemaan ja aktiiviseen toimintaan Euroopan Unionin jäsenenä.”⁵¹

Suomen uskottava kansallinen puolustus ei käytetyn retoriikan mukaan nojaa turvatakuihin, muiden valtioiden apuun tai muihin lupauksiin vaan omaan tahtoon ja kykyyn vastata sotilaallisiin turvallisuushaasteisiin. Suomen uskottavuuden osalta on ensin tarkasteltava suorituskykyä ja maanpuolustustahtoa läntisen sodan kuvan periaatteiden mukaisesti.

3.3 Suomen viestit

Viestejä voidaan siis lähettää montaa reittiä ja monella eri tavalla. Samalla viestillä voidaan pyrkiä erilaisiin tavoitteisiin eri vastaanottajien osalta. Suomi lähettää viestejä niin kirjallises-

⁵¹ VNS 6/2004, s.77

ti, suullisesti kuin toiminnallisestikin. Seuraavassa käsitellään eri viestejä ja niiden mahdollisia tavoitteita.

Kirjallisista viesteistä sisäisesti näkyvimpiä ja ulospäinkin erittäin virallisia ovat valtioneuvoston erilaiset selonteot. Suomi on julkaissut sekä kansalliseen että kansainväliseen julkisuuteen tarkoitetun valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon kylmän sodan päättymisestä lähtien. Niissä selvitetään Suomen kanta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keskeisiin kysymyksiin, kuten Suomen virallisiin uhkakuviin sekä niihin vastaamisen peruskysymyksiin kuten puolustusratkaisuihin. Lisäksi 2000-luvulla on alettu laatimaan Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia, jossa sekä määritetään elintärkeiksi nähdyt toiminnot että suunnitelmat niiden suojaamisen pääperiaatteista. Lisäksi on olemassa suuri määrä virallisia asiakirjoja, lakeja ja asetuksia, jotka antavat suuntaa kokonaisuun puolustukseen liittyen.

Selontekojen ohella turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaamme keskeisesti ohjaa 1.1.2008 voimaan astunut laki puolustusvoimista, jossa määritellään Puolustusvoimien tehtävät:

- *Suomen sotilaallinen puolustaminen*, johon kuuluu maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen, sotilaskoulutuksen antaminen ja vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen ohjaaminen sekä maanpuolustustahdon edistäminen
- *muiden viranomaisten tukeminen*, johon kuuluu virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi, pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja sekä osallistuminen avun antamiseen toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnononnettomuuden, suuronnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman johdosta
- *osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan*.⁵²

Turvallisuuspoliittisen seurantarayhmän vuonna 2004 julkaisema raportti nosti esiin tarpeen etsiä uusia turvallisuuspoliittisia vaihtoehtoja sekä toimintatapoja. Raportissa esitettiin, että

⁵² Laki puolustusvoimista 551/2007

kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan vastata uusiin turvallisuusuhkiin ja toisaalta taas kantaa vastuuta globaalista turvallisuudesta.⁵³

Sisäisen ja ulkoisen uhan rajat ovat hälventyneet entisestään ja siihen pyritään vastaamaan antamalla Puolustusvoimille suurempi rooli virka-avussa. Kalustoa ja osaamista on voitava käyttää niin uhkien ennaltaehkäisyssä kuin torjunnassakin. Lisäksi virka-apua on voitava antaa myös ulkomaille EU:n solidaarisuusperiaatteen mukaisesti.⁵⁴ Myös Puolustusministeriön tulevaisuuskatsauksessa (2006) todetaan seuraavaa: ”Puolustusvoimien on kyettävä tukemaan muita viranomaisia laaja-alaisten turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa sekä kotimaassa että kansainvälisesti.”⁵⁵

Vuonna 2006 julkaistu Puolustusministeriön strategia 2025 ei enää korosta teknologiatrendiä samalla tavoin kuin monet asiakirjat 1990-luvulla, mutta teknologian kehittyminen ja sen sotilaskäyttö nähdään tavallaan pakottavana tekijänä puolustuspolitiikan muotoiluun liittyen. Puolustusjärjestelmien kehittämistä täten ohjataan siis Suomen ulkopuolelta. Materiaalihan- kintojen painotus kytkeytyy uskottavuuteen, koska läntinen sodan kuva vaatii teknologista kykyä. Myös pienille valtioille tavallaan toissijainen oman alueen ulkopuolella, hyvinkin kaukana toimimisen kyky (expeditionary warfare) tulee huomioitavaksi. Tähän ei kuitenkaan tosiasiallisesti tarvetta kuin niillä valtioilla, joilla ei ole uhkana perinteinen sodankäynti omalla alueella, kuten Yhdysvallat, Ranska ja Iso-Britannia.⁵⁶

Suomen poliittinen ja sotilaallinen johto pyrkii tuomaan esille Suomen kantaa ja kykyjä kansainvälisen politiikan kentällä. Näistä hyviä esimerkkejä ovat tasavallan presidentin tai Puolustusvoimain komentajan puheet ja kannanotot eri tilaisuuksissa niin kotimaassa kuin ulkomailla.

Kansainvälistä yhteistoimintaa perustellaan Suomen kansallisen turvallisuuden kannalta useiden eri lähteiden taholta. Puolustusvoimain komentaja amiraali Juhani Kaskeala puhui vuonna 2002 kansainvälisestä yhteistyöstä näin:

”Käsityksemme kansainvälisen yhteistyön välttämättömyydestä on kuitenkin vahvistunut. Terrorismin kaltaisia uusia turvallisuusuhkia ei ole mahdollista torjua vain kansallisin toimenpitein. Suomenkaan turvallisuutta ei vahvisteta eristäytymällä, vaan lisäämällä ja tehostamalla kansainvälistä yhteistyötä. Globalisaatio ja taloudellinen integraatio

⁵³ Raitasalo 2008, s. 102-103

⁵⁴ Raitasalo 2008, s. 111

⁵⁵ Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006, s. 10

⁵⁶ Raitasalo 2008, s. 112-113

syventävät kansainvälistä työnjakoa sekä valtioiden että yritysten tasolla ja lisäävät niiden riippuvuutta toisistaan. Turvallisuus- ja puolustuspoliittisilla ratkaisuilla on sen vuoksi välittömät vaikutukset myös talouteemme ja hyvinvointiimme.”⁵⁷

Erilaisten kirjallisten kannanottojen ja asiakirjojen sekä virallisten puheiden lisäksi Suomi pyrkii toimimaan aktiivisesti kaikilla kansainvälisillä foorumeilla ja osoittamaan tahtoa yhteisen edun puolesta toimimiseen. Tämä korostuu etenkin EU-jäsenyydessä ja rauhankumppanuudessa NATO:n kanssa. Kahdenväliset suhteet kansainvälisesti vaikuttaviin valtioihin, kuten Yhdysvaltoihin ja Venäjään ovat Suomelle tärkeitä myös uskottavuuden kannalta.

Toiminnallisia viestejä voidaan lähettää monella eri tavalla, mutta sotilaallisen voiman näyttö on yleensä selkeintä. Näyttöä voidaan tehdä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin ja se voi osaltaan vahvistaa jo muulla tavoin, esimerkiksi kirjallisesti annettuja viestejä. Suomen toiminnalliset viestit voivat olla joko suunnitelman tasolla tai sitten jo käytännön toteutuksessa.

Ammattimaisuuden vaatimus näkyy Puolustusministeriön strategiassa lähinnä esityksinä henkilökunnan osaamistason nostosta sekä kriisinhallintatehtäviin lähtevien reserviläisten kokenetuista vaatimuksista. Ammattimaisuuden korostaminen on kuitenkin aloittanut keskustelun eri vaihtoehdoista yleiselle asevelvollisuudelle ja osiltaan tämä näkyy jo strategian määrittelyssä asevelvollisten kouluttamisesta: ”Tulevaisuudessa koulutetaan koko ikäluokan *kenttäkelpoinen osa* puolustusvoimien sodan ajan joukkojen määrittämän tarpeen mukaan.”⁵⁸

”Uusien uhkien nähdäänkin edellyttävän Suomelta aktiivista sotilaallista kontribuutiota molempien organisaatioiden muodostamassa viitekehyksessä – mm. osana Euroopan Unionin taisteluosastoja (European Union Battle Groups, EUBG) ja yhteistoiminnassa Naton nopean toiminnan joukkojen (NRF) kanssa – ja osana YK-perustaista maailmanjärjestelmää. Tosin kansainvälisten interventioden osalta Suomen arvioidaan tulevaisuudessa joutuvan tilanteeseen, jossa Yhdistyneiden Kansakuntien mandaattia kriisinhallintaoperaation legitimoimiseksi ei ole saatavilla, mutta paine Suomenkin osallistumiselle nousee korkeaksi.”⁵⁹

Suomi toimii aktiivisesti kansainvälisessä kriisinhallinnassa. Yhteistyö vaikuttavimpien kriisinhallintaa toteuttavien organisaatioiden, kuten NATO:n, EU:n, ETYJ:n ja YK:n kanssa, on eriomainen foorumi oman osaamisen ja voiman näyttöön. Suomi osallistuu kriisinhallintaan

⁵⁷ Kaskeala 2002

⁵⁸ Raitasalo 2008, s.115, kursivointi EH

⁵⁹ Raitasalo 2008, s.117-118

maksimissaan 2 000 hengen voimin samanaikaisesti. Tällä hetkellä palveluksessa on noin 1 000 henkilöä eri operaatioissa ympäri maailmaa. Näkyvyys kentällä itse operaatioissa, mutta myös aktiivisuus päätöksenteossa antavat mahdollisuuden kehittää kansainvälistä kuvaa Suomen sotilaallisesta uskottavuudesta.

3.4 Johtopäätökset

Uskottavuus – oli se sitten sotilaallista, poliittista tai mihin tahansa elämän alueeseen liittyvää – on aina vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksessa on vähintään kaksi osapuolta, joista joko toinen tai molemmat pyrkivät viestittämään toiselle toimijalle jotakin. Itse viestistä ja sen lähetystavasta riippumatta lopullinen tulkinta on kuitenkin aina vastaanottajasta riippuvainen, ja siten on erittäin vaikeaa saada varmoja tuloksia uskottavuuden määrästä tai laadusta. Uskottavuus voitaisiin siis määritellä enemmän poliittiseksi kuin konkreettiseksi käsitteeksi, jolloin sen käyttöön liittyy usein myös tunnelatauksia ja sisäpolitiikassa myös puoluepolitiikan peruslähtökohtia.

Käytännössä sotilaallinen uskottavuus riippuu siis viestin tulkitsijasta. Uskottavuus sinällään voidaan määritellä aikomusten ja suorituskyvyn kombinaatioksi. Sen onnistunut viestiminen – riippumatta siitä, mikä on esimerkiksi suorituskyvyn todellinen tila – riippuu viestijöistä ja viestin tulkitsijoista. Uskottavuudelle voidaan määritellä tulkitsijan kannalta muutamia peruskriteerejä, joiden pohjalta tehdään lopullinen arvio. Lähtökohtaisesti tulkitsija arvioi uskottavuutta hakevan osapuolen mainetta ja kiinnostuksen kohteita. Näistä on jo pääteltävissä, onko tapahtunut muutosta tai vahvistusta aikaisempiin viesteihin nähden. Lisäksi arvioidaan realismin hengessä itse suorituskykyä ja mahdollisia toimintaolosuhteita. Tärkeimmäksi tulkinassa nousee kuitenkin pääkysymys: ”Miksi meille annetaan tällaista viestiä?” Vastanotto-päässä on olennaista ymmärtää viestin merkitys siltä kannalta, mitä sen lähettäjä on kenties halunnut saavuttaa sillä. Esimerkkinä tästä voidaan käyttää Georgian sota. Mitä Venäjä halusi viestiä länsimaille tai muulle maailmalle sodankäynnillään? Sota on tunnetusti politiikan jatke, jolloin Georgian sota voidaan nähdä osana laajempaa viestitystä Venäjän turvallisuus- tai sotilaspoliittiseen tilaan liittyen.

Uskottavuuden käsitteen muutos kylmän sodan päättymisen jälkeen, muuttuva läntinen sodan kuva, Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja aktiivinen kumppanuus NATO:n kanssa näyttäisivät yhdessä vaikuttaneen myönteisesti maamme ulkoiseen uskottavuuteen, jos otetaan huomioon, että tavoitteena on riittävän suuri pelotevaikutus.

Suomen turvallisuuspolitiikkaa voi kutsua dualistiseksi. Tärkeitä ovat sekä Yhdysvallat että Eurooppa, kansallinen puolustus ja kansainvälinen kriisinhallinta, ”pehmeä” ja ”kova” turvallisuus. Tätä dualistisuutta kritisoidaan sekä maan sisäisesti että ulkopuolelta, ja aseman tarkistusta odotetaan monilla tahoilla.⁶⁰ Tasapainoilua vanhan ja uuden identiteetin välillä on tehty kylmän sodan loppumisesta lähtien, mutta lähivuosina voidaan odottaa linjanvetoa tulevaisuuden suunnan suhteen.

Kun ajatellaan läntistä sodan kuvaa ja sen jatkuvaa muutosta voidaan todeta, että pienet, erikoistuneet, itsenäiseen toimintaan kykenevät joukot ovat ainakin tulevaisuudessa sotilaallisen uskottavuuden tekijöitä. Kriisinhallintaan tarkoitettujen joukkojen osalta vastaavat tätä kuvaa. Nopeassa valmiudessa olevien kaukotoimintaan kykenevien joukkojen osalta pienemmän budjetin valtioiden on tehtävä valintoja, kun taas isommat voivat pyrkiä sekä korkeaan tasoon että monipuolisuuteen. Uskottavuuden vaatimukset ovat yleisellä tasolla samat kaikille samsuuntaisen sodankuvan omaksuneille, mutta kansallisten erojen takia osa maista kuitenkin keskittyy enemmän oman alueen puolustukseen kuin kaukotoimintaan kansainvälisissä operaatioissa. Kompromisseja on tehtävä, jos resurssit eivät mahdollista samoja toimintoja kuin suurvalloilla. Erikoistuminen voi olla pienemmille valtioille uskottavuuden kannalta elintärkeää, mutta se ei ole mahdollista silloin, jos kansallinen puolustus on ainoastaan maan omalla vastuulla ilman minkään liittouman, kuten NATO:n tukea.

⁶⁰ Kerttunen ym 2005, s.75-77

4 KANSAINVÄLINEN SOTILAALLINEN KRIISINHALLINTA

”Kaikki kriisit ovat ratkaistavissa.” (Martti Ahtisaari)

Sotilaallisen voiman mukaanotto on perinteisesti ollut toimiva tapa rauhoittaa kriisejä. Määrättyyn pisteeseen asti se on myös auttanut yhteiskuntien toimintaa kriisin jälkeen ja luonut mahdollisuuden siviilikriisinhallinnan ja pysyvän rauhan toimiin. Koska sodat yleensä juontavat juurensa kriisiytyneestä konfliktista, on länsimaiden sitoutuminen kriisinhallintaan nähtävissä tarpeena estää sotia ja vähintään rauhoittaa tilannetta.

Nykymaailman kriisien myötä jako sotilaallisiin ja siviilikomponentteihin on hämärtynyt huomattavasti ja sen lisäksi lyhytkestoisella humanitaarisella interventiolla on vaikea saada aikaan haluttua tulosta. Tämä kehitys on nähtävissä erityisesti siinä, miten paljon voimavaroja keskitetään pitkäkestoisempiin operaatioihin kuten jälleenrakennukseen. Edellä mainitun lisäksi huomattavaa on yhä joustavammaksi muuttuva jako YK:n peruskirjan mukaisen rauhan turvaamisen ja rauhaan pakottamisen välillä. Siviilien suojeleminen ja pelotevaikutuksen käyttö ovat muuttuneet kriisinhallintaoperaation tavanomaisiksi osiksi.⁶¹

Modernit kriisinhallintaoperaatiot perustuvat useimmiten organisaatioihin kuten EU:in tai NATO:on tai erilaisilla kokoonpanoilla toimiviin koalitioihin. Täten päätöksenteko on erittäin hidasta ja siihen vaikuttavat myös valtioiden sisäpoliittiset toimet, kuten budjetti, josta kilpailevat monet muutkin tahot kuin asevoimat ja niiden osana kriisinhallinta. Päätöksenteon lisäksi prosessia hidastaa operaation joustavuuden tarve, jota on lähes mahdotonta mallintaa etukäteen riittävällä tarkkuudella. Kolmanneksi haasteeksi nousee hitaasta prosessista johtuva muutos lähtökohtatilanteeseen nähden, joten päätöksenteossa olisi noudatettava OODA -silmukkaa (Observation, Orientation, Decision, Action).⁶²

Hidas päätöksenteko sinänsä vaikeuttaa kriisinhallintaoperaatiosta päättämistä ja siihen sitoutumista, mutta sen lisäksi ongelmaksi saattaa muodostua myös läntisen strategisen ajattelun peruspilari Center of Gravity⁶³, CoG, johon tulisi sotilaallisella voimalla vaikuttaa. Nykyisissä kriiseissä CoG on kuitenkin usein poliittinen, jolloin sotilaallinen vaikuttaminen siihen on käytännössä mahdotonta. Yleensäkin modernien länsimaiden kynnys sotilaallisen voiman käyttöön on melko korkea tai ainakin sitä pyritään usein minimoimaan, joten sotilaallisen voi-

⁶¹ Pyykönen 2005, s.1

⁶² Wedin 2005, s.16-17

⁶³ Suom: voimanlähde, kts Clausewitz: On war

ton ja poliittisten tavoitteiden saavuttaminen alkavat loitota toisistaan. Clausewitzilaisittain sanottuna sodassa saavutetut voitot eivät ole suora tie sodan voittamiseen.

Kriisinhallinta on 2000-luvulla saanut yhä suuremman roolin asevoimien käytön kohteena. Sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioissa ovat mukana lähes kaikki valtiot, jotka tavoittelevat paikkaa tai ovat osana jossakin yhteiseen turvallisuuteen pyrkivässä organisaatiossa, esimerkiksi Yhdistyneissä Kansakunnissa tai Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä Etyjissä. Kriisinhallinnan sisältö ja käsite ovat muuttuneet voimakkaasti viimeisten 15 vuoden aikana ja erityisesti 2000-luvulla.

Tämän luvun tavoitteena on selvittää, miksi läntisen sodan kuvan omaksuneet valtiot ja niiden muodostamat organisaatiot keskittävät voimavarojaan kriisinhallintaan, ja millä tavoin se tapahtuu. Lisäksi selvitetään Suomen toiminta kriisinhallintaoperaation aloittamiseen liittyen, sekä kriisinhallintaan liittyvät rajoitukset, kuten lait.

4.1 Sotilaallisen kriisinhallinnan käsite

Sotilaallisen kriisinhallinnan käsite on 2000-luvulla laajentunut merkittäväksi. Suomessa yleisessä keskustelussa puhutaan edelleen rauhanturvaamisesta, mutta perinteisiä rauhanturvaoperaatioita ei 2000-luvulla ole nähty. Kriisin käsite yleisessä keskustelussa on laaja, mutta tässä tutkimuksessa kriisillä tarkoitetaan jostakin jo olemassa olevasta konfliktista alkunsa saanutta väkivaltaista tapahtumaa tai tapahtumaketjua.

Kriisin perinteinen määritelmä korostaa, että määrätyt arvot ovat uhattuna, aikaa on rajallisesti ja epävarmuus on huomattavaa. Strateginen sanakirja määrittää kriisin kahden valtion välisenä suurena jännitteenä, jossa sotilaallisen voiman käyttö on mahdollista.⁶⁴ Konflikti sinänsä on paljon käytetty termi, mutta senkin sisältö on hyvin laaja ja lähteestä riippuvainen.⁶⁵ Edellä mainitun lisäksi kriisin käsitettä voidaan vielä tarkentaa erottaen se konfliktista siten, että kriisi pohjautuu jo olemassa olevaan, ratkaisemattomaan konfliktiin. Konflikti voi tällöin olla jokin pysyvä jännite kahden osapuolen - yhtä hyvin valtioiden kuin muidenkin toimijoiden - välillä. Konflikti saattaa kriisiytyä jonkin tapahtuman myötä, jolloin kyse on kriisistä. Tässä työssä käytetään konfliktin ja kriisin käsitteitä nimenomaan tämän kappaleen määritelmien mukaisesti.⁶⁶

⁶⁴ Wedin 2005 s.11

⁶⁵ Kts esim Rantapelkonen 2000, luku 2

⁶⁶ Kerttunen 2008

Länsimaiden uudehkoon, läntiseen sodan kuvaan, kuuluu osaltaan kriisinhallinta. Yhdysvallat on siirtänyt puolustusulottuvuutensa maailmanlaajuiseksi ja monet muutkin maat pyrkivät vaikuttamaan jo paljon ennen kriisin vaikutusten etenemistä omien valtionrajojen sisäpuolelle. Globaaliongelmät vaikuttavat jokapäiväiseen kansainväliseen elämään. Vahvasti integroituneet valtiot, kuten Suomi, joutuvat väistämättä tekemisiin näiden ongelmien kanssa, vaikka ne eivät koskisikaan valtiota alueellisesti tai edes intresseihinsä kuuluvan alueen kautta. Globaalit turvallisuusongelmät, kuten joukkotuhoaseet, aseriisunta- ja valvonta, miinat ja terrorismi voivat jo yksinään aiheuttaa levottomuutta, väkivaltaa, sotaa, pakolaisuutta ja muita ongelmia, mitkä taas ovat suoranaisia turvallisuutta uhkaavia tekijöitä myös Suomen kaltaisille valtioille.

Jos kriisi voidaankin vielä määritellä melko tarkasti, on kriisinhallinnan käsite puolestaan hyvin laaja. NATO:n virallinen määritelmä kriisinhallinnasta on: ”The co-ordinated actions taken to defuse crises, prevent their escalation into an armed conflict and contain hostilities if they should result.” Vapaasti käännettynä tämä tarkoittaa ”toimia kriisien laukaisemiseksi ja aseellisen konfliktin eskaloitumisen estämiseksi sekä vihollisuuksien hillitsemiseksi, jotta päästäisiin haluttuun lopputulokseen.”⁶⁷

4.2 Kriisinhallinta läntisessä sodan kuvassa

”Force should never be a substitute for diplomacy – but under the right conditions it can give strenght to the search for political solutions represented by diplomacy.” (Carl Bildt)

Clausewitzin mukaanhan sotaa tulee käydä poliittisten päämäärien vuoksi. Sama pätee kriisinhallintaan. Tämä ei silti ole täysin suoraviivaista. Tavallisesti sotilasoperaatiota oletetaan käytettävän, jotta sotilaallinen tilanne saadaan suotuisaksi poliittista loppuasetelmaa varten. Operaation toteuttavan organisaation, esimerkiksi NATO:n, päätös tilanteeseen puuttumisesta johtaa väistämättä sen oman uskottavuuden muutokseen. Onnistuminen luonnollisesti nostaa sen uskottavuutta, erityisesti poliittista asemaa, mikä ei taas aina ole positiivista sen kaikille jäsenille.⁶⁸ Edellä selvitetyn ketjun takia ei ole lainkaan itsestään selvää, minkä organisaation kautta kukin valtio haluaa missäkin tapauksessa toimia.

Euroopan alueella keskeisimpiä kriiseihin kantaa ottavia organisaatioita ovat EU, NATO, ETYJ ja YK. Jokaisella organisaatiolla on oma toimintatapansa, mutta on huomattava, että YK:n vaikutusvalta kriisinhallinnassa vaikuttaisi pienentyneen 2000-luvun aikana. NATO:n

⁶⁷ NATO Glossary of Terms and Definitions: www.nato.int/docu/stanag, luettu 14.7.2008

⁶⁸ Wedin 2005 s.15-16

ja EU:n operaatiot eivät enää vaadi YK:n turvallisuusneuvoston hyväksyntää ainakaan käytännössä. Kullakin organisaatiolla on myös omat intressinsä, joiden mukaan eri kriiseihin puututaan. Näistä organisaatioista tarkastellaan seuraavaksi niitä kahta, joilla on olemassa olevia joukkoja, joita voidaan kriisinhallintatehtävissä käyttää eli EU:a sekä NATO:a. Kummankin organisaation jäsenillä lienee omia motiiveja kriisinhallinnan kehittämiseen ja sen takia myös organisaatiot kokonaisuudessaan ovat vähitellen keskittäneet yhä kasvavassa määrin voimavarojaan tähän työhön.

4.2.1 Pohjois-Atlantin liitto, NATO (North Atlantic Treaty Organisation)

Kylmän sodan jälkeen Jugoslavian hajoamissodat aiheuttivat Euroopassa epävakautta, pakolaisuutta ja inhimillistä kärsimystä, mikä taas aiheutti eurooppalaisille valtioille sekä ulko- että sisäpoliittista painetta vaikuttaa tilanteeseen. Jotta konfliktiin voitiin puuttua, oli Naton komento- ja joukkorakennetta muutettava kriisinhallintaan soveltuvaksi. 2000-luvulla kehitys vei Naton toiminta-alueen maailmanlaajuiseksi⁶⁹, lähinnä terrori-iskujen ja Afganistanin sodan sekä niistä juontuneiden tapahtumien myötä. Modernin kriisinhallinnan virallisena tavoitteena onkin vakauttaa alueita ja hillitä sisällissotia ja pakolaisuutta. Kylmän sodan jälkeisistä kriisien suuresta vaikutuksesta huolimatta on huomattava, että muutos ei ole johtunut organisaatiosta itsestään eikä toisaalta pelkästään jäsenmaiden kansallisista intresseistä vaan näiden yhteisvaikutuksesta.⁷⁰

NATO:n transformaatio kohti kriisinhallintaan keskittyvää turvallisuusorganisaatiota käynnistyi Prahan huippukokouksessa 2002. Kokouksen yleisjulistus määritteli sotilasliiton yhdeksi tavoitteeksi yhtenäisen ja vapaan Euroopan, jota yhdistää rauha ja yhteiset arvot. Tämän edistämiseksi on turvattava ympäristö, jossa suurimpina turvallisuusuhkina nähdään terrorismi ja joukkotuhoaseet. Tästä johtuen NATO:n on kyettävä vastaamaan missä ja milloin tahansa ilmeneviin turvallisuusuhkiin. ”In order to carry out the full range of its missions, NATO must be able to field forces that can move quickly to wherever they are needed, upon decision by the North Atlantic Council, to sustain operations over distance and time, including in an environment where they might be faced with nuclear, biological and chemical threats, and to achieve their objectives.”⁷¹

Tavoitteiden mahdollistamiseksi NATO:n jäsenet päättivät luoda nopean toiminnan joukot (NATO Response Force, NRF), jotka olisivat teknisesti kehittyneitä, joustavia, korkeassa

⁶⁹ Prague Summit 2002

⁷⁰ Lagerstam 2005, s. 281-282

⁷¹ Prague Summit 2002 Declaration

valmiudessa ja riittävän vahvat, joihin kuuluisi joukkoja kaikista puolustushaaroista. Näitä joukkoja on tarkoitus kehittää yhteisymmärryksessä EU:n nopean toiminnan joukkojen kanssa.⁷²

Istanbulin huippukokous vuonna 2004 vahvisti Prahan päätökset ja päätyi seuraavanlaisiin päätöksiin kriisinhallinnan sen hetkisessä tilanteessa:

- laajentaa osallistumista ISAF:ssa
- siirtää vastuu Bosnia-Herzegovinassa EU:lle
- vahvaa läsnäoloa KFOR:ssa on jatkettava edelleen
- lisätä joukkoja operaatio Active Endeavour:ssa Välimerellä terrorismin torjunnan takia
- tarjota tukea Irakin hallitukselle asevoimien koulutukseen⁷³

NRF -joukkojen tunnuslause on "First force in, first force out" eli joukot on suunniteltu käytettäväksi kriisin alkuvaiheessa joko ainoana tai ensimmäisenä alueelle menevänä joukkona. NRF -toiminnan tavoitteena on pystyä toimimaan globaalisti kaikentyyppisissä operaatioissa, mukaan lukien evakuoinnit, katastrofin hallinta ja vastaterrorismi. Joukkoihin voi kuulua enimmillään 25 000 henkilöä. Joukot ovat jatkuvassa viiden vuorokauden valmiudessa ja pystyvät toimimaan ilman huoltoa 30 vuorokauden ajan operaation alusta laskien. Tämän jälkeen ne voivat edelleen jatkaa toimintaa alueellaan, mikäli saavat täydennyksiä ja muuta tarvittavaa huoltoa. NRF voidaan räätälöidä erityyppisissä operaatioissa käytettäväksi, tilanteen mukaan. NRF -joukkoja on käytetty muun muassa Ateenan olympialaisten ja Afganistanin vaalien, suojaamiseen, hurrikaani Katrinan tuhojen korjaamisessa auttamiseen sekä Pakistanin maanjäristysalueen auttamiseen.⁷⁴

Käytännössä NRF -joukon kokoonpano sisältää maavoimissa prikaatin vahvuisen osaston, merivoimien osaston, joka sisältää tukialusosaston sekä ilmavoimien osaston, joka kykenee 200 lentosuoritukseen vuorokaudessa. Lisäksi on erikoisjoukkokomponentti, joka otetaan käyttöön tarvittaessa. Rotaation pituus on kuusi kuukautta ja sitä edeltävä koulutusvaihe on yhtä pitkä. Rotaation koulutusvaiheessa käytetään korkeita standardeja, jotka sitä kautta leviävät myös jäsenmaiden muuhun koulutuskäyttöön.⁷⁵

Yhdysvallat – käytännössä NATO:n vaikuttavin tekijä niin sotilaallisesti kuin taloudellisesti-kin - saa sotilasliiton olemassaolosta merkittäviä hyötyjä ja siitä syystä sen intresseissä on

⁷² NRF: nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm, luettu 29.1.2009

⁷³ Istanbul Summit 2004: nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm, luettu 29.1.2009

⁷⁴ NRF: nato.int/issues/nrf/index.html, luettu 30.1.2009

⁷⁵ NRF: nato.int/issues/nrf/index.html, luettu 30.1.2009

säilyttää organisaatio ja sen merkitys Euroopan turvallisuuspolitiikassa. NATO:n kautta Yhdysvallat voi laskea saavansa ainakin seuraavia etuja:

- oikeus puuttua Euroopan asioihin
- estää voimatasapainopolitiikan ja epävakauden lisääntyminen Euroopassa
- poliittiset liittolaiset (NATO:n kautta) tukevat amerikkalaisia helpommin
- NATO -maiden joukot ja tukikohdat hyödyttävät amerikkalaisia
- Venäjää voitaneen hillitä ⁷⁶

Yhdysvallat siis näkee Natossa potentiaalisen kumppanin maailmanlaajuiseen toimintaan. Maailmanlaajuinen toiminta taas perustuu jo vuosisatojen taakse 1700-luvulle, jolloin Euroopasta eristymään pyrkinyt osavaltioiden liitto sai perustuslakinsa. Yhdysvallat julistautui ainutlaatuisiksi demokratian ja vapauden levittäjäksi jo tuolloin. ”- - the eyes of all people are upon us.”⁷⁷

Iso-Britannian tavoitteena lienee ylläpitää Yhdysvaltain läsnäoloa Euroopassa, jotta sen oma erityissuhde – ja sitä kautta kansainvälisen vaikuttamisen mahdollisuus - säilyy edelleen merkittävänä. Pienemmät maat taas pyrkivät estämään suurvaltojen kilpailua ja kasvattamaan omia vaikutusmahdollisuuksiaan. Iso-Britannian ajama toiminta-alueen laajentaminen ja kriisinhallinnan kehittäminen ovat saaneet tukea pienemmiltäkin valtioilta, kuten Tanskalta ja Hollannilta.⁷⁸

Kollektiivisen puolustuksen tarve oli 1990-luvun aikana suurempi kuin 2000-luvulla, eivätkä siihen nojanneet NATO -maat, kuten Norja, halunneet suunnata voimavaroja kaukaisempaan toimintaan. Sisäpoliittisista syistä myöskään Saksalla ei ollut halua interventioihin. Kuitenkin tiedotusvälineiden välittämä informaatio kriisialueilta on tuonut jokaisen maan intresseihin myös kauempana tapahtuvan kriisinhallinnan. Lisäksi Saksan osalta uutta halua kriisinhallinnan kehittämiseen tehostanee maan jo ongelmaksi muodostuva pakolaistilanne ja sen mukanaan tuomat ylimääräiset kustannukset. Saksan kansallisina intresseinä NATO:n kehittämisessä näyttäisivät olleen Eurooppaa vakauttaviin operaatioihin osallistuminen, omien asevoimien sitominen organisaation rakenteisiin, kustannusten vähentäminen, Naton ydinasepelotteeseen turvaaminen sekä mahdolliselta Venäjän tuomalta uhkalta suojautuminen.⁷⁹

⁷⁶ Lagerstam 2005, s.282-283

⁷⁷ Lagerstam 2003, s. 3, 283

⁷⁸ Lagerstam 2005 s. 282

⁷⁹ Lagerstam 2005 s. 283-284

Yhtenä suurena NATO:n jäsenmaana Ranska on lähinnä hidastanut kriisinhallinnan kehittämistä ja toiminta-alueen laajentamista. Ranska tavoitteleva Yhdysvaltain vaikutuksen pienentäminen – ja oman vaikutusvallan kasvattaminen – Euroopassa ei onnistunut, kun Jugoslavian tilanne kärjistyi. Vasta 2000-luvulla Ranska on myöntynyt NATO:n kehittämiseen, koska se haluaa pystyä vaikuttamaan Yhdysvaltojen toimintaan sotilasliiton kautta. Joka tapauksessa Ranska hyötyy NATO:n olemassaolosta ja Yhdysvaltain vaikutuksesta Euroopassa, koska ne lisäävät sotilaallista voimaa ja vakautta Euroopan alueella ja takaavat apua mahdollisen sotilaallisen uhan varalta. Euroopan integraatio on vähentänyt Saksan keskeistä asemaa Euroopassa, joten se ei enää näyttäisi olevan ranskalaisten tavoitteena ainakaan NATO:n kautta.⁸⁰

4.2.2 Euroopan unioni, EU (European Union)

1990-luvun suuret muutokset Euroopassa saivat aikaan Euroopan Yhteisössä pyrkimyksen poliittiseen liittoon. Maastrichtin sopimuksella linjattiin EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehitystä. Siinä todettiin politiikan kattavan kaikki Euroopan unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset, mukaan lukien pitkällä aikavälillä määriteltävä yhteinen puolustuspolitiikka, joka saattaa aikanaan johtaa yhteiseen puolustukseen. Uudemmissa sopimuksissa sanamuotoa on pikkuhiljaa hiottu kohti yhteistä puolustusta.⁸¹

Euroopan Unionin jäsenmaiden yhteenlaskettu bruttokansantuote on neljännes koko maailmasta.⁸² Unionin syventynyt integraatio ja pyrkimys yhtenäiseen esiintymiseen globaaleilla markkinoilla parantavat EU:n asemaa suurvaltojen kanssa neuvoteltaessa. Tämä tuo uskottavuutta unionille.

EU:n vuonna 2003 julkistettu yhteinen turvallisuusstrategia asettaa unionille turvallisuuspoliittiset tavoitteet, keinot ja niiden tärkeysjärjestyksen. Turvallisuusstrategian kolme keskeistä strategista tavoitetta ovat avainuhkiin vastaaminen, turvallisuuden rakentaminen unionin naapurialueilla sekä tehokkaan monenkeskisyyteen nojaavan kansainvälisen turvallisuus- ja oikeusjärjestyksen vahvistaminen. Turvallisuusstrategian uhka-arvio sisältää pääasiassa niin kutsuttuja uusia uhkia, ja perinteistä laajamittaista hyökkäystä jotakin unionin jäsenmaata kohtaan pidetään epätodennäköisenä. Pelottavimpana uhkana pidetään joukkotuhoaseiden pääty-

⁸⁰ Lagerstam 2005 s. 284

⁸¹ Maastrichtin sopimus eli sopimus Euroopan unionista: http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_fi.htm, luettu 15.2.2009

⁸² Tilastotietoa EU:sta: http://europa.eu/abc/keyfigures/qualityoflife/wealthy/index_fi.htm, luettu 16.2.2009

mistä terroristien käsiin.⁸³ Puolustuspolitiikan kannalta strategiassa määritellään ensimmäinen ”puolustuslinja” jo omien rajojen ulkopuolelle, mutta toisaalta toisesta linjasta ei mainita sanaakaan. Onko tätä ”sisempää” linjaa edes suunniteltu millään tasolla, jää ainakin strategian tasolla epäselväksi.

Strategian mukaan unioni voi käyttää voimaa ennaltaehkäisevästi ja multilateraalisesti.⁸⁴ YK:n asemaa korostetaan, mutta sen valtuutusta ei pidetä unionin voimankäytön edellytyksenä. Kaiken kaikkiaan strategian perusteella voidaan todeta, että unionin tulisi olla entistä aktiivisempi, toimintakykyisempi ja yhtenäisempi. On pyrittävä ennaltaehkäisemään kriisejä, mutta on myös varauduttava toimimaan useammassa kriisinhallintaoperaatiossa – niin sotilaallisessa kuin siviilioperaatiossakin – samanaikaisesti.⁸⁵

Globaali monenkeskinen yhteistyö on unionille tärkeää, mutta se pyrkii myös strategiaan kumppanuuksiin poliittis-maantieteellisten alueiden johtavien toimijoiden kanssa. Näistä voidaan mainita esimerkkeinä Yhdysvallat, Japani, Kiina, Venäjä ja Intia. Kumppanuussuhde Venäjän kanssa riippuneen pitkälti siitä, miten maa pystyy kunnioittamaan yhteisiä eurooppalaisia arvoja.

Petersbergin tehtävien suorittamiseksi kriisinhallintakykyyn tulee sisältyä konfliktin kaikki vaiheet kriisin estämisestä mahdollisen aseellisen konfliktin rauhoittamisen kautta kriisinjälkeiseen tilanteen stabilisointiin saakka. Tästä lähtökohdasta katsoen kriisinhallintaoperaation käsite voi sisältää kaikkia väkivallan tasoja rauhanomaisesta yhteistyöstä ja jälleenrakennuksesta täysimittaiseen taisteluun. Kriisinhallinta ei siis ole sotaa, mutta rajan vetäminen on vaikeaa ja se voi riippua myös osapuolten kyvystä hahmottaa kokonaisuutta (vrt. Serbian pommitukset) siltä osin, että mihin kokonaisuuteen yksittäiset voimankäyttötoimet liittyvät.⁸⁶

Nykymaailmassa on vaikea erottaa selvärajaisesti sisäistä ja ulkoista turvallisuutta sen enempiä kuin sotilaallisia ja siviilikriisinhallintatoimenpiteitä toisistaan. Kansallisen turvallisuuden rinnalle on kuitenkin noussut yksilön turvallisuus, mikä on nähtävissä uusien uhkien turvallisamisessa.⁸⁷ Esimerkiksi suuret luonnonkatastrofit ja kansainvälinen terrorismi osoittavat, että Euroopan Unionilla ja sen jäsenvaltioilla on tarve turvata ja huolehtia kansalaisistaan myös

⁸³ Euroopan unionin turvallisuusstrategia Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa: www.consilium.eu.int/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIFI.pdf, luettu 29.1.2009

⁸⁴ Engl: effective multilateralism and preventive engagement

⁸⁵ Euroopan unionin turvallisuusstrategia Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa: www.consilium.eu.int/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIFI.pdf, luettu 29.1.2009

⁸⁶ Wedin 2005 s. 12-13, 18

⁸⁷ Luennot ja keskustelut Strategian laitoksen seminaarissa maaliskuussa 2008

oman alueen ulkopuolella. Tähän lähtökohtaan liittyy EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) tavoite ”vahvistaa unionin turvallisuutta kaikin tavoin”. Uudet uhkat eivät välttämättä enää ole turvallisuuttamme vaan enemmän arvoja tai arvokkuutta uhkaavia tekijöitä.⁸⁸

Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (Common European Security and Defence Policy, ESDP) on edennyt EU:n politiikan lohkoista kaikkein nopeimmin. Sitä voidaan myös pitää unionin yhtenäisyyden, uskottavuuden ja kansainvälisen roolin vahvistamisen kannalta kärkihankkeena. Aikanaan ESDP saattaa johtaa, mikäli jäsenvaltiot pääsevät yksimieliseen päätökseen, EU:n yhteiseen puolustukseen. Tällä hetkellä ESDP kuitenkin vie yhteistä puolustuspolitiikkaa vauhdilla eteenpäin ja siinä keskeisiä teemoja ovat kriisinhallinta ja puolustusmateriaaliyhteistyö.⁸⁹

Toistaiseksi jäsenvaltiot eivät ole innostuneet varsinaisesta yhteisestä puolustuksesta, mutta on huomionarvoista, että eri sotilaallisten toimintojen yhdistäminen toisi tuntuja säästöjä maiden puolustusbudjettiin. Materiaaliyhteistyön osalta unionin omaa kilpailukykyä olisi vahvistettava ja eurooppalaiset saatava ostamaan materiaalinsa Euroopasta.⁹⁰

EU:n ja Naton yhteistyö kriisinhallinnan alalla perustuu Berlin plus -sopimukseen, josta päätettiin periaatteelliseen yhteisymmärrykseen jo Washingtonin kokouksessa vuonna 1999. Berlin plus:n mukaan EU voi kriisinhallintaoperaatioissa käyttää Naton suunnitteluresursseja ja yhteisiä voimavaroja. Kompromissi käytännön järjestelyistä saatiin aikaan Kööpenhaminan Eurooppa-neuvostossa 2002.⁹¹

Berlin plus-sopimuksesta huolimatta EU:lla on oltava oma operaatioesikunta kriisinhallinta-tehtäviä varten. Tätä puutetta paikkaamaan ovat suuret jäsenvaltiot tarjonneet omia kansallisia esikuntiaan käytettäväksi. Kansallisten ja Naton tarjoamien esikuntien lisäksi EU tavoittelee edelleen itsenäistä operatiivista suunnittelu- ja johtamiskykyä. Sen luominen aloitettiin Brysselin huippukokouksessa joulukuussa 2003.⁹²

⁸⁸ Wedin 2005 s.12-13

⁸⁹ Tietoja Suomen kokonaismaanpuolustuksesta 2006, s. 81
sekä EU:n Europa-sivut: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/g24401.htm>, luettu 18.7.2008

⁹⁰ kts esim Hägglund 2004, luku 3

⁹¹ Washington Summit Communiqué: The Alliance for the 21st Century: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>, luettu 13.2.2009

⁹² Heikkilä 2003, luku 2

Toistaiseksi allekirjoittamaton Lissabonin sopimus sisältää solidaarisuuslausekkeen. Sen mukaan EU:n sotilaallisia voimavaroja voidaan käyttää unionin omalla alueella terroriuhk-
käden estämiseen, jäsenvaltion suojelemiseen terroriuhkaksiltä sekä jäsenvaltion autta-
miseen luonnonmullistuksissa ja inhimillisissä katastrofeissa. Lisäksi keskinäiseen avunan-
toon sitoo yhteisvastuulauseke.⁹³

Euroopan Neuvostolla on olemassa lista konflikteista, joita säännöllisesti tarkkaillaan ja nii-
den kriisiytymistä pyritään estämään erilaisin toimenpitein kuten alueiden yksinhallitsijoiden
matkustus- tai viisumikieltoin. Estämistoimenpiteiden aktiivisuudesta huolimatta varsinainen
siviili- tai sotilasjoukkojen mobilisointi konfliktiin liittyen tulee kyseeseen vain harvoin. Ky-
seisessä EU:n toimintatavassa voidaan nähdä kolme strategista tavoitetta:

- omien suoranaisten intressien puolustaminen,
- yleisen epävakauden aiheuttaman spill over -reaktion estäminen sekä
- perusarvojen puolustaminen.⁹⁴

Toisaalta lähes jokaisessa maailman konfliktissa on löydettävissä ainakin yksi edellä mainitun
listan kohdista, joten konfliktiin puuttumisen logiikkaa säätelee kuitenkin useampi tekijä.
Näistä keskeisimmäksi voitaneen lukea EU:n Inhimillisen turvallisuuden doktriini (Human
Security Doctrine), joka sisältää konfliktiin liittyen seuraavat huomioitavat tekijät:

- tilanteen vakavuus ja kiireellisyys
- operaation käytännön tekijät, kuten riskit, onnistumisen mahdollisuudet ja toimijoiden
saatavuus
- naapurimaiden erityiset vastuut
- historialliset sidokset ja vastuuntunto
- yleisön huoli ja kiinnostus sekä sen tuoma paine

Näistä kohdista huolimatta on muistettava EU:n poliittinen olemus ja sen jäsenmaiden erilai-
set taustat ja sen hetkinen tilanne, kuten budjetti tai perustuslain kohdat, jotka vaativat esi-
merkiksi YK:n mandaatin operaatiolle.⁹⁵

Lähtökohtaisesti EU voi kokonaisuutena puuttua konfliktiin vain, jos Nato on siitä kieltäyty-
nyt. Tämä suoraviivainen sääntö kuitenkin harvoin yksistään vaikuttaa päätökseen, vaan
päättös on poliittisen harkinnan ja neuvottelujen tulos. Lisäksi useimmat EU-maat toivovat

⁹³ Lissabonin sopimus: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_fi.htm, luettu 30.1.2009

⁹⁴ Wedin 2005 s.14-15

⁹⁵ Wedin 2005 s.14-15

Yhdysvaltain osallistumista sotilaallisesti vaativampiin operaatioihin, kun taas siviiliapuun ja humanitaariseen toimintaan EU:lla on monipuolisempia työkaluja.⁹⁶

Kaiken kaikkiaan EU tarkkailee maailman konflikteja omien intressiensä kautta, mutta huomionarvoisia ovat muidenkin alueelliset intressit. Vaikka EU toimii aktiivisesti myös omien rajojensa ulkopuolella kriisinhallintatehtävissä, se joutuu kunnioittamaan jokaisen halua vaikuttaa omalla alueellaan. Tästä hyvänä esimerkkinä Somalia ja Georgia, joiden kriisinhallinnassa oli paikallisen voiman käyttö ensisijaista. Lisäksi valintoihin vaikuttaa moni lain ja politiikan luonteeseen kuuluva tekijä sekä käytettävissä olevat resurssit.⁹⁷

Niin kutsuttuja Petersbergin tehtäviä varten laadittiin tarvittavien voimavarojen luettelo Helsinki Headline Goal Catalogue, HHC. HHC on joukkotavoiteluettelo, joka hyväksyttiin vuoden 2000 voimavarakonferenssissa (Capabilities Commitment Conference, CCC), jossa jäsenmaat ilmoittivat tarjouksensa joukkotavoitteen toteuttamiseksi. Ilmoitusten perusteella laadittiin Helsinki Force Catalogue, HFC, johon on koottu jäsenmaiden tarjoamat kontribuutiot. Petersbergin tehtäviin kuuluvat pelastus- ja rauhanturvatehtävät, humanitaariset tehtävät ja joukkojen käyttö rauhan palauttamiseksi.⁹⁸

Unionin sotilaallisen kriisinhallinnan kehittämässä on saavutettu kyseiset Helsingin voimavaratavoitteet (Helsinki Headline Goal 1999). Niiden mukaan EU:n on kyettävä käynnistämään 60 päivän kuluessa 60 000 sotilaan kriisinhallintaoperaatio ja ylläpitämään sitä vähintään vuoden ajan. Tätä varten luotiin Headline Goal Task Force, HTF, kansallisista sotilasasiantuntijoista muodostettu erityistyöryhmä. Se perustettiin valmistelemaan joukkotavoiteluettelo ja siinä mahdollisesti ilmeneviä puutteita. HFC:n luetteloimaan joukkopooliin saatiin yhteensä noin 100 000 henkeä, 400 lentokonetta ja 100 alusta. Määrä oli riittävä, mutta joitakin joukkoja tarjottiin liikaakin, kun taas muutamia tärkeitä osia jäi puuttumaan. Koska puolustusmateriaali kehittyy jatkuvasti, samoin kuin sodankäynti kokonaisuudessaan, joukko ei voi olla missään vaiheessa täysin valmis vaan se vaatii jatkuvaa kehittämistä. Tavoitteen määrällinen saavuttaminen ei kuitenkaan tarkoita, että joukot olisivat käytettävissä. Käyttö edellyttää organisaatiota, mitä luvatuista joukoista ei ole pystytty luomaan. Tästä johtuen luotiin Euroopan unionin taisteluosastot, EUBG (EU Battle Groups), jotta unionilla olisi valmiudessa olevia organisoituja joukkoja, joita voidaan tarvittaessa lähettää tehtävään.⁹⁹ Unionin jäsenvaltioiden puolustusmenot ovat hyvinkin erilaisia mittasuhteiltaan, joten sotilaallisten kykyjen

⁹⁶ Wedin 2005 s.16

⁹⁷ Wedin 2005 s.16

⁹⁸ Kts esim Hägglund 2004, luvut 1 ja 3 tai Heikkilä 2003, luku 2

⁹⁹ Kts esim Hägglund 2004, luvut 1 ja 3 tai Heikkilä 2003, luku 2

kehittäminen edellyttää yhä tiivistyvää yhteistyötä puolustusteollisuudessa. Pienille maille yksi mahdollisuus korkeampaan aktiivisuuteen on erikoistuminen.¹⁰⁰

Tähän mennessä EU on ollut jo muutaman erilaisen kriisinhallintaoperaation johdossa. Näistä puhtaasti sotilaallisia operaatioita ovat olleet Concordia Makedoniassa vuonna 2003, Artemis Kongon tasavallassa 2003 sekä EUFOR Tsadissa alkaen vuodesta 2008.¹⁰¹

4.3 Suomen osallistuminen kriisinhallintaan

Suomi voi tasavallan presidentin päätöksellä osallistua mihin tahansa sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioon, jossa noudatetaan YK:n peruskirjan periaatteita sekä kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Puolustusministeriö antaa sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävät suoraan puolustusvoimille ja operaation organisaatio on tällöin myös osa puolustusvoimia. Voimankäytön säännöstö määrittellään operaatiokohtaisesti poliittisen johdon toimesta.

Jäsenyys Euroopan Unionissa on olennainen osa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Jäsenyys tukee Suomen turvallisuutta jäsenten välisten sitoumusten ja yhteisvastuun kautta. Unioni pyrkii myös yhtenäiseen naapuruuspolitiikkaan ja globaaliin vaikuttamiseen. Jäsenenä Suomi pyrkii olemaan aktiivinen ja aloitteellinen, jolloin vaikutusmahdollisuudet ovat suuret pienelläkin maalla. Erityistä aktiivisuutta on osoitettu unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä ja etenkin yhteisen kriisinhallintakyvyn luomisessa.¹⁰²

Suomi on ilmoittanut EU:n joukkopooliin seuraavia joukkoja, yhteensä noin 1500 henkilöä:

- mekanisoitu jalkaväkijoukko
- kuljetuskomppania
- CIMIC -komppania
- CIMIC -osasto
- miinalaiva
- sotilastarkkailijoita (30)
- esikuntaupseereita
- pioneerijoukko
- suojeluosasto

¹⁰⁰ kts esim Hägglund 2004, luvut 1 ja 3 tai Heikkilä 2003, luku 2 tai Tietoja Suomen kokonaismaanpuolustuksesta 2006, luku 2.4

¹⁰¹ Euroopan neuvoston sivut, Ongoing-operations& completed operations: consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=FI&mode=g, luettu 1.2.2009

¹⁰² Kts. Tietoja Suomen kokonaismaanpuolustuksesta 2006, luku 2 sekä Hägglund 2004

- esikunnan osia¹⁰³

Näistä joukoista tärkeimmät kuuluvat sodan ajan kokoonpanoihin. Kyseiset joukot ovat käytettävissä EU:n, NATO:n, YK:n ja ETYJ:n johtamiin operaatioihin ja ne on myös ilmoitettu yhteispohjoismaiseen NORDCAPS -järjestelyyn. Suomi koordinoi NORDCAPS:n johtamiskyvyn kehittämistä.¹⁰⁴ Joukkopoolin käytön ollessa toistaiseksi käytännössä mahdotonta, Suomi osallistuu niin kutsuttujen nopean toiminnan joukkojen EUBG -toimintaan, jossa ensimmäinen puolen vuoden päivystysvuoro toteutui Pohjoismaisessa taisteluosastossa yhdessä Ruotsin, Norjan, Viron ja Irlannin kanssa vuonna 2008.¹⁰⁵

NATO:n rauhankumppanuuteen liittyvä PfP -yhteistyö on jokaisella maalla omanlaisensa, koska kumppanimaa saattaa itse vaikuttaa yhteistyön laatuun. Sopimukset laaditaan kahdenvälisinä. Vastauksena NATO:n kutsuun Suomi antoi oman tarjouksensa rauhankumppanuudesta sotilasliitolle vuonna 1994. Tarjous sisälsi seuraavat yhteistyön muodot: yhteistyö rauhanturvaamisen alalla, erityisesti koulutuksen osalta, yhteistyö etsintä- ja pelastustoiminnassa sekä humanitaarisissa operaatioissa, vierailut ja koulutusvaihto, ympäristöyhteistyö.¹⁰⁶

Valtioneuvoston selonteot ovat ottaneet kantaa rauhankumppanuuteen jo varhain. ”NATO:n rauhankumppanuusohjelma (PfP) tähtää ETYJ-maiden valmiuksiin rauhanturvayhteistyöhön NATO -maiden kanssa ja NATO:n resurssien hyödyntämiseen.”¹⁰⁷ ”Keskeisten ja aktiivisten PfP -kumppanuusmaiden yhteistyövalmiudet lähestyvät toiminnan edistyessä toisiaan.”¹⁰⁸ Näistä voidaan päätellä, että tiivis yhteistyön NATO:n kanssa nähdään hyödyttävän myös Suomen omaa puolustusvalmiutta.

Suomi osallistuu aktiivisesti PfP -työhön ja on osana monessa eri prosessissa, joista tärkeimmäksi kriisinhallinnan kannalta voidaan määritellä seuraavat:

- Operational Capabilities Concept (OCC) → kehittää kumppanimaiden kykyä osallistua NATO -johtoisiin PfP -operaatioihin, Suomi osallistuu arviointi- ja palautejärjestelmään

¹⁰³ Järvenpää ym 2003, s.119-120

¹⁰⁴ Heikkilä 2003, s.29

¹⁰⁵ EU:n nopean toiminnan joukot; http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/eu_nop_toim_joukot.dsp, luettu 15.2.2009

¹⁰⁶ Heikkilä 2003, s.53-55, 68, The Partnership for Peace: <http://www.nato.int/issues/pfp/>, luettu 2.10.2008

¹⁰⁷ VNS 1995 s.20

¹⁰⁸ VNS 1995 s. 21

- Training and Education Enhancement Programme, TEEP → koulutuksen kehittämi-
seen tarkoitettu ohjelma, Suomi mukana verkkohankkeessa, joka tukee kotimaan
AVOT -hanketta (avoin oppimis- ja työskentely-ympäristö)
- Planning and Review Process, PARP → kehittää kumppanimaiden yhteistoimintaky-
kyä sekä antaa tilaisuuden tiedonvaihtoon, sopimukset kahdenvälisiä, Suomi mukana
vuodesta 1995 ¹⁰⁹

PARP on käytännönläheistä sotilaallista yhteistyötä, jolla on liittymäpinta NATO:n joukko-
suunnitteluun. PARP:n kautta Suomi saa tärkeää tietoa NATO:sta ja sen toimintatavoista.
Erityisen hyvin PARP:n tavoitteiden saavuttaminen on näkynyt kykynä osallistua NATO -
johtoisiin kriisinhallintaoperaatioihin, kuten KFOR:iin. PARP:iin osallistuminen tiivistää yh-
teistyötä Suomen ja NATO:n välillä ja lisäksi se edistää yhteistoiminnan läpinäkyvyyttä. ¹¹⁰

NATO:n sotilaalliset harjoitukset voivat käsittää yhden tai useamman liittokunnan keskeisistä
sotilaallisista tehtävistä, joita ovat kollektiivinen puolustus, muut kriisinhallintatehtävät sekä
konsultaatio ja yhteistyö. Rauhankumppaneille tarkoitettujen harjoitusten ovat joko virallisia PFP
-harjoituksia tai niiden hengessä toteutettavia, niin kutsuttuja In the Spirit of PFP -
harjoituksia. ¹¹¹

Suomi osallistuu tavallisesti vuoden aikana joukoilla kahteen harjoitukseen, joista toinen on
yleensä ollut rauhankumppanuuden hengessä toteutettava Nordic Peace sekä perinteisiin me-
rivoimaharjoituksiin. Näiden lisäksi Suomi lähettää esikuntaupseereita muihin harjoituksiin.
Osallistumisella saadaan tietoa NATO:n toimintatavoista ja kokemusta muun muassa kan-
sainvälisestä esikuntatyöskentelystä. Suomi aloitti harjoitusten isännöinnin vuonna 1999 jär-
jestämällä Nordic Peace -harjoituksen. ¹¹² Harjoitusten lisäksi Suomi voi rauhankumppanuus-
maana osallistua NATO:n järjestämään koulutukseen ja erilaisiin kursseihin esimerkiksi NA-
TO Defence Collegessa (NADEFCOL) Italiassa tai NATO Schoolissa Saksassa. Kurssitarjon-
ta kumppanimaille laajenee jatkuvasti ja yhteistyötä tehdään muun muassa kielikoulutuksen
alalla. NATO:n kielistandardin STANAGIN pohjalta Suomi on laatinut yleisen puolustus-
voimien käyttämän yleisen kielitutkinnon. ¹¹³

¹⁰⁹ Heikkilä, 2003, s. 56-57, 65, 71-79, 98

¹¹⁰ Heikkilä 2003, s. 71-79

¹¹¹ Heikkilä 2003, s. 79-81

¹¹² Heikkilä 2003, s. 82-83

¹¹³ Heikkilä 2003, s.98-100

4.3 Suomen kriisinhallintaa ohjaavat ja rajoittavat tekijät

Suomen sotilaallinen uskottavuus muodostuu kokonaisuudesta, jossa kriisinhallinta on yhtenä osana. Suomen osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon riippuu pitkälti poliittisista päätöksistä. Näitä ovat vahvimmillaan erilaiset lait ja lisäksi poliittisen johdon laatimat asiakirjat ja selonteot, jotka ohjaavat puolustusvoimia ja sen kansainvälistä toimintaa. Lakeja on etenkin 2000-luvulla uudistettu aktiivisesti sitä mukaa, kun kansainvälinen toiminta on muuttunut yhdeksi perusosaksi puolustusvoimien tehtävistä. Näistä asiakirjoista ja laeista tärkeimpiä käsitellään tässä siltä kannalta, miten ne rajaavat tehtäväkenttää ja toimintatapoja tai määrittävät Puolustusvoimien toimintaa kriisinhallintaan liittyen.

1990-luvulla rauhaan pakottaminen ei vielä ollut lainsäädäntömme puolesta vielä mahdollista, ja tätä haluttiin korostaa myös selonteossa: ”Suomi osallistuu muiden Pohjoismaiden, WEU:n ja NATO:n kanssa kansainväliseen yhteistyöhön valmiuden parantamiseksi YK:n ja ETYJ:n päätöksellä toteutettava kriisinhallintaa varten. Voidakseen kantaa vastuunsa kriisinhallinnassa Suomen on luotava valmiudet aiempaa vaativampia humanitaarisia ja rauhanturvatehtäviä varten. Suomi ei osallistu operaatioihin, jotka edellyttävät rauhaan pakottamista tai voimakkeiden käyttämistä muita valtioita tai konfliktin osapuolia vastaan.”¹¹⁴ Tilanne kuitenkin muuttui, kun rauhanturvaamisen kenttä laajeni edelleen vuosina 2000 ja 2006, kun lait humanitaariseen operaatioon tai suojaamiseen sekä kriisinhallintaan osallistumiseen astuivat voimaan.

Laki Puolustusvoimista

1.1.2008 voimaan astunut puolustusvoimalaki korvasi aikaisemman, vuodelta 1974 olevan lain puolustusvoimista. Vanhan lain mukaan Puolustusvoimien päätehtävä niin rauhan kuin kriisinkin aikana oli kansallinen puolustus ja kansainvälinen toiminta oli huomioitu ainoastaan YK:n käyttöön asetettavan joukon järjestelytoimiin liittyen.¹¹⁵

Puolustusvoimalaki jakaa Puolustusvoimien tehtävät kolmeen osaan, jotka ovat tärkeysjärjestyksessä seuraavat: Suomen sotilaallinen puolustaminen, muiden viranomaisten tukeminen ja osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Päätehtävänä on kuitenkin oman maan puolustaminen.¹¹⁶

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta

¹¹⁴ VNS 1995 s.5, kts myös s. 23

¹¹⁵ Laki Puolustusvoimista, 402/1974

¹¹⁶ Laki Puolustusvoimista 551/2007

Lakia sotilaallisesta kriisinhallinnasta edelsivät operaatiokohtaiset lait ja sittemmin laki rauhanturvaamisesta vuonna 1984. Laki rauhanturvaamisesta mahdollisti Suomen osallistumisen YK:n tai ETYJ:n mandaatilla tehtävään rauhanturva- tai sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioon ja sen oli tähdättävä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tai siviiliväestön ja humanitaarisen toiminnan suojaamiseen.

Tarve uudelle laille esitettiin jo vuoden 1995 valtioneuvoston turvallisuuspoliittisessa selonteossa: ”Jotta Suomi voi ylläpitää tuntuvaan panosta rauhanturvatoiminnassa, tarvitaan lainsäädännön muutoksia ja entistä vaativamman humanitaarisen suojaustoiminnan ja valvontatoiminnan edellyttämien valmiuksien kehittämistä muiden pohjoismaiden tasolle.”¹¹⁷

Rauhanturvaamistoiminnalla, johon Suomi voi kyseisen rauhanturvaamislain mukaan osallistua, tarkoitetaan lain perusteluissa rauhanturvaamisorganisaation toimia, jotka täyttävät seuraavat perusedellytykset:

- osallistuminen perustuu YK:n tai ETYJ:n päätökseen
- operaatio perustuu konfliktin pääosapuolten sopimukseen tai sopimukselliseen tilaan ja mahdollisimman laajaan hyväksyntään, ja on sopimuksen toimeenpanoa ja sen valvontaa
- voimaa voidaan tarvittaessa käyttää reaktiivisesti itsepuolustuksen lisäksi myös tehtävän turvaamiseksi
- operaatioon voi sisältyä osapuolten pakottamista sopimuksen noudattamiseen ja siihen liittyvää voimankäyttöä tai sillä uhkaamista
- voimankäyttöä säännellään selkein voimankäytösäännöin, joissa peruseriaatteina ovat voimankäytön minimointi ja voimankäytön suhteuttaminen aina kulloiseenkin uhkaan ja tilanteeseen.¹¹⁸

Keväällä 2006 uusi laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta korvasi rauhanturvaamislain. Lain mukaan tasavallan presidentti päättää valtioneuvoston esityksestä Suomen osallistumisesta operaatioon ja osallistumisen lopettamisesta. Uusi laki laajensi tehtäväkenttää koskemaan myös mahdollisesti ilman YK:n valtuutusta (niin kutsutusti mandaatti) olevia operaatioita. Lisäksi huomionarvoista on, että tehtävänä voi olla kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden *palauttaminen*. Toimeenpanijana voi tehtävässä olla kansainvälinen järjestö tai maaryhmä, ja

¹¹⁷ VNS 1995 s. 40

¹¹⁸ Rauhanturvaamislaki 29.6.1984/514

on huomattava, että toimeenpanija on erotettu valtuutuksen antajasta.¹¹⁹ Lain myötä otettiin virallisesti käyttöön rauhanturvaamisen tilalle termi kriisinhallinta.¹²⁰

Olellainen muutos rauhanturvaamislakiin on myös puolustusministeriön mahdollisuus aloittaa valmistelut jo ennen virallista päätöstä operaatioon osallistumisesta. Laki rajaa operaatioissa olevan henkilöstön yhteismäärän 2 000:een ja operaatioista koituvat kulut eivät saa ylittää myönnettyjä määrärahoja.¹²¹

Asevelvollisuuslain muutos (astui voimaan 1.4.2006)

Antaa mahdollisuuden koulutukseen vapaaehtoisesti hakeutuneiden varusmiesten sekä kertausharjoituksiin kutsuttujen reserviläisten osallistua kriisinhallintakoulutukseen sekä myös ulkomailla tapahtuviin kriisinhallintaharjoituksiin. Kyseiset henkilöt voidaan lain mukaan myös kätkeä koulutukseen ja harjoituksiin niin kotimaahan kuin ulkomaillekin.¹²²

Suomen poliittisessa elämässä on kylmän sodan päättymisen jälkeen aktiivisesti laadittu ulko- ja turvallisuus- sekä puolustuspolitiikan osalta erilaisia asiakirjoja ja selontekoja. Kansainvälisen toiminnan kannalta on havaittavissa selkeitä suuntalinjoja, jotka kehittyvät yhä edelleen.

Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995

Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle vuodelta 1995 todetaan seuraavaa: ”Vastuullisessa turvallisuuspolitiikassa on varauduttava yhteiseen taakankantoon entistä vaativammassa tehtävissä.” Rauhanturvalakia uudistettiin saman vuoden lopulla ja tällöin siihen sisällytettiin mahdollisuus laajennettuun rauhanturvaamiseen, kuten humanitaariseen avustustoimintaan ja siviiliväestön suojaamiseen.

Turvallisuuspoliittinen selonteko tuo esiin EU-jäsenyyden velvoitteita ja vastuuta yhteisestä turvallisuudesta koko Euroopan alueella. ”Unionin jäsenyys on lisännyt Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa kansainvälistä asemaansa ja kansallista turvallisuuttaan koskeviin ratkaisuihin. Unionin jäsenyys on tuonut Suomelle samalla lisää vastuuta Euroopan turvallisuudesta ja koko maailmanyhteisön kehityksestä.”¹²³

¹¹⁹ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

¹²⁰ Nurmela 2007, s. 31

¹²¹ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

¹²² Asevelvollisuuslaki 15.9.1950/452 ja siihen tehty lisäys: 19/1998: muutetaan 3a§/31.3.2006/213, astunut voimaan 1.4.2006

¹²³ VNS 1995 s. 7

Vuoden 1995 selonteossa esitetään ensin edellytyksiä eurooppalaisen kriisinhallinnan kehittämiseksi ajan vaatimuksia vastaavaksi. ”Euroopan turvallisuusongelmat vaativat yhteisiä välineitä ristiriitojen ennaltaehkäisemiseksi ja syntyvien selkkausten hallitsemiseksi sekä kiistojen ratkaisemiseksi. Konfliktinhallinnan parantaminen edellyttää riittävän varhaista ennakkovaroitusta sekä nopeaa toimintaa. Kansainvälisen yhteisön on kyettävä yhdistämään poliittisten ja sotilaallisten sekä inhimilliseen ulottuvuuteen ja taloudelliseen tukeen liittyvien välineiden ja mekanismien käyttäminen konfliktien ja kriisien hallinnassa.”¹²⁴

Ennakkovaroituskyvyn kehittämistään ei nähty riittäväksi, vaan vaadittiin myös tarpeeksi suurta valmiutta varoitukseen reagoimista varten. ”Tehokas tiedonsaanti ja varhainen ennakkovaroitus jäävät vaille merkitystä, elleivät ne johda pikaiseen ja tehokkaaseen toimintaan ristiriidan kärjistymisen ja avoimen selkkauksen syntymisen estämiseksi.”¹²⁵

”Uudenlaisten konfliktien, entistä vaikeampien ja vaativampien olosuhteiden ja poliittisten muutosten edessä kansainvälinen yhteisö on ryhtynyt kehittämään uuden tilanteen vaatimaa kykyä kriisinhallintaan ja sotilaallisesti aiempaa vaativampaan rauhanturvaamiseen. - - Joukoille joudutaan antamaan valtuudet laajempaan itsepuolustukseen tehtäviensä suorittamisen turvaamiseksi.”¹²⁶

Kun edeltävien lainausten myötä oli selonteossa selvitetty tarve modernimpaan kriisinhallintaan, annettiin samalla myös esitys sen mahdollistamiseksi Suomessa: ”Suomelta puuttuu nopean toimintavalmiuden ja kansainvälisen yhteistoimintakyvyn omaava valmiusjoukko, joka voitaisiin YK:n tai ETYJ:n toimeksiannosta lähettää aikaisempaa vaativampiin humanitaariin tai rauhanturvatehtäviin.”¹²⁷

Valmiusjoukon perustaminen vaatii aikaa ja taloudellisia satsauksia tehokkaan koulutuksen ja kansainvälisen harjoitustoiminnan myötä. Valmiusjoukkokoulutuksen saanut henkilöstö – reserviläiset ja palkattu henkilökunta – sijoitettaisiin reservissä yhteen jääkäriprikaatiin, jolloin se vahvistaisi myös oman maan puolustusta. Valmiusjoukkopataljoonan lisäksi rauhanturvatehtävään voitaisiin lähettää myös pioneeri-, viesti- tai kuljetusyksiköitä.¹²⁸

¹²⁴ VNS 1995 s. 12

¹²⁵ VNS 1995 s. 18

¹²⁶ VNS 1995 s.20, kts myös s. 22-23

¹²⁷ VNS 1/1995 s. 23

¹²⁸ VNS 1/1995 s. 23

Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus – Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle VNS 1/1997, 17.3.1997

Vuoden 1997 selonteossa edetään edelleen vahvemman kriisinhallinnan suuntaan. Aktiivinen mukanaolo kriisinhallinnassa nähdään kansainvälisen yhteistoimintakyvyn kasvamisena ja samalla avun vastaanottokyvyn parantamisena. Sodan kuvan muutos näkyy selonteossa kahden keskeisen tekijän, kriisien luonteen muuttumisen sekä sotateknisen kehityksen kautta.¹²⁹

Selonteko käsittelee sodan kuvan muutosta niin kutsutun Aalto-mallin kautta, jossa oltiin etenemässä ”kolmannen aallon” mukaiseen, vallankumoukselliseen muutokseen sodankäynnissä, jonka pääpaino on tiedon nousussa tärkeimmäksi sodankäynnin elementiksi. Sotateknologian kannalta tämä näky informaatioteknologian korostamisena.¹³⁰

Lisäksi selonteossa näkyy halu olla mukana länsimaisen sodan kuvan muutoksessa. ”Yleismaailmallisena suuntauksena on pienentää asevoimien miesvahvuutta ja samalla parantaa niiden koulutustasoa ja valmiutta. Suomen on kyettävä kehittämään ainakin osaa joukoistaan vastaavalla tavalla.”¹³¹

Uhkakuvien osalta kauttakulkuhyökkäyksen todennäköisyys on pienentynyt verrattuna vuoden 1995 Kenttäohjesäännön yleisen osan uhkamalleihin. Käsite strateginen isku on korvanut aiemman ”kaappauksenomaisen yllätysyökkäyksen”. Lisäksi selonteossa mainitaan tarve varautua lähialueilla syttyvän kriisin vaikutusten rajoittamiseen tai estämiseen.¹³²

Bosnian operaatio (IFOR/SFOR) mainitaan selonteossa erityisesti sen kannalta, miten siellä näkyi rauhankumppanuusohjelman merkitys Suomelle. Koulutustasoa oli pidetty kansainvälisesti korkeana ja suomalaisia hyvinä yhteistyökumppaneina. Tämän lisäksi huomiota kriisinhallinnan osalta kiinnitetään pohjoismaiseen yhteistyöhön, joka tuo kaikille Pohjoismaille yhteistä arvovaltaa suurvaltojen joukossa.

Yleisesti ottaen vuoden 1997 selonteko aloittaa muutostrendin, joka vaikuttaa vahvasti puolustusvoimien kehittämiseen tulevaisuudessa. Näistä keskeisimpiä ovat joukkojen vahvuuden pienentäminen ja niiden parempi varustaminen, varautuminen vaativampiin kriisinhallintatehtäviin sekä keskittyminen enemmän yhteiskunnan elintärkeiden suojaamiseen kuin koko alu-

¹²⁹ Raitasalo 2008, s.94

¹³⁰ Raitasalo 2008, s.94-95

¹³¹ VNS 1/1995

¹³² Raitasalo 2008, s.95

een puolustamiseen. Näistä etenkin viimeinen on ollut mahdollinen vain, koska laajamittaisen hyökkäyksen uhka on uhkakuviassa pienentynyt.¹³³

Valtioneuvoston selonteon lisäksi vuosikymmenen lopussa julkaistiin vielä Varautuminen yhteiskunnan häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Asiakirja korostaa kriisiajan varautumisen kehittämistä ja erityisesti varsinaisia poikkeusoloja edeltävää, niin kutsuttua harmaan vaiheen toimintaa.¹³⁴

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 - Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001

Vuoden 2001 selonteossa näkyy entistä selvemmin panostus kansainväliseen toimintaan. Länsimaisen sodan kuvan muutoksen mukaisesti Suomi irtisanoutui selonteossaan valtiosuvereniteettiperiaatteesta, kun kyseessä olisivat massiiviset ihmisoikeusrikkomukset. Kriisinhallintaoperaatioihin päätettiin osallistua ilmavoimilla F-18 torjuntahävittäjien voimin.¹³⁵

Selonteko korostaa viranomaisyhteistyön ja kokonaismaanpuolustusta, sekä käsittelee sisäistä turvallisuutta huomattavasti tarkemmin kuin edeltäjänsä. Puolustusjärjestelmän keskeisenä kehittämiskohteenä nähtiin strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyky (SIETO). Teknologian kehittäminen sotilaskäytössä nähtiin edelleen kehittyvänä alueena yleisessä kansainvälisessä kehityksessä, jolloin joukkojen pienentämiset eivät vähentäisi niiden aiheuttaman uhan suuruutta. Venäjä arvioitiin samaan tapaan kuin edellisessä selonteossa, eli sen oletettiin pyrkivän seuraavan länsimaista suuntausta, mutta 2000-luvulla sen taloudellisia resursseja epäiltiin.¹³⁶

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 – Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, VNS 6/2004

Vuoden 2004 selonteko tarttuu entistä tiukemmin sisäiseen turvallisuuteen. Uhkamallit ovat jokseenkin samat kuin vuoden 2001 selonteossa, mutta uutena aspektina on epäsymmetrisen sodankäynnin toimien, kuten terrorismin, torjunta. Tämän uhan torjuntaa varten nähdään tarpeelliseksi voida käyttää puolustusvoimien aseellista virka-apua poliisille, mikäli tilanne niin vaatisi. Edellytys tästä laajennetusta virka-avusta aiheutti lainmuutoksen, joka tuli voimaan vuonna 2005.¹³⁷

¹³³ Raitasalo 2008, s.98-99

¹³⁴ Raitasalo 2008, s.100

¹³⁵ VNS 2/2001

¹³⁶ VNS 2/2001

¹³⁷ VNS 6/2004

Sotilaallisen kriisinhallinnan kysynnän nähtiin joko pysyvän samalla tasolla tai jopa kasvavan. Kriisinhallintaoperaatioihin osallistumiseen liittyen tuotiin esille varautuminen terrorismiin. Se olisi huomioitava operaatioon lähtevän joukon koulutuksessa ja varustuksessa. Toisaalta terrorismia ruokkiviin kansainvälisiin kriiseihin tulisi voida vaikuttaa mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti.¹³⁸

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamisen strategia, YETTS, 2006

Suomen on kyettävä vastaamaan velvoitteistaan ja pystyttävä hyödyntämään mahdollisuuksiinsa, jotka perustuvat EU:n yhteisvastuulausekkeeseen. Kansainvälisen toiminnan tueksi tarvitaan luotettavaa tilannekuvaa kansainvälisestä toimintaympäristöstä.

”Suomen osallistumisesta kansainväliseen kriisinhallintaan tehdään arviot ja päätökset ulkoasiainministeriön johtamana yhteistyössä asianomaisten muiden ministeriöiden kanssa. Puolustusministeriön johdolla ylläpidetään kykyä osallistua kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan.”¹³⁹

Puolustusministeriön toimialueeseen kuuluu kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta. Tavoitteenasettelussa määritellään osallistuminen pyrkimykseksi ennaltaehkäisemään ja rajoittamaan kriisejä sekä estämään niiden vaikutusten ulottuminen Suomeen. EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa tuetaan. Sotilaallisen yhteensopivuuden, voimavarojen sekä joukkosuunnittelun kehittämällä pyritään nostamaan valmiuksia osallistua Nato-johtosiin kriisinhallintaoperaatioihin. Kriisinhallintajoukot harjoitetaan ja arvioidaan kansainvälisen sertifiointin mahdollistamalla tavalla, mikä entisestään lisää yhteistoimintakykyä niin EU:n kuin Nato-joukkojenkin kanssa. Puolustusvoimien osalta tähdätään erityisesti yhteistoiminnan kehittämiseen johtamisen eri tasoilla sekä yleisesti kaikkinaiseen yhteistoimintakykyyn. Lisäksi tavoitteena on korkea valmius vastaanottaa sotilaallista apua sekä toteuttaa isäntämaatu-ki.¹⁴⁰

4.4 Modernin kriisinhallinnan haasteet

Nykykriisien suurimpia haasteita niiden hallintaan pyrkiville tahoille on kompleksisuus, joka vaatii käytännössä samanaikaista eritasoisten joukkojen ja voiman käyttöä. Sotilaallista voimaa joudutaan käyttämään joskus hyvinkin suurella intensiteetillä edes jonkinlaisen rauhallisemman tilanteen saavuttamiseksi, ja samaan aikaan olisi mahdollistettava alueen jälleenrakennus ja siviilien selviytyminen taisteluiden keskellä. Haastetta lisää entisestään siviiliavus-

¹³⁸ Raitasalo 2008, s. 105

¹³⁹ YETTS 2006 s. 14-15

¹⁴⁰ YETTS 2006 s. 29

tusjärjestöjen kirjo. Hyvin harva kyseisistä organisaatioista on valmis yhteistoimintaan alueella kriisinhallintatyössä toimivan sotilasorganisaation kanssa.

Erilaisten avustusjärjestöjen lisäksi alueella toimii poliitikkoja, diplomaatteja, poliiseja ja muita viranomaisia sekä paljon muitakin tahoja. Kokonaisuuden hallinnan kannalta siviili-sotilasyhteistyö on lähes mahdotonta, koska operaatio ei ole täydellisesti yhdenkään tahon hallinnassa, eikä monilla järjestöillä ole halua toimia sotilaiden kanssa lainkaan. Siviili-sotilasyhteistyön (CIMIC, Civil-Military Co-operation) ja organisaatioiden (esimerkiksi EU) sisäisen, rinnakkaisen yhteistyön¹⁴¹ lisäksi olisi toteutettava siviili-siviiliyhteistoimintaa, mikä vaikuttaa vielä haastavammalta, koska järjestöt tavallaan kilpailevat keskenään eikä niiden välillä ole olemassa todellista hierarkiaa.

Siviili- ja sotilaallisen kriisinhallinnan yhtäaikainen käyttö kriisin lopettamiseksi ja ennen kaikkea sen aikaansaamien tuhojen korjaamiseksi ja kansan eheyttämiseksi on modernin kriisinhallinnan kannalta erittäin vaativaa. CIMIC -työstä huolimatta sotilaallisen kriisinhallinnan osaamis- ja vastuualueisiin ei kuulu oikeudenhoidon, paikallisviranomaisten organisaation, terveydenhuollon, opetuksen eikä etenkään sotatraumoista kärsivien siviilien hoitamisen järjestäminen. Kaikki edellä mainittu sekä paljon muuta kuuluu yhteiskunnan jälleenrakentamiseen, ja sitä pystytään parhaiten tukemaan siviilikriisinhallinnan keinoin.¹⁴²

Yhteistyö siviilijärjestöjen ja sotilasorganisaation välillä on vaikeaa etenkin siviilien vastahaikaisuuden takia. Siviilitoiminta halutaan pitää neutraalina ja täysin irti muusta tilanteesta ja apua pyritään antamaan täysin tarpeen mukaan välittämättä siitä, mistä kriisin osapuolesta on kysymys. NGO:t (Non-Governmental Organisation) haluavat selvän eron sotilaspoliittisen ja humanitaarisen työn välille kriisialueella. Eroa perustellaan välttämättömäksi, jotta NGO:t voisivat tehdä omaa työtään rauhassa ja ilman uhkaa työntekijöitään kohtaan.¹⁴³

Humanitaarisen avun erottaminen sotilaallista kriisinhallintaa suorittavasta tahosta on kuitenkin modernin kriisinhallinnan periaatteiden vastaista. Jopa ESDP:lle (European Security and Defence Policy) on listattu yhdeksi tehtäväksi humanitaarinen toiminta kriisinhallintaan liittyen. Lisäksi EU:n Human Security Doctrine voi kutsua 15 000 henkilön vahvuisen Human Security Response:n, joka käsittää niin siviilejä kuin sotilaitakin. Tätä joukkoa johtaisi siviili.¹⁴⁴

¹⁴¹ Rinnakkaisesta yhteistyöstä voidaan käyttää termiä CIMCO, Civil-Military Co-ordination

¹⁴² Rehn 2005 s. 5-7

¹⁴³ Wedin 2005 s. 19

¹⁴⁴ Wedin 2005 s.19

Läntiset sotilaalliset voimat allekirjoittanevat Clausewitzin näkemyksen siitä, että sotilaallista operaatiota johdetaan poliittisesti.¹⁴⁵ Ristiriitaa syntyy kuitenkin tämän periaatteen toteuttamisesta. Sekä diplomaatit että sotilaat haluavat toiminnanvapauden omassa tehtävässään. Sen toteuttaminen on näillä tahoilla erittäin päinvastaista, koska sotilaat pyrkivät worst case -skenaarioiden kautta vapauteensa ja diplomaattien toimintatapojen kannalta niistä puhuminen taas saattaa nimenomaan johtaa ei-haluttuun tulokseen.

Kriisinhallintaoperaatioissa sotilasjoukon on kyettävä ymmärtämään omien voimankäyttöä tai -näyttöä vaativien tehtäviensä lisäksi paikallisia oloja ja kulttuuria sekä toimimaan niissä niin, että eivät aiheuta ylimääräistä haittaa operaatiolle. Tähän päästään vain sillä, että joukkoja koulutetaan sotilaallisten taitojen lisäksi myös siviilien kanssa toimintaan kussakin operaatioissa erikseen, paikallisesta kulttuurista riippuen. Sotilasjoukon samanaikainen, mutta voimankäytöltään eritasoinen toiminta saman alueen sisällä voi luoda tilanteita, joissa kulttuurin tuntemus auttaa hallitsemaan kokonaisuutta.¹⁴⁶ Jatkossa tähän tulisi kiinnittää enemmän huomiota kriisinhallintajoukon koulutuksessa, koska tällä hetkellä se riippuu pitkälti kansallisista koulutusperinteistä ja toimintatavoista, jotka saattavat olla hyvinkin pitkälle toisistaan poikkeavia. Mikäli EU:n yhteisoperaatioita halutaan kehittää, on kriisinhallintajoukon sotilaskoulutuksen lisäksi yhtenäistettävä myös siviilien kanssa toimimisen tapoja.

Eräs haaste yhteisessä kriisinhallinnassa on lähtökohtainen ero oman maan puolustamiseen nähden. Sotilashan on tunnetusti valmis kaatumaan kodin ja isänmaan puolesta, mutta nykyiset kriisinhallintaoperaatiot harvoin koskettavat oman maan suoranaista turvaamista, jolloin tappioidensietokyky on pieni – tai sitä ei ole lainkaan. Lisäksi läntisen arvoyhteisön vahvuuksiin sotilaallisen toiminnan kannalta ei kuulu juuri kenenkään tappioiden sietäminen, ei operaatioalueen asukkaiden eikä edes vastustajan sotilaiden. Tämä vaikeuttaa huomattavasti operaatioissa toimintaa, koska yksittäisten valtioiden päätökset lähettää joukkoja saattavat kaatua juuri operaation riskeihin ja tappioidensiedon mataluuteen.

Edellisten lisäksi haasteena voidaan nähdä operaatioalueen yhteiskunnan jälleenrakentaminen. Kriisinhallintajoukko itse saattaa vaikeuttaa omaa työtään tekemällä ostoksia pimeistä marketeista, joiden tuotosta tai työntekijöiden palkoista ei makseta veroja, tai käyttämällä bordelleja, jolloin useimmiten tuetaan organisoitua rikollisuutta.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Clausewitz 2002, 8. kirja luku VI

¹⁴⁶ Wedin 2005 s.22-23

¹⁴⁷ Wedin 2005 s.24

Yksi suurimmista haasteista ESDP:n tulevaisuudessa on tiedusteluyhteistyö. Onnistumisen mahdollisuudet ennaltaehkäisevässä kriisinhallinnassa riippuvat tiedustelusta. EUMS:n (EU Military Staff) tiedusteluosasto on vienyt eteenpäin tiedusteluyhteistyötä EU:ssa. Kaikkinaisen yhteistyö tiedustelun alalla on valtioiden välillä haasteellista ottaen huomioon, miten vaativaa se voi olla eri organisaatioiden toimiessa samankin valtion sisällä.

Koska tiedustelutiedot ovat kullakin valtiolla korkean tason turvaluokittelun takana, on niiden yhteiskäyttö ja levittäminen muiden tietoon vaikeaa eikä siihen yleensä olla halukkaita. Toiseksi yhteisen tiedustelun haittoja on tietolähteiden mahdollinen suppeus. On mahdollista, että lähteitä on vain vähän, jolloin saatu yhteinen tieto ei perustukaan laajaan lähdepohjaan. Etenkin Euroopan omalla maantieteellisellä alueella tämä ongelma saattaa korostua. Viimeiseksi on huomioitava tiedustelun – kuten sotilaallisen voiman muidenkin osioiden – ikuinen ongelma, jossa vastustaja voi tehdä jotain kaikkien tunnettujen vaihtoehtojen ulkopuolelta. Aina on olemassa vaihtoehto ”ei mikään edellä mainituista” ja useimmiten juuri tämä vaihtoehto on se, jota käytetään ja johon ei ole osattu varautua.¹⁴⁸

4.5 Johtopäätökset

Miksi EU kehittää sotilaallista suorituskykyään? Koska sodat yleensä juontavat juurensa kriisiytyneestä konfliktista, on länsimaiden sitoutuminen kriisinhallintaan nähtävissä tarpeena estää sotia ja vähintään rauhoittaa tilannetta.¹⁴⁹ NATO:n pääsihteeri George Robertson totesi eräässä puheessaan, että ”EU on poliittinen ja taloudellinen jättiläinen, mutta sotilaallinen kääpiö.” Epäonnistuminen Balkanilla paikattiin vasta Yhdysvaltain joukkojen käytöllä, mikä aiheutti Euroopan maille jonkinlaisen pakon kehittää toimintakykyään pystyäkseen kriisinhallintaan edes omalla alueellaan.¹⁵⁰

NATO:n olemassaoloa perusteltiin joskus kylmän sodan aikana kolmella kohdalla: On pidettävä Yhdysvallat Euroopassa, Neuvostoliitto poissa Euroopasta ja Saksa kurissa. Näistä tehtävistä ei nähtävissä ole enää kuin ensimmäinen, eikä sillekään ole juuri perusteita. Yhdysvallat toimii omalla tavallaan maailmanpoliisina, mutta EU ei edelleenkään ole valmis ottamaan täyttä vastuuta edes omasta alueestaan. Vastaus tähän olisi EU:n kyky puolustaa omaa aluettaan ja toimia kriisinhallintaorganisaationa ainakin lähialueellaan.

¹⁴⁸ Wedin 2005 s.16

¹⁴⁹ Wedin 2005 s.12

¹⁵⁰ Järvenpää ym 2003 s.110-112

Norja on saavuttanut menestystä kriisisovitteluissa, kenties NATO:n taustatuen takia. Enää sotilaallisella liittoutumattomuudella ei siis lieneäkään entisenlaista painoarvoa etenkään, kun operaatioissa ei voida juuri erottaa, ketkä osallistujista ovat NATO:n varsinaisia jäseniä ja ketkä eivät. Tästä voidaan tulla siihen johtopäätökseen, että nyky maailmassa sotilasliiton voima on vahvempi tuki sovittelutehtävissä kuin näennäinen liittoutumattomuus.¹⁵¹

Suomi ja Ruotsi ovat lähentyneet toisiaan etenkin turvallisuuspoliittisesti 2000-luvun aikana. Ne kokevat EU:n NATO -jäsenten keskellä yhteistä vaaraa marginalisoitumisesta, joten molemmille on edullista suunnata EU:n voimaa kriisinhallintaan. On kuitenkin kyseenalaista, mitä hyötyä tästä on, koska suuri osa muista EU-maista käyttää erityisesti kriisinhallintaan tarkoitetuista joukoista nimitystä nopean toiminnan joukot.¹⁵²

Modernit kriisinhallintaoperaatiot ovat laajoja ja moniulotteisia, ja niissä yleensä toimitaan jonkinlaisen koalition alaisuudessa. Operaatioita voisi usein kutsua nimellä ”war of choice” eli niissä kukin osallistuja määrittää itse osallistumisensa määrän ja laadun. Kaiken kaikkiaan EU:n on edelleen kehitettävä näihin operaatioihin lähetettäviä joukkojaan ja huomionarvoista on se, millaisia moraalisia vaikutuksia kuhunkin operaatioon osallistumisella tulee olemaan.¹⁵³

Kokonaisuutena uhkien määrittely on EU:ssa ja Suomessa pitkällä, mutta uhkiin vastaaminen on lähinnä suunnitteluasteella ja siihen varattu voima olemassa ainoastaan paperilla. Yhteistoiminta on teoriassa jo tehty mahdolliseksi, mutta todellinen voimakäyttö on edelleen niin laillisesti kuin poliittisestikin vaikeaa. Euroopan Unionin perustuslain jouduttua uudelleen odottamaan jäsenmaiden hyväksyntää kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisen perusteet ovat erilaisia maiden kesken.¹⁵⁴

Georgian ja Venäjän välisen sodan myötä voidaan todeta, että raja itsenäisen valtion asioihin puuttumiseen on todella ohut. Suvereniteetin käsite alkaa olla muuttunut ja EU:in kuuluminen tuo Suomellekin haasteen tässä asiassa: Missä määrin olemme valmiita puuttumaan itsenäisen valtion sisäisiin asioihin, ja saako siihen vaikuttaa se, onko siellä meidän omia kansalaisiamme?

¹⁵¹ Järvenpää ym 2003 s.86-89

¹⁵² Järvenpää ym 2003 s.86-90

¹⁵³ Wedin 2005 s.24-25

¹⁵⁴ Wedin 2005 s.13-14

Suomi perustelee kriisinhallintaan osallistumista kansainvälisen yhteisön vastuulla ja samalla asettaa oman aktiivisuutensa velvollisuuksien täyttämisen muotoon.

”Kansainvälisen yhteisön kriisinhallintavalmiuden perimmäisenä tarkoituksena on estää ennakolta yhteisten normien loukkauksia. Kaikissa tapauksissa tähän vaikutukseen ei voida päästä, vaan vastuullisessa turvallisuuspolitiikassa on vaurauduttava yhteiseen taakankantoon entistä vaativammissa tehtävissä. - - Kansainvälisen yhteisön on voitava toteuttaa tehokkaita humanitaarisia väliintuloja ihmishenkien säästämiseksi.”¹⁵⁵

On kuitenkin epätodennäköistä, että valtion harjoittama turvallisuuspoliittinen linja perustuisi puhtaasti hyväntekeväisyyteen. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että osallistumisen aktiivisuutta perustellaan humanitaarisilla syillä, kuten muissakin maissa ja organisaatioissa, mutta todelliset syyt ovat syvemmällä ulko-, turvallisuus- ja talouspolitiikassa.

¹⁵⁵ VNS 1/1995 s. 24

5 SUOMI KRIISINHALLINTAOPERAATIOISSA

Suomi toimii aktiivisesti useissa kansainvälisissä organisaatioissa ja maamme voidaan pitää rauhanturvaamisen suurvaltana – ainakin jos operaatioissa olevien suomalaisten rauhanturvaajien määrä suhteutetaan maamme asukaslukuun. Tässä luvussa kaikesta rauhanturvaamistoinnasta käytetään nimitystä kriisinhallinta, jolloin käsite kattaa niin tavanomaisen kuin laajennettujenkin voimankäyttöoikeuksien operaatiot.

Päätöksenteko kuhunkin operaatioon osallistumisesta menee pääpiirteittäin seuraavan kaavan mukaan. Operaation toimeenpanija, esimerkiksi YK tai Nato, mutta tulevaisuudessa yhä useammin myös EU, tunnustelee alustavasti Suomen halukkuutta osallistua operaatioon. YK:n ollessa kyseessä tunnustelu tapahtunee useimmiten New Yorkissa sijaitsevan YK:n päämajan Suomen edustuston kautta. Toimeenpanija toimittaa Suomen ulkoasiainministeriöön tämän jälkeen virallisen pyynnön, jonka käsittelee valtioneuvosto. Selvitykset osallistumismahdollisuuksista aloitetaan niin ulkoasiainministeriössä, puolustusministeriössä kuin puolustusvoimissakin.¹⁵⁶

Valtioneuvosto kuulee asiassa vähintään eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaa ja mikäli joukolla suunnitellaan perinteistä rauhanturvaamista laajempia voimankäyttöoikeuksia, on valtioneuvoston annettava selonteko koko eduskunnalle.¹⁵⁷ Tällaisia operaatioita ovat esimerkiksi KFOR Kosovossa ja ISAF Afganistanissa.

Suomalaisen henkilöstön, niin ammattisotilaiden kuin reserviläistenkin, osallistuminen operaatioihin perustuu vapaaehtoisuuteen. Ammattisotilaille kansainväliset tehtävät kuitenkin saattavat vaikuttaa positiivisesti uralla etenemiseen, mutta toisaalta taas tehtäviin pääsy edellyttää luvan saamista joukko-osastolta, mikä saattaa huonon henkilöstötilanteen aikana olla vaikeaa.

Suomi ei osallistu YK:n peruskirjan 42 tai 51 artikloissa tarkoitettuihin sotilaallisiin pakote toimiin,¹⁵⁸ jollaisia olivat muun muassa sotatoimet Irakia vastaan vuonna 1991 ja Afganistanin Taleban -hallintoa ja al-Qaeda -järjestöä vastaan vuodesta 2001 alkaen. Lopullisen päätöksen Suomen osallistumisesta kriisinhallintaoperaatioon ja operaatiosta poistumiseen tekee

¹⁵⁶ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

¹⁵⁷ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

¹⁵⁸ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

tasavallan presidentti, mutta puolustusministeriöllä on oikeus tehdä itsenäisesti päätökset operaatioon osallistumisen vähäisistä muutoksista.¹⁵⁹

Tässä luvussa käsitellään case-kuvauksina kolme keskeistä 2000-luvun kriisinhallintatapausta, joista EUBG:n osalta varsinaisia operaatioita ei ole vielä ollut. Se on otettu mukaan kuitenkin siitä syystä, että voidaan verrata, miten suuressa määrin Suomi osallistuu EU:n omaan kriisinhallintaan. Luvun tavoitteena on selvittää, millaisissa operaatioissa Suomi on mukana, miten sinne on lähdetty, minkälaisia tehtäviä siellä suoritetaan ja miten vertailukelpoinen Suomen kriisinhallintajoukko on muihin osallistuviin maihin nähden. Lisäksi tarkastellaan operaatioista saatavaa mahdollista hyötyä tai haittaa kansalliselle puolustukselle. VIITE!

5.1 Kosovo Force, KFOR

Ensimmäisen kerran Naton ulkopuolisia maita oli mukana Nato-johtoisessa IFOR-operaatiossa (Implementation Force) entisen Jugoslavian alueella. Sitä seuranneet, edelleen Balkanin alueella toteutetut, operaatiot SFOR (Stabilization Force) Bosnia-Herzegovinassa ja KFOR (Kosovo Force) Kosovossa on perustettu YK:n peruskirjan VII luvun alaisuudessa. Poliittisesti SFOR ja KFOR ovat Pohjois-Atlantin neuvoston johdossa ja sotilaallisesti Naton Euroopan joukkojen komentajan (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR) alaisuudessa. Tähän perustuen suomalaiset rauhanturvajoukot Balkanilla ovat toiminnallisesti Naton alaisuudessa ja saavat sieltä käskynsä.

IFOR oli Naton ensimmäinen rauhanturvaamisoperaatio Balkanilla, ja sen tehtävänä oli täyttää Daytonin rauhansopimuksen sotilaalliset osat sekä estää vihamielisyydet konfliktin osapuolten välillä. SFOR-operaatio jatkoi IFOR:ia joulukuusta 1996 lähtien Bosnia-Herzegovinassa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman (1088) mukaisesti. Suomi on osallistunut sekä IFOR:iin että SFOR:iin, mutta SFOR:iin osallistuminen lopetettiin vuonna 2003. Näissä operaatioissa Suomen erityisenä osaamisalueena oli CIMIC –toiminta (Civil-Military Cooperation), joka soveltuu reserviläisiin pohjautuvalle rauhanturvajoukollemme hyvin.¹⁶⁰ EU otti SFOR:n jatko-operaation vastuulleen joulukuussa 2004.

Kosovossa vuodesta 1999 asti YK-mandaatilla toimineen NATO-johtoisen KFOR-operaation tehtävänä on sotilaallisella läsnäololla estää vihamielisyydet ja taata rauha alueella. KFOR vastaa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 sotilaallisista osista. Se tukee

¹⁵⁹ Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

¹⁶⁰ Heikkilä 2003, s.104-105

myös YK:n johtamaa ja koordinoimaa Kosovon väliaikaista siviilihallintoa, UNMIK - operaatiota, ja muita kansainvälisiä järjestöjä. Kosovon alueen historian tunteminen auttaa ymmärtämään konfliktin kriisiytymistä 1990-luvulla.

NATO:n aloitettua Serbian pommitukset keväällä 1999 löytyi Jugoslaviasta tahtoa poliittisen ratkaisun löytämiseen. Erityisesti tässä auttoi Venäjän ja Yhdysvaltojen keskusteluyhteys, joka saatiin aikaan Venäjän entisen pääministerin Viktor Tsernomyrdinin tultua nimitetyksi Venäjän Balkanin-lähettilääksi. Kolmanneksi osapuoleksi neuvotteluihin kutsuttiin Suomen presidentti Martti Ahtisaari. Kevään aikana läntisten teollisuusmaiden ja Venäjän muodostama G8 -ryhmä hyväksyi Kosovon rauhan yleiset periaatteet ja EU hyväksyi Ahtisaaren edustajakseen neuvotteluihin. Neuvotteluprosessi käynnistyi Helsingissä 18.5.1999 ja jatkui kesäkuun alkuun, jolloin rauhansuunnitelma esiteltiin presidentti Milosevicille. Milosevic hyväksyi rauhansuunnitelman ja Serbian parlamentti antoi sille muodollisesti oman hyväksyntänsä 3.6.1999.¹⁶¹

Rauhansuunnitelma edellytti Serbian joukkojen vetäytymistä Kosovosta ja tilalle tulisi yhtenäiseen johtoon alistettu, YK:n mandaatilla toimiva rauhanturvajoukko. Kosovon tuli saada laaja itsehallinto, jossa tuli ottaa huomioon niin Rambouillet'n sopimukset kuin Jugoslavian suvereenius ja alueellinen koskemattomuuskin. Lisäksi albaanien vapautusarmeija tuli riisua aseista ja pieni määrä Jugoslavian palveluksessa olevaa henkilöstöä tuli voida sijoittaa esimerkiksi rajanylityspaikoille sekä serbien muistomerkkejä valvomaan.¹⁶²

Serbien vetäytyminen Kosovosta alkoi 9.6. jolloin Nato lopetti pommitukset ja YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselman, joka valtuutti kansainvälisen rauhanturvajoukon (KFOR) sekä YK -johtoisen siviilioperaation perustamisen. Lisäksi 10.6. hyväksyttiin Kölnissä Kaakkois-Euroopan vakaussopimus alueen jälleenrakentamiseksi. Sen tuli edistää talouskehitystä ja vakaita oloja alueella. Balkanin vakaussopimuksen täytäntöönpano alkoi käytännössä 30.7.1999 pidetystä Sarajevon huippukokouksesta, jonka puheenjohtajana toimi presidentti Martti Ahtisaari.¹⁶³

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi 10. päivänä kesäkuuta päätöslauselman 1244/99. Päätöslauselmassa valtuutetaan YK:n jäsenvaltiot ja asianomaiset kansainväliset järjestöt perustamaan kansainvälinen turvallisuusjoukko, sekä YK:n pääsihteerin ja kansainvälisten järjestöjen

¹⁶¹ Forsberg ym 2003, s.242

¹⁶² Forsberg ym 2003, s.242

¹⁶³ Forsberg ym 2003, s.242-243

yhteistyöllä järjestämään Kosovon väliaikainen sisäinen hallinto. Päätöslauselma takaa Kosovon väestölle itsehallinto osana Jugoslavian liittotasavaltaa, joka puolestaan veloitetaan varmistamaan siirtymäajan hallinnon ja demokraattisten itsehallintoelinten perustamisen. Päätöslauselman liitteessä 2 määritellään NATO:n merkittäväksi kuvailtu asema operaatiossa.¹⁶⁴

Päätöslauselman perusteella aloitettiin Kosovon rauhanturvaamisoperaatio KFOR. Operaation ensisijaisena tehtävänä oli turvallisuuden ylläpitäminen ja paluumuuton helpottaminen alueella.¹⁶⁵ Naton ulkopuolisia maita operaatiossa toimii 19 ja suurimmillaan operaation kokonaisvahvuus on ollut 50 000. Operaationa KFOR muistuttaa IFOR/SFOR:ia voimankäyttövaltuuksiltaan ja tehtävän vaativuus edellyttää varautumista reaktiiviseen ja rajoitettuun voimankäyttöön.¹⁶⁶

NATO:n ja Jugoslavian liittotasavallan (JLT) välisessä sotilasteknisessä sopimuksessa sovittiin Jugoslavian joukkojen vetäytymisestä 20. päivään kesäkuuta 1999 mennessä. NATO -johtoisen rauhanturvajoukon KFOR:n oli määrä ryhmittyä Kosovoon sitä mukaa kuin JLT:n joukot vetäytyivät. Operaation ensimmäisen kuukauden aikana käytettiin pääasiassa NATO -joukkoja. NATO:n arvioiden mukaan KFOR:n toimintaympäristö tulisi olemaan osapuolten taholta salliva eikä merkittävää vastarintaa odotettu.¹⁶⁷

Ensimmäiset KFOR:n kriisinhallintajoukot saapuivat Kosovoon 6.6.1999. 20.6. mennessä serbijoukot olivat täysin vetäytyneet alueelta. Alkuvaiheessa KFOR -joukon vahvuus oli noin 50 000, joka jaettiin maantieteellisesti neljään prikaatiin, mutta parissa vuodessa vahvuutta voitiin jo laskea alle 40 000:een. Turvallisuustilanteen edelleen selvästi parantuessa vahvuutta laskettiin entisestään siten, että kesällä 2003 joukkoja oli paikalla enää alle 20 000. Takaisku positiivisessa kehityksessä nähtiin vuoden 2004 aikana, jolloin väkivaltaisuudet etnisten ryhmien välillä pahenivat uudelleen, ja uhka kohdistui myös kriisinhallintajoukkoihin. NATO vastasi tilanteeseen 2 500 sotilaan nopean toiminnan joukolla, ja sai siten vahvistettua läsnäoloaan väliaikaisesti. Vuonna 2005 Pohjois-Atlantin neuvosto päätti muuttaa neljä monikanallista prikaatia yhteensä viideksi taisteluosastoksi. Tällä muutoksella saavutettiin aikaisempaa suurempi joustavuus joukkojen käyttöperiaatteissa. Taisteluosastokokoonpanoissa korostui tiedustelujohtoisuus ja tiivis yhteydenpito paikallisviranomaisiin.¹⁶⁸

¹⁶⁴ VNS 2/1999 vp

¹⁶⁵ Tehtävät tarkemmin: Liite 1

¹⁶⁶ VNS 2/1999 vp

¹⁶⁷ VNS 2/1999 vp

¹⁶⁸ Kosovo Force: www.nato.int/issues/kfor/evolution.html, luettu 29.9.2008

Suomen osallistuminen

Valtioneuvosto laati selonteon suomalaisten kriisinhallintajoukkojen Kosovon operaatioon lähettämiseksi jo ennen NATO:n virallista pyyntöä. Selonteon mukaan päätös Suomen osallistumisesta KFOR -operaatioon tehtäisiin NATO:n esitettyä virallisen kutsunsa. NATO:n tiedustelun saatuaan Suomi ilmoitti alustavasti 1.6.1999 valmiudestaan osallistua operaatioon. Ilmoituksen mukaan 700 - 800 hengen vahvennettu pataljoona voitaisiin asettaa KFOR -operaation käyttöön 5–6 viikon kuluttua Suomen osallistumista koskevan päätöksen jälkeen.¹⁶⁹

”Kosovon operaation uskottava suorituskyky perustuu riittävään aseelliseen voimaan. Toiminta-ajatuksena on riittävä voimannäyttö, jotta voimaa ei tarvitse käyttää. NATO -maiden lisäksi operaatioon osallistuu joukkoja ainakin Venäjältä, Suomesta, Ruotsista, Itävallasta, Jordaniasta ja Arabiemiirikuntien liitosta. Joukot ryhmittyvät viidelle valvonta-alueelle, joiden esikuntina toimivat viiden NATO -maan (Ranska, Saksa, Iso-Britannia, Italia ja Yhdysvallat) prikaatit. Joukkojen kokonaisvahvuus tulee olemaan noin 50 000, joista NATO:on kuulumattomien maiden vahvuus tulee olemaan noin 3000–5000.”¹⁷⁰

Selonteko käsiteltiin eduskunnassa 16.6. ja lähetettiin sen jälkeen valiokuntakäsittelyyn. Ulkoasiain- ja puolustusvaliokuntien lausunnot saatiin jo 17.6. ja niistä käytiin palautekeskustelu eduskunnassa 18.6. Tasavallan presidentti teki päätöksen osallistumisesta 24.6.1999.¹⁷¹ Asian käsittelyyn kokonaisuudessaan meni siis alle kuukausi.

Valiokuntien lausunnoissa huomiota kiinnitettiin taloudellisten seikkojen ohessa erityisesti operaation vaativuuteen ja mahdollisiin riskeihin, rauhanturvaamisen termeihin, joukon rekrytointiin sekä operaation merkitykseen kansainvälisen turvallisuuden kannalta. SFOR -operaatioon osallistumisen vähentämisellä selonteossa suunniteltiin saatavan aikaan säästöjä, joilla voitaisiin osin kattaa KFOR:n kuluja. KFOR nähtiin kuitenkin tavallista vaativampana operaationa, joka ei kuulunut perinteiseen rauhanturvaamiseen, ja kansainvälisessä keskustelussa puhuttiinkin sekä peace enforcement:sta että turvallisuusjoukkojen läsnäolosta (international security presence). Näiden termien kääntäminen suomen kielelle puhutti etenkin puolustusvaliokuntaa, koska siellä nähtiin, että yhtenäinen termistö olisi välttämätön. Joukon rekrytointia suunniteltiin toteutettavaksi rauhanturvareservin ja uuden valmiusjoukkokoulutuksen

¹⁶⁹ VNS 2/1999 vp

¹⁷⁰ VNS 2/1999 vp

¹⁷¹ VNS 2/1999 vp

saaneiden voimin. Operaatioon osallistuminen nähtiin tärkeäksi tekijäksi vakauden ja turvallisuuden edistämiseksi Euroopan omalla alueella.¹⁷²

Molemmat valiokunnat esittivät edellytyksiä Suomen osallistumiseen liittyen. Keskeisimpänä näihin kuuluivat taloudellisten vaatimusten lisäksi voimankäytön oikeuksien tarkentaminen tai laajentaminen. Operaation katsottiin olevan vaativin rauhanturvaoperaatio, johon Suomi oli historiansa aikana osallistunut. Sen katsottiin kuitenkin olevan toteutettavissa silloisen rauhanturvalain puitteissa. Operaatiota varten puolustusvaliokunta katsoi tarpeelliseksi luoda täysin oman miinanraivauskyvyn sekä huollollisen itsenäisyyden.¹⁷³

Suomen Kansainvälisen Valmiusjoukon etujoukko lähti Kosovon tehtävään 9.8.1999. Sitä ennen alueella toimi tiedusteluosasto, joka lähti jo heinäkuussa. Pääosat Suomen Pataljoonasta saapuivat alueelle elokuun loppupuolella ja operatiivinen valmius oli käsketty saavutettavaksi 30.8. mennessä. Pataljoonan tulevalle vastuualueelle oli aikaisemmin ryhmittynyt brittipataljoona 1. Royal Irish, joka tuki tiedusteluosastoa ja koko joukon asettumista alueelle. Suomi oli ensimmäinen pohjoismainen pataljoona tuolla alueella ja otti operatiivisen vastuun 1. Royal Gurkha Rifles:lta elokuun lopussa.¹⁷⁴

Operaation alussa Suomen Pataljoonan alueella oli tapahtumia lähes 400 kuukaudessa. Raaka väkivalta ja tuhopoltot olivat yleisiä. Oman toiminnan suojaaminen ja toisaalta taas operaation varsinaisen tehtävän toteuttaminen eli väestön suojaaminen ja saavutetun rauhantason säilyttäminen vaativat ponnistuksia ja pitkiä työviikkoja kaikilta kriisinhallintajoukon sotilailta.¹⁷⁵

Suomen Pataljoonan vastuualue jaettiin aluksi kolmen jääkärikomppanian kesken. Lisäksi alueella toimi jääkärikomppanioita tukeva esikunta- ja huoltokomppania. Tukiyksikköön kuuluu huollon ja komento-osien lisäksi pioneeri-, tiedustelu- ja QRF -joukkueet. Pioneerijoukkueen EOD -ryhmä vastaa raivaamisesta. Tiedustelujoukkue hankkii tietoa koko pataljoonan vastuualueelta. QRF -joukkuetta (Quick Reaction Force) käytetään pataljoonan nopean toiminnan reservinä sekä erikseen käskettäviin vaativampiin tehtäviin.¹⁷⁶

Vastuualueen asukasluku on noin 100 000, joista 80 % on albaaneja, loput serbejä, romaneja ja kroaatteja. Suomen Pataljoona kuuluu Keskiseen prikaatiin (MNB C), jonka vastuualue on

¹⁷² Puolustusvaliokunnan lausunto 2/1999 vp, Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 5/1999 vp

¹⁷³ Puolustusvaliokunnan lausunto 2/1999 vp

¹⁷⁴ Sainio 2002

¹⁷⁵ Sainio 2002

¹⁷⁶ Hinkkala 2002, s.32-35

kaikkiaan noin 60 km x 80 km. Alueen tärkein kaupunki on Pristina. Suomalaisten vastuualueen koko pinta-ala on 365 neliökilometriä. Keskiseen prikaatiin kuuluvat suomalaisten lisäksi taisteluosastot Ruotsista ja Norjasta, kaksi taisteluosastoa Iso-Britanniasta sekä Tšekin tasavallan ja Slovakian muodostama yhteinen taisteluosasto. Lisäksi prikaatin alueella oli aluksi myös venäläinen joukko-osasto.¹⁷⁷ Suomalaisia oli operaation alussa mukana noin 800 rauhanturvaajaa.¹⁷⁸

Suomen Pataljoonan lisäksi suomalaisia palveli operaation alussa KFOR:n esikuntatehtävissä, monikansallisessa kuljetuskomppaniassa sekä monikansallisessa sotilaspoliisikomppaniassa. Pataljoonan jääkärikomppanioiden päivittäisiin tehtäviin kuului tarkkailupisteiden perustaminen ja niillä toiminta, partiointi, saatot, etnisten ryhmien turvaaminen, kohteiden suojaaminen, suhteiden ylläpitäminen paikallisiin ja erilaisiin avustusjärjestöihin sekä tarvittaessa myös humanitaarisen avun antaminen.¹⁷⁹

KFOR oli ensimmäinen kriisinhallintaoperaatio, jossa toteutettiin laajamittaista ja suunnitelmallista sotilas-siviiliyhteistyötä eli CIMIC -toimintaa. Suomalaiset ovat olleet aktiivisia CIMIC -toiminnan toteuttajia niin käytännön toimissa kuin taloudellisen tuenkin osalta. KFOR:n alkuvuosina CIMIC -toiminta keskittyi enemmän tienpitoon ja akuutteihin ongelmiin, kuten paikallishallinnon puutteesta johtuvaan sairaaloiden ja muiden elintärkeiden laitosten toiminnan ylläpitoon. Myöhemmin huomiota on kiinnitetty koulujen, asuinrakennusten ja yritystoiminnan tukemiseen. Esimerkiksi vuoden 2008 aikana MNTF C:n CIMIC -toiminnan taloudellisesta tuesta vastasivat Suomen ja Irlannin ulkoministeriöt. Suomi tuki operaatioita yhteensä noin 400 000 eurolla ja Irlanti noin 50 000 eurolla. Taisteluosaston muut valtiot eivät osallistuneet taloudelliseen tukeen vuoden 2008 aikana.¹⁸⁰

Suurimpia ongelmia Kosovon operaation alussa oli miinavaara. Poluilta ei voitu poiketa ja EOD -osastot olivat jatkuvasti liikkeellä.¹⁸¹ Toinen suuri haaste oli paikallishallinnon täydellinen puuttuminen, joten kriisinhallintajoukko joutui vastaamaan myös poliisitehtävistä alueellaan. Lukuisat tehtävät ympäri vuorokauden vaativat sekä fyysistä että psyykkistä kestävyttä ja operaation alkuvaiheessa suomalaisten keski-ikä olikin vain 24 vuotta.¹⁸²

¹⁷⁷ Hinkkala 2002, s. 24, 32-34

¹⁷⁸ Operaatiot: Kosovo: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/kosovo.dsp, luettu 24.2.2009

¹⁷⁹ Hinkkala 2002, s.24, 32-34

¹⁸⁰ KFOR Cemic-reports 2008

¹⁸¹ Hinkkala 2002, s.52-54

¹⁸² Hinkkala 2002, s.66

Kymmenessä vuodessa KFOR on muuttunut etenkin organisaationsa osalta. Vuoden 2004 aikana KFOR aloitti siirtymisen niin sanottuun deterrence presence -konseptiin, jossa joukkojen määrää supistettiin turvallisuustilanteen parannuttua ja kokoonpanot muutettiin prikaateista taisteluosastoiksi (Multinational Task Force, MNTF). MNTF(C)-osasto, johon Suomi kuuluu, toimi ensimmäisenä ”Monitoring and Surveillance Force” (MSF)-joukkona KFOR:n komentajan johdossa, ja sitä suunniteltiin käytettävän koko Kosovon alueella. Suomen kriisinhallintajoukon vahvuutta muutettiin edellä mainittujen supistusten myötä 700:sta ensin noin 600 rauhanturvaajaan ja vuoden 2005 loppuun mennessä vielä 550:een. Suomalainen prikaatinkenraali Paavo Kiljunen toimi Keskisen prikaatin komentajana ennen organisaatiomuutoksia ja kokoonpanon muututtua taisteluosastoksi Suomi toimi MNTF C:n ensimmäisenä kehysvaltiona.¹⁸³

Suomi aloitti operaatioon pataljoonalla, joka oli ensimmäinen lähes kokonaan reserviläisistä koostuva pataljoona alueellaan. Uutta operaatiossa oli Suomen kannalta Keskisen Prikaatin (Multinational Brigade Central, MNB C) koordinoituvastuu vuonna 2003, mitä ei ole aikaisemmin annettu Naton ulkopuoliselle maalle. Nato-johtoisen rauhanturvatoiminnan lisäksi Suomi osallistuu Kosovossa EU:n johtamaan jälleenrakennustoimintaan, Etyjin johtamaan niin sanotun pehmeän turvallisuuden sektoriin sekä YK:n hallinnoimiin siviilitehtäviin.¹⁸⁴

Vuoden 2009 alussa KFOR -operaatio on edelleen käynnissä. KFOR:n prikaatit on siis muutettu taisteluosastoiksi ja Suomen Pataljoonasta on tullut Suomen kansainvälinen kriisinhallintajoukko Kosovossa (SKJK), joka muodostaa osan monikansallista Keskistä taisteluosastoa (Multinational Task Force Center, MNTFC). Suomi toimii taisteluosaston johtovaltiona 1.8.2008–30.7.2009. Taisteluosastossa on Suomen lisäksi joukkoja Ruotsista, Irlannista, Tšekin tasavallasta, Slovakiasta ja Latviasta. Suomalaisten kokonaisvahvuus operaatiossa on noin 450 rauhanturvaajaa.¹⁸⁵ Keskinen taisteluosasto koostuu kuudesta jääkärikomppaniasta, eli jokaisella maalla on oma kansallinen yksikkönsä.¹⁸⁶ Suomi on edelleen erittäin aktiivinen CIMIC -toimija, ja se vastaa kymmenistä käynnissä olevista CIMIC -projekteista tälläkin hetkellä.¹⁸⁷

Suhteessa asukaslukuun Suomen osallistuminen KFOR -operaatioon on edelleen kohtalaisen suuri, mutta uudet EU:n ja NATO:n jäsenmaat kasvattavat osallistumistaan kansainvälisiin operaatioihin jatkuvasti suuremmaksi. Kyseiset maat ottavat myös operaatioissa vastaan vaa-

¹⁸³ UTP 3/2004 vp

¹⁸⁴ Heikkilä 2003, s. 106-107

¹⁸⁵ Operaatiot: Kosovo: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/kosovo.dsp, luettu 24.2.2009

¹⁸⁶ Operaatiot: Kosovo, Keskinen taisteluosasto: <http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/spat.dsp>, luettu 24.2.2009

¹⁸⁷ KFOR HQ J9: Weekly Cemic-report no. 1302

tivimpia tehtäviä, joihin suomalaisia sotilaita ei lähetetä.¹⁸⁸ KFOR:n osalta on huomionarvoista, että kansallisen puolustuksensa kriisinhallintaan keskittävällä Ruotsilla on KFOR:ssa joukkoja suhteellisen vähän, mutta se asettaa niitä enemmän riskialttiimpiin operaatioihin kuten ISAF:iin Afganistanissa.

5.2 International Security Assistance Force, ISAF

Afganistanin historia on täynnä sotia ja vallankaappauksia. Maa sijaitsee Aasiassa, muinaisen Silkkitien varrella noin 4000 kilometrin päässä Suomesta, ja se on pinta-alaltaan noin kaksi kertaa Suomen kokoinen. Asukasluku on yli 30 miljoonaa ja se koostuu useista etnisistä, erikielisistä ryhmistä. Afganistan on pääosin vuoristoista aluetta ja sen pinta-alasta lähes 50 % on vähintään kahden kilometrin korkeudessa. Korkeimmat huiput yltyvät yli seitsemään kilometriin ja vaikeiden lumiolosuhteiden takia suuri osa vuoriston teistä on talvisin täysin käytökelvottomia. Maanjäritykset ovat yleisiä. Ilmasto on kesällä todella kuuma ja talvella kylmä. Sateet ovat lyhytaikaisia, mutta rankkoja. Maan pääelinkeino on maatalous, mutta oppiuminviljely ja siitä johtuva laaja huumekauppa vähentävät hyötykasvien viljelyn mahdollisuuksia. Suurin osa Eurooppaan menevästä raakaoppiumista tuotetaan Afganistanissa.¹⁸⁹

Afganistanin pääkaupunki on Kabul, jossa asukkaita on noin kolme miljoona. Muita suuria kaupunkeja ovat Kandahar (noin 450 000 asukasta), Herat (noin 350 000 asukasta) ja Mazar-e-Sharif (noin 300 000 asukasta). Afganistanin pääuskonto on islam. Väestö jakautuu etnisesti ja uskonnollisesti ja näiden ryhmien väliset riidat ovat tuottaneet maalle ongelmia jo vuosikymmenten ajan. Virallisia kieliä on kaksi, mutta yhteensä maassa puhutaan yli 30 kieltä. Moni afgaani on kaksikielinen. Väestön luku- ja kirjoitustaito on heikko, vain alle 30 %.¹⁹⁰

Afganistanin kuningaskunta itsenäistyi brittivallan alta vuonna 1919 ja pysyi toisen maailmansodan aikana puolueettomana. 1900-luvun jälkipuoliskolla Neuvostoliitto alkoi kiinnostua alueensa laajentamisesta Aasian öljykenttien suuntaan ja tuki muun muassa Afganistanin armeijaa ja infrastruktuuria niin vahvasti, että maa lopulta tuli riippuvaiseksi avusta. Tyytymättömyys sisäiseen tilanteeseen johti vallankaappaukseen vuonna 1973, mutta tilanne ei kestänyt pitkään sellaisenaan, vaan kommunistien vallankaappaus seurasi vielä saman vuosikymmenen lopulla. Sosialistinen hallinto ei kuitenkaan ollut yksimielinen Neuvostoliiton kanssa ja vuoden 1979 lopussa neuvostojoukot miehittivät maan. Afganistanille koitti kymmenen

¹⁸⁸ KFOR 2008 osallistuvat valtiot: Liite 2

¹⁸⁹ Afganistan operaatioalueena: http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_operatioalue.dsp, luettu 10.10.2008

¹⁹⁰ Afganistan operaatioalueena : www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_operatioalue.dsp, luettu 11.10.2008

vuoden miehitysaika, jolloin vastarintataistelijat eli mujahedeenit pyrkivät jatkuvasti voitolle neuvostojoukoista. Sissit olivat hajanainen ja sitä kautta vaikeasti eliminoitava vastustaja, ja loppujen lopuksi Neuvostoliitto vetäytyi maasta vuonna 1989 jättäen jälkeensä pääosan kalustostaan.¹⁹¹ Neuvostoliiton alueelle jättämä kalusto onkin nykyään kansallisen armeijan kaluston pohjana.

Kommunistien väistymisen myötä islamistisissit saivat vallatuksi Kabulin vuonna 1992. Sen hallitsemiseksi perustettiin jihad-neuvosto. Neuvoston yksimielisyys rakoili kuitenkin nopeasti ja muutamassa vuodessa maa oli vajonnut eri heimo- ja klaniryhmittymien väliseen sisällissotaan, joka ei ollut minkään tahon hallittavissa. Uskonnollinen Taliban -liike sai vähitellen vaikutusvaltaa etenkin eteläisillä alueilla. Se muuttui koraanikoulujen opiskelijoiden liikkeestä taistelujoukoksi, joka sai suosiota sotaan kyllästyneeltä kansalta. Talibanien hallintokausi kesti vuodesta 1996 vuoden 2001 syksyyn, mutta koko tuon ajan talibaneja vastaan toimi Pohjois-Afganistanissa neuvostojoukkojen ja entisen hallituksen kannattajien niin kutsuttu Pohjoinen liitto.¹⁹²

Vuoden 2001 terrori-iskut Yhdysvaltoihin suoritettiin Taliban -liikkeen suojeleman terroristijärjestön al-Qaidan toimesta. Iskuja seurasi Yhdysvaltain johtaman koalition hyökkäys Afganistaniin Pohjoisen liiton tukemana. Operaatio nimeltä Enduring Freedom onnistui ja koalitio sai haltuunsa pääkaupunki Kabulin ja Taliban -liike saatiin iskettyä hajalle. Sotilasoperaation seurauksena Afganistanille nimettiin väliaikainen hallitus (Afghan Transitional Authority), jolle valittiin presidentiksi Hamid Karzai. Kriisinhallintaoperaatio ISAF perustettiin Bonnin konferenssissa joulukuussa 2001.¹⁹³

YK:n turvallisuusneuvoston päätöksen 1386/2001 mukaan voitiin Afganistaniin asettaa kansainvälinen turvallisuusjoukko (International Security Assistance Force, ISAF) Bonnin sopimuksen puitteissa kuudeksi kuukaudeksi, jotta autettaisiin väliaikaista hallitusta turvaamaan toimintansa ja YK -henkilöstön toimintaa Kabulissa ja sen lähiympäristössä. Päätöslauselma velvoitti afgaanijoukkoja vetäytymään Kabulista ja sen ympäristöstä. Operaatioon osallistuvia maita velvoitettiin jakamaan kustannukset keskenään.¹⁹⁴

¹⁹¹ Afganistanin historia, kts mm. http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_historiakatsaus.dsp, luettu 26.2.2009

¹⁹² Afganistanin historia, kts mm. http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_historiakatsaus.dsp, luettu 26.2.2009,

¹⁹³The Evolution of ISAF: <http://www.nato.int/issues/afghanistan/index.html>, luettu 26.2.2009

¹⁹⁴ UN Security Council Resolution 1386/2001

ISAF:n, Afganistanin väliaikaisen hallituksen ja USCENTCOM:n kesken laadittavassa teknisessä sopimuksessa väliaikainen hallitus hyväksyi ISAF:n turvallisuustehtävän, jotta uuden, laajapohjaisen sekä tasa-arvoon ja multietnisyyteen perustuvan kansallisen hallituksen perustaminen tulee mahdolliseksi pitkällisen ja katkeran konfliktin jälkeen. Lisäksi sovittiin, että ISAF voi koostua maa-, ilma- ja merivoimista, jotka kansainvälinen yhteisö lähettää operaatioalueelle, ja että ISAF:n komentajalla on valtuudet käyttää tarvittaessa riittävää voimaa ISAF:n suojelemiseksi. Sopimuksen mukaan ISAF:n tehtävänä on tukea uuden väliaikaisen hallinnon perustamista, neuvoa ja tukea väliaikaista hallitusta turvallisuuskysymyksissä sekä arvioida Afganistanin viranomaisten avuntarvetta turvallisuus- ja sotilasjoukkojen perustamisessa, infrastruktuurihankkeiden tarvetta ja turvallisuusoperaation laajentamista muualle Afganistaniin. Lisäksi ISAF -joukon tehtävänä on yhteistoiminnassa väliaikaishallinnon joukkojen kanssa avainkohteiden suojaaminen ja partiointi.¹⁹⁵

ISAF:n suunnittelu aloitettiin johtovaltio Iso-Britannian johdolla joulukuun alussa ja mukaan oli lupautunut 18 maata, näiden joukossa Suomi, Ruotsi, Tanska ja Norja. Etujoukko siirtyi alueelle 22.12.2001 ja loput joukot saapuivat tammikuun aikana. Joukkojen kokonaisvahvuus operaation alussa oli noin 3000. Operaation päätavoitteena oli alusta asti tukea Afganistanin hallintoa turvallisen yhteiskunnan luomiseksi, maan jälleenrakentamiseksi ja demokraattisen kehityksen ja keskushallinnon vallan levittämiseksi koko maan kattavaksi. Yksityiskohtaisemmin ISAF:n tehtävät sisältävät luottamuksellisten suhteiden kehittämistä paikallisviranomaisiin, Afganistanin asevoimien kehittämisen avustamista, yhteistyötä eri siviilitoimijoiden kanssa, NATO:n PRT -toiminnan johtamista ja koordinoitua, jälleenrakennusprojektien aloittamista ja tukemista. Operaatio Enduring Freedom (OEF) on erillään YK:n valtuuttamasta kriisinhallintaoperaatiosta.¹⁹⁶

ISAF -joukkojen johtoesikuntana toimii Joint Forces Command (JFC) Brunssumissa, Alankomaissa. Operaation komentovastuu vaihtuu eri NATO -maiden välillä vuoden välein. Operatiivinen johtovastuu on ISAF Headquarter:lla, joka sijaitsee Kabulissa.¹⁹⁷ NATO:n otettua ISAF -operaation johtoonsa elokuussa 2003¹⁹⁸ ISAF HQ:n rakenne muodostettiin NATO:n nopean toiminnan joukkojen mallin mukaan. Tätä ennen käytäntönä oli, että koko esikunta

¹⁹⁵ Bonnin sopimus: <http://www.afghangovernment.com/AfghanAgreementBonn.htm>, luettu 1.10.2008

¹⁹⁶ UN Security Council Resolution 1390/2002, kts myös ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/isaf sekä VNS 5/2001

¹⁹⁷ ISAF:n komentorakenne: <http://www.nato.int/ISAF/structure/hq/index.html>, luettu 15.12.2008

¹⁹⁸ UN Security Council Resolution 1510/2003

vaihtuu komentajan vaihtuessa. Uuden systeemin vahvuutena on tietotaidon pysyvyys ja toimintatapojen jatkuvuus.¹⁹⁹

ISAF:n toiminta voidaan jakaa ajallisesti ja maantieteellisesti kolmeen osaan. Operaation alkaessa vuonna 2001 YK:n mandaatti antoi toimialueeksi Kabulin ympäristöineen. Toisessa vaiheessa NATO otti operaation johtoonsa vuonna 2003, ja samalla operaatioaluetta alettiin laajentaa koko maan kattavaksi. Kolmannessa vaiheessa vuonna 2006 myös itäinen Afganistan otettiin Yhdysvaltain johtamalta koalitiolta NATO:n johtoon.²⁰⁰

ISAF -operaation päätoimintatavaksi muokkautui nopeasti alueellisten jälleenrakennusryhmien eli Provincial Reconstruction Team -toiminta. Kyseiset ryhmät ovat monikansallisia ja toimivat tiiviissä yhteistyössä afgaaniyhteiskunnan kanssa. PRT:n tehtävän toteuttamis- ja toimintatapa perustuu integroituun siviili- ja sotilaskomponentin yhteistyöhön. Toimintatapaan sisältyy komponenttien yhteisymmärrykseen perustuva päätöksentekoprosessi ja toiminnan tiivis koordinointi toimintalinjojen osalta (turvallisuus, hallinto ja kehitystyö).²⁰¹

PRT -toiminnan tavoitteet ovat melko yhtenäiset koko operaation tavoitteiden kanssa. Ryhmien tavoitteena on tukea Afganistanin hallitusta, turvallisuussektorin uudistamista, avustaa jälleenrakentamisessa, yhdistää ja koordinoita siviilitoimijoiden työtä, osoittaa kansainvälisen yhteisön sitoutumista Afganistanin tulevaisuuteen.²⁰²

PRT -ryhmien tehtäviin kuuluu luottamuksen ja vuoropuhelun lisääminen alueellisten johtajien ja keskushallinnon välillä, alueellisten ristiriitojen vähentäminen, turvallisuussektorin uudistamisprosessin valvonta ja tukeminen yhteistyössä UNAMA:n (United Nations Assistance Mission in Afganistan) kanssa, keskushallinnon päätösten välittäminen alueellisille johtajille, ISAF:n läsnäolon osoittaminen, yhteiskunnan tilanteen tarkkaileminen ja siitä raportointi, tiedonhankinta omalta toimialueelta, tiedonvälityksen helpottaminen eri osapuolten välillä, kansainvälisten tarkkailijoiden työn tukeminen.²⁰³

Uudempia toimintamuotoja ISAF:ssa ovat OMLT -ryhmät (Operational Mentoring and Liaison Team), jotka tukevat ja ohjaavat Afganistanin puolustusreformia eli Afganistanin kansallisen armeijan ANA:n (Afghan National Army) luomista ja kehittämistä. ANA:n kehittämi-

¹⁹⁹ ISAF:n komentorakenne: <http://www.nato.int/ISAF/structure/hq/index.html>, luettu 15.12.2008

²⁰⁰ VNS 2/2007

²⁰¹ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf, luettu 21.8.2008

²⁰² ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf, luettu 20.8.2008

²⁰³ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf, luettu 20.8.2008

nen ja operatiivinen valmius vähentää jatkossa kriisinhallintajoukkojen tarvetta ja on myös merkki siitä, että yhteiskunta alkaa olla keskusjohtoinen ja pystyy vastaamaan itse omasta turvallisuudestaan.²⁰⁴

OMLT -ryhmät on sijoitettu ANA:n pataljooniin (Kandak:t), prikaateihin, varuskuntiin ja joukkojen esikuntiin. Ryhmien on ANA:n joukkojen koulutuksen lisäksi ylläpidettävä yhteyksiä ANA:n ja ISAF:n välillä. Ryhmä koostuu 12-19 sotilaasta, riippuen tuettavan joukon koosta, ja ryhmän henkilöstö sitoutuu tehtäväänsä vähintään puoleksi vuodeksi kerrallaan, jotta aikaansaadaan luottamusta ja jatkuvuutta. Yksittäinen ISAF:iin kuuluva maa voi joko muodostaa kansallisen OMLT:n tai toimia osana monikansallista ryhmää. Pohjoismaista Ruotsi ja Norja olivat ensimmäiset, jotka osallistuivat OMLT -toimintaan. Pienistä maista muun muassa Kroatia muodostaa oman kansallisen OMLT -ryhmän.²⁰⁵

Vuoden 2009 alussa ISAF on käynnissä jo kahdeksatta vuotta. ANA:n perustamisen ja kouluttamisen, sekä keskushallinnon ja sisäisen turvallisuuden kasvamisen myötä vastuuta Afganistanin kaikkinaisesta turvallisuudesta ollaan vähitellen siirtämässä valtiolle itselleen. Elokuun lopussa 2008 käynnistyi Kabulin alueella turvallisuusvastuun johdon siirto ISAF:ilta Afganistanin armeijalle. Tarkoituksena on siirtää johtovastuu turvallisuudesta afgaanijoukoille maaliskuun 2009 loppuun mennessä. Tämä tulee näyttämään suuntaa vastuunsiirroille muualla Afganistanissa. Vastuunsiirto tullaan aikanaan toteuttamaan rauhallisemmista maakunnista alkaen.²⁰⁶

YK:n turvallisuusneuvoston 22.9.2008 hyväksymässä päätöslauselmassa 1833 peräänkuulutetaan YK:n jäsenmaita vahvistamaan ISAF -operaation henkilöstöä, materiaalia ja muita voimavaroja. Siinä todetaan myös Afganistanin turvallisuusjoukkojen kouluttamisen välttämättömyys sekä painotetaan tarvetta tukea maan asevoimien kehittämistä.²⁰⁷ Turvallisuusjoukkojen kouluttaminen tapahtuu OMLT -toiminnan piirissä, joten käytännössä vaatimus tarkoittaa OMLT -ryhmien määrän nostamista huomattavasti tämänhetkistä suuremmaksi.

Vuonna 2004 virkaansa valittu Afganistanin presidentti Hamid Karzai esitti vaatimuksen ANA:n tavoitevahvuudesta siten, että noin 90 000 sotilasta kuuluisi kansalliseen armeijaan vuoteen 2009 mennessä. Maan puolustusministeri on kuitenkin esittänyt tavoitteen kasvatta-

²⁰⁴ Operational Mentor and Liaison Team: <http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, luettu 29.1.2009

²⁰⁵ Operational Mentor and Liaison Team <http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, luettu 6.1.2009

²⁰⁶ VNS 8/2008

²⁰⁷ UN Security Council Resolutions 1833/08

mista aina 200 000:een saakka, jotta armeijalla olisi konkreettiset mahdollisuudet taistella kapinallisia ja terroristiryhmittymiä vastaan. ANA:n koulutettujen sotilaiden määrä on kasvanut tasaisesti, mutta kouluttavien OMLT -ryhmien määrä ei ole seurannut kasvuvauhtia. Tästä syystä YK esitti vaatimuksen toiminnan kasvattamisesta.²⁰⁸

Suomen osallistuminen

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen sekä ulkoasiainvaliokunta käsittelivät Afganistanin operaatioon osallistumista joulukuun lopussa 2001. Valiokuntien mietinnöissä huomiota kiinnitettiin erityisesti suomalaisen kriisinhallintajoukon rekrytointiperusteisiin sekä tietotaitoon CIMIC -toiminnan²⁰⁹ osalta. Rekrytoinnissa nähtiin tärkeäksi kokemus vaativammista kriisinhallinta-tehtävistä, ehdoton vapaaehtoisuus sekä mahdollinen islamilaisen kulttuurin tuntemus. CIMIC -toiminnassa menestyminen nähtiin suomalaisten mahdollisena valttina, koska asevelvollisuusperustainen reserviarmeija omaa ammattiarmeijan sotilaita parempaa kykyä luottamuksen rakentamiseen siviili- ja sotilastoimijoiden välillä.²¹⁰ Mietintöjen pohjalta Suomi tarjosi ISAF -operaatioon CIMIC- ja yhteysupseeriosastoa, vahvuudeltaan noin 50 sotilasta.²¹¹

Valtioneuvosto antoi 4.1.2002 eduskunnalle selonteon Suomen osallistumisesta ISAF -operaatioon, koska YK:n turvallisuusneuvoston päätöksen tuloksena operaation johtovaltio Iso-Britannia oli jo tiedustellut Suomen valmiutta osallistua. Selonteossa perustellaan operaation tarve väliaikaishallinnon tukemisella. Väliaikaishallinto nähdään välttämättömänä olojen rauhoittamiseksi vuosikymmenten sotien raunioittamassa maassa. Operaation suurimmiksi haasteiksi selonteossa nähdään toimintaympäristön vaatimukset. Selonteko määrittelee Suomen osaston tehtäväkentän kehyksiä siten, että se sisältäisi koordinoitua eri toimijaryhmien välillä, yhteydenpitoa väliaikaiseen hallintoon ja eri sotilasosapuoliin, humanitaarisen tilanteen arviointia sekä infrastruktuurihankkeiden kartoittamista.²¹²

10.1.2002 eduskunta hyväksyi hallituksen selonteon suomalaisten osallistumisesta ISAF -operaatioon. Hyväksymistä edelsivät lukuisat kysymykset ja pitkälliset keskustelut. Operaation haastavuus ja aiempia operaatioita suuremmat riskit nähtiin sellaisina, että päätöstä ei kyet-

²⁰⁸ Tuominen 2009, NATO support to Afghan National Army (ANA) February 2008: <http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/ana-support.html>, luettu 6.2.2009; Operational Mentor and Liaison Team Programme, September 2007: <http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, luettu 6.2.2009

²⁰⁹ Lisää CIMIC-toiminnasta: Kurkinen 2001, s. 41-47, 50-53

²¹⁰ Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 19/2001 vp sekä VNS 5/2001

²¹¹ VNS 5/2001

²¹² VNS 5/2001

ty tekemään yhtä nopeasti kuin edellisiä kriisinhallintaoperaatioita harkittaessa.²¹³ Itse päätös, tasavallan presidentin hyväksynnän myötä, saatiin aikaan 21.1.2002.

Suomen kontingenti (Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa, SKJA) aloitti vuoden 2002 alussa Kabulissa 46 hengen CIMIC -osastolla. Lisäksi operaatiota tuki neljä yhteysupseeria esikuntatehtävissä Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Vuonna 2004 Suomi lisäsi osallistumistaan operaatioon ja lähetti sotilaita PRT Maimanaan. Kabulin CIMIC -toiminta päättyi 2007. Suomalaiset joukot koottiin myöhemmin Pohjois-Afganistaniin, jotta SKJA toimisi pääsääntöisesti yhdellä alueella. Vahvuus on noussut jo 110:een ja neljä upseeria toimii nykyisin myös OMLT -ryhmässä kouluttamassa ANA:a. Maimanasta vetäydyttiin muun muassa johtamis- ja huoltovaikeuksien vuoksi, ja joukot keskitettiin Ruotsin johtamaan PRT:hen Mazar-i-Sharifiin.²¹⁴ Operaation alussa SKJA oli Puolustusvoimien kansainvälisen keskuksen johdossa, mutta vastuu siirtyi 1.1.2008 alkaen Porin Prikaatille.²¹⁵

Suomen osallistuminen ISAF -operaatioon on vuoden 2009 alussa keskittynyt Pohjois-Afganistaniin. Suomalaiset toimivat osana Ruotsin johtamaa PRT Mazar-e-Sharifiä. Osa SKJA:n omasta tukielementistä (National Support Element, NSE) on edelleen Kabulissa, samoin kuin muutamat esikuntaupseerit. Siirtymistä Kabulista Mazar-e-Sharifiin edelsi norjalaisjohtoisessa PRT Maimanassa toiminta, missä suomalaiset joutuivat myös tukikohtaa vastaan tehdyn hyökkäyksen kohteeksi.²¹⁶ Lisäksi suomalaisia on OMLT -ryhmissä, ISAF HQ:ssa sekä Mazar-e-Sharifin maakuntatoimistoissa. SKJA:n päätehtävänä on osallistuminen PRT Mazar-e-Sharifin operatiiviseen toimintaan sen vastuualueella (Balkhin, Jawjzanin, Samanganin ja Sar-e Polin maakunnat).²¹⁷

Pohjois-Afganistanin suomalaiset rauhanturvaajat muodostavat osan Ruotsin johtamasta PRT Mazar-e-Sharifista, joka puolestaan kuuluu ISAF:n Pohjoisen johtoesikunnan (RC N) alaisuuteen. PRT Mazar-e-Sharifin alaisuudessa palvelee noin 360 ruotsalaista ja noin 100 suomalaista rauhanturvaajaa. PRT Mazar-e-Sharifin päätukikohta on Camp Northern Lights, joka sijaitsee Mazar-e-Sharifin kaupungin laitamilla.²¹⁸

²¹³ Eduskunnan kirjelmä 39/2001 vp

²¹⁴ Ulkoministeriön tilannekatsaus: Suomen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan 2007: www.formin.fi, luettu 5.10.2008

²¹⁵ Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa: http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_suomalaiset.dsp, luettu 11.12.2008

²¹⁶ ISAF shows restraint during violent demonstrations in Meymaneh: <http://www.nato.int/shape/news/2006/02/060207a.htm>, luettu 19.7.2008

²¹⁷ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaajat/operaatiot/isaf, luettu 20.9.2008

²¹⁸ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaajat/operaatiot/isaf, luettu 15.8.2008

Pohjois-Afganistanissa Suomen osastoon kuuluvat PRT Mazar-e-Shariffin vastuualueella toimivat suomalaiset sotilastarkkailuryhmät, kansallinen tukielementti (NSE) sekä PRT Mazar-e-Shariffin muissa osissa työskentelevät suomalaiset.²¹⁹ Kussakin muussa vastuualueen maakunnassa on PRT:n alainen maakuntatoimisto (Provincial Office). Lisäksi vahvuuteen kuuluvat pohjoisen komentoalueen (Regional Command North) esikunnassa työskentelevät suomalaisupseerit ja OMLT -upseerit tukihenkilöstönsä kanssa. Suomalaisia toimii myös Pohjois-Afganistanissa PRT Mazar-e-Shariffin alaisissa maakuntatoimistoissa (Provincial office) Aybakissa, Sheberghanissa ja Sar-e Polissa. Näissä toimistoissa on sijoitettuna yhteensä kolme sotilastarkkailuryhmää, sekä toimiston henkilöstö suomalaisjohtoisessa PO Aybakissa. PRT:ssä työskentelee rauhanturvaajien lisäksi neljä suomalaista siviilikriisinhallinnan erityisasiantuntijaa.²²⁰

Kabulissa toimii Suomen kansallisen tukielementin osa. Suomalaisen Camp Katariinassa kuljetusupseerin johdossa on noin ryhmän verran henkilöstöä, jotka huolehtivat muun muassa kuljetusten järjestämisestä Kabulin alueella. Ryhmällä on myös ajoneuvojen huoltotehtäviä sekä materiaalin vastaanottoon, säilytykseen ja varastointiin liittyviä tehtäviä. Camp Katariina on sisällä monikansallisessa Camp Warehousessa noin 11 kilometriä itään Kabulin keskustasta. Suomalaisen oma tukikohta Camp Katariina on rakennettu vanhan tehdaskiinteistön sisälle. Kaikki suomalaiset rauhanturvaajat majoittuvat Camp Katariinassa saapuessaan tai poistuessaan Afganistanista. Majoitustilaa löytyy noin sadalle hengelle. Kabulissa sijaitsevassa ISAF HQ:ssa palvelee ja majoittuu kaksi suomalaista esikuntaupseeria.²²¹

Verrattuna muihin Pohjoismaihin Suomen osallistuminen ISAF -operaatioon on melko vähäistä. Ruotsilla on johtovaltiosama Mazar-e-Shariffin PRT:ssä, jossa palvelee yli 300 ruotsalaista. Vahvuus voidaan tarvittaessa nostaa 600:aan. Norjalla on johtovaltiosama Maimanan PRT:ssä ja sen kokonaisvahvuus Afganistanissa on noin 500. Tanska toimii pääasiassa Etelä-Afganistanissa ja sen yhteenlaskettu vahvuus on noin 650 sotilasta.²²² Operaatioihin osallistumisen kannalta Suomi on samalla viivalla muiden Pohjoismaiden kanssa, koska kaikilla muilla paitsi Tanskalla on varauma ANA:n operaatioiden suhteen. Suomi osallistuu OMLT -toimintaan liittyviin operaatioihin ainoastaan Pohjois-Afganistanissa.²²³

²¹⁹ PRT:n esikunta, huolto, tilanne- ja viestikeskukset jne.

²²⁰ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaajat/operaatiot/isaf, luettu 13.7.2008

²²¹ ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaajat/operaatiot/isaf, luettu 13.7.2008

²²² VNS 2/2007

²²³ Tuominen 2009

Suomi on osallistunut ISAF -operaatioon alusta lähtien. Vuoden 2009 alussa operaatiossa toimii noin 110 suomalaista sotilasta. Pääosa sotilaista sekä neljän hengen siviiliasiantuntijaryhmä työskentelee PRT Mazar-e-Sharifissa Pohjois-Afganistanissa. Suomi toimeenpanee helmikuussa 2008 tehdyn päätöksen osallistua OMLT -toimintaan 10 kouluttajalla ja valmistautuu lähettämään lisää kouluttajia. Suomen ISAF -osallistumista valmistaudutaan vahventamaan noin neljän kuukauden määräajaksi noin 100 sotilaan osastolla Afganistanin pohjoisella komentoalueella. Ottaen huomioon toimenpiteet, jotka vaaditaan joukon keskittämiseksi operaatioon, tarvittavat valmistelut operaatioalueella ja osallistumisen päättäminen operatiivisen tehtävän päätyttyä, prosessi tulee kokonaisuudessaan kestämään noin 5–6 kuukautta. Suomen panokseksi on suunniteltu siviili-sotilas -yhteistoimintaryhmiä, suojausjoukkuetta ja kansallista tukiosaa.²²⁴

5.3 European Union Battlegroup, EUBG

Euroopan unionin taisteluosastot saivat alkunsa EU:n Helsingin huippukokouksessa vuonna 1999. Tällöin päätettiin, että unionin kriisinhallintaan tulee kuulua myös nopeaan toimintaan kykeneviä joukkoja. Käytännössä tällaiseen toimintaan päästiin mukaan Kongon Demokraattisessa Tasavallassa vuonna 2003 operaatio Artemiksessa, johon YK pyysi EU:n tukea. Ranska toimi operaation johtovaltiona ja sitä tuki muun muassa Ruotsi, joka asetti tehtävään erikoisoperaatioyksikön. Kokonaisuudessaan Artemis koostui vahvennetusta pataljoonasta, jolla oli tehtävänä rauhoittaa pienehkö, mutta keskeisessä asemassa oleva kongolainen kaupunki. Kolme kuukautta kestäneessä operaatiossa onnistuttiin, ja alue luovutettiin takaisin YK:n valvontaan.²²⁵

Artemiksen menestyksen myötä EU:n suuret jäsenvaltiot Ranska, Saksa ja Iso-Britannia laativat esityksen EU:n nopean toiminnan joukoista. Tämä esitys tunnetaan nimellä EU Battlegroups Concept ja samanniminen asiakirja hyväksyttiin vuonna 2004. Konseptin mukainen operatiivinen valmius voidaan katsoa alkaneeksi vuoden 2007 alusta, kun ensimmäiset kaksi osastoa, Saksa-Alankomaat-Suomi sekä Ranska-Belgia, aloittivat päivystyksensä.²²⁶

EU:n jäsenvaltiot ovat asettaneet unionin käyttöön 11 noin 1 500 sotilaan vahvuista taisteluosastoa. Vuoden 2007 alusta asti näistä kaksi on ollut yhtä aikaa valmiudessa aina puoli vuotta kerrallaan. Osastot kykenevät itsenäiseen toimintaan haastavissakin oloissa. Nämä joukot ovat korkeassa valmiudessa ja pystyvät lähtemään tehtävään kymmenen päivän kuluessa siitä,

²²⁴ VNS 8/2008

²²⁵ EU Secretariat Council Factsheet: EU Battlegroups. February 2007.

²²⁶ EU Secretariat Council Factsheet: EU Battlegroups. February 2007.

kun EU on perustanut operaation.²²⁷ EU:n jäsenmaat ovat eri kokoonpanoissa luvanneet taisteluosastoja valmiusjaksoihin vuoteen 2011 saakka. Tanskaa, joka ei varaumansa vuoksi osallistu EU:n sotilaalliseen kriisinhallintaan, ja Maltaa lukuun ottamatta kaikki jäsenmaat valmistautuvat osallistumaan taisteluosastojen muodostamiseen. Lisäksi siihen osallistuvat tulevat jäsenmaat Romania ja Bulgaria sekä EU:n ulkopuolisista maista Norja ja Turkki.²²⁸

EU:n taisteluosastot ovat EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan yksi väline osana Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa (ETPP). Yleisen kehyksen taisteluosastojen toiminnalle muodostaa jäsenmaiden kesäkuussa 2004 hyväksymä EU:n taisteluosastokonsepti. Taisteluosastot on tarkoitettu EU:n autonomisiin, eli unionin itse omin keinoin toimeenpanemiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Konseptin mukaan eräs keskeinen käyttötarkoitus on YK:n tukeminen. ”EU:n taisteluosastokonsepti tukee Euroopan unionin turvallisuusstrategian vaatimusta, jonka mukaan EU:n on kehitettävä strateginen lähestymistapa, joka edistää varhaisessa vaiheessa tapahtuvaa, nopeaa ja tarvittaessa voimakasta väliintuloa.”²²⁹ Konseptin mukaan taisteluosastojen tehtävät kattavat niin sanotut tarkennetut Petersbergin tehtävät.²³⁰

EU:n on kyettävä - jäsenmaiden niin päättäessä - käynnistämään ja toimeenpanemaan kaksi erillistä nopean toiminnan sotilaallista kriisinhallintaoperaatiota, tarvittaessa samanaikaisesti. Kerrallaan valmiudessa ("korkea valmius") on kaksi eri taisteluosastoa. Kunkin taisteluosaston valmiusvuoro kestää puoli vuotta. EU:n jäsenmaat ovat eri kokoonpanoissa luvanneet taisteluosastoja valmiusjaksoihin vuoteen 2011 saakka.²³¹

Taisteluosasto²³² on yleisnimitys itsenäiseen toimintaan kykenevälle joukolle, joka pystyy toimimaan ilman ylemmän johtoportaan tukea. Pataljoona koostuu yleensä 3–4 samanlaisesta komppaniasta, johto-osista sekä pataljoonaa tukevien aselajien joukoista. Taisteluosasto koostaan aina tiettyä tehtävää varten erikseen. Euroopan unionin taisteluosastot koostuvat mekanioidusta jalkaväkipataljoonasta sekä eri aselajien tukevista yksiköistä, kuten pioneeri-, ilmaparjunta- ja viestijoukoista sekä erilaisista epäsuorantulen yksiköistä. Lisäksi osastoon kuuluu erilaisia toimialajoukkoja, jotka huolehtivat esimerkiksi huollon, kuljetuksen ja lääkinnän tehtävistä. Näiden lisäksi EU:n taisteluosastoille osoitetaan johtoesikunnat sekä tarvittava

²²⁷ EU Council Secretariat Factsheet: EU Battlegroups. EUBG 02, November 2006

²²⁸ VNS 23.11.2006

²²⁹ VNS 23.11.2006.

²³⁰ Petersbergin tarkennetut tehtävät ovat yhteiset toimet aseidenriisun alalla, humanitaariset ja pelastustehtävät, neuvonta ja tuki sotilasasioissa, konfliktinesto- ja rauhanturvaamistehtävät, taistelujoukkojen tehtävät kriisinhallinnassa, rauhanpalauttaminen ja konfliktin jälkeinen vakauttaminen mukaan luettuina.

²³¹ VNS 23.11.2006

²³² Engl: Battlegroup

strateginen huolto- ja kuljetuskyky.²³³ Taisteluosasto ei siis nimenä viittaa joukon tehtävään vaan sen kokonpanoon.

Taisteluosastojen suunniteltu maksimikäyttöetäisyys on 6 000 kilometriä Brysselistä, mutta se ei silti ole rajoite muuten kuin kuljetuskapasiteetin osalta. Mikäli kuljetuskoneita saadaan lisää käyttöön, voidaan operoida kauempanakin. Tämän lisäksi käyttöä ohjaavat muun muassa taisteluosastojen kokoonpano ja kalusto sekä EU:n intressit. EU:n taisteluosasto-operaatioissa joukkojen on aloitettava tehtävien toimeenpano operaatioalueella kymmenessä päivässä siitä alkaen, kun EU:n neuvosto on asiasta päättänyt. Tavanomaisen operaation yhteydessä aikaa on 60 päivää. EU:n taisteluosastot kykenevät 30 vuorokauden operaatioon ilman ulkopuolista tukea ja 120 vuorokauden operaatioon, mikäli niitä voidaan välillä huoltaa.²³⁴

Taisteluosastojen on tarkoitus antaa tukea lyhytkestoisissa, mutta vaativissa kriisinhallinta-tehtävissä erityisesti operaation alkuvaiheessa.²³⁵ Vaativuus ei kuitenkaan tarkoita uusia tehtäviä itse kriisinhallintaan liittyen, vaan se muodostuu korkeasta valmiudesta, joka on etenkin NATO:on kuulumattomille maille kuten Suomelle uutta.²³⁶ Koska suurin osa EU:n jäsenmaista kuuluu NATO:on, noudatetaan taisteluosastoissa NATO:n standardeja ja toimintatapoja. Osastojen harjoittelu tapahtuu kansallisissa ja kansainvälisissä harjoituksissa, eikä EU järjestä taisteluosastoille omia harjoituksia.²³⁷ Taistelujoukkoja on suunniteltu käytettäväksi joko omana kriisinhallintajoukkonaan tai osana suurempaa operaatiota. Taisteluosasto on kuitenkin ainoastaan taktinen elementti eikä sen kokonaisvahvuus ylitä 1 500 henkilöä. Taisteluosasto ei sovellu pitkäaikaisiin, laajalla alueella toimiviin vakautus- ja jälleenrakennusoperaatioihin.²³⁸

Suomen osallistuminen

Euroopan unionin tasalla taisteluosastojen käyttämisestä tehdään päätös poliittisten ja turvallisuusasioiden komiteassa, joka koostuu jäsenvaltioiden edustajista. Tässä vaiheessa on oltava selvillä, että kumpaa valmiudessa olevaa joukkoa operaatioissa aiotaan käyttää. Taisteluosastokonsepti asettaa tavoitteeksi sen, että unioni kykenee tekemään päätöksen operaation käynnistämisestä viiden päivän kuluessa siitä, kun EU:n neuvosto on hyväksynyt operaatiota kos-

²³³ Kerttunen ym 2005

²³⁴ VNS 23.11.2006

²³⁵ vrt. NATO:n NRF -joukot

²³⁶ EU:n taisteluosastot, Puolustusministeriö, www.defmin.fi/index.phtml?s=355, luettu 11.2.2009

²³⁷ VNS 23.11.2006

²³⁸ VNS 23.11.2006

kevan kriisinhallintakonseptin. Joukkojen tulisi kyetä aloittamaan operaation toimeenpano operaatioalueella 10 päivän kuluttua tästä päätöksestä.²³⁹

Suomen kansallinen päätöksenteko suomalaissotilaiden operaatioon lähdön suhteen tapahtuu seuraavasti. Alustava käsittely suoritetaan tasavallan presidentin, ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan sekä EU-ministerivaliokunnan kokouksissa. Näiden lisäksi kuullaan myös ulkoasiainvaliokuntaa ennen EU:n komitean päätöstä osallistumisesta. Samoin toimitaan ennen itse kriisinhallintakonseptin hyväksymistä ja samalla kuullaan myös eduskuntaa. Lopulliseen päätöksentekoon kuullaan ainoastaan ulkoasiainvaliokuntaa ja sen jälkeen tasavallan presidentti tekee päätöksen valtioneuvoston esityksestä.²⁴⁰

Suomi osallistui EU:n ensimmäiseen taisteluosastojen valmiusvuoroon vuonna 2007 Saksa-Alankomaat-Suomi -taisteluosastossa. Puolen vuoden valmiusjakso Saksan johtamassa osastossa päättyi 30.6.2007. Suomen henkilövahvuus osastossa oli 161 sotilasta. Valmiuden aikana ei käynnistetty operaatiota.²⁴¹ Saksa toimi kehysvaltiona ja antoi osastolle sen pääjoukon eli vuoristojääkäripataljoonan. Alankomaiden joukko huolehti taisteluosaston huollosta ja Suomi suojauskomppaniasta. Lisäksi suomalaisia toimi yhteisissä tiedustelu-, lääkintä-, sotilaspoliisi- ja esikuntatehtävissä. Suojauskomppanian päätehtävänä oli taisteluosastoa johtavan joukkoesikunnan vartiointi ja suojaaminen sekä huoltokuljetusten turvaaminen. Värväys pohjoismaiseen taisteluosastoon alkoi joulukuussa vuonna 2005. Osaston vahvuudesta noin 40 % oli kantahenkilökuntaan kuuluvia ja noin 60 % reserviläisiä. Joukkoon haki kaiken kaikkiaan 761 henkilöä, joista 106 oli Puolustusvoimien palveluksessa olevia. Toiseen valmiusvuoroon, eli Saksa-Alankomaat-Suomi -osastoon oli hakuaika vuotta myöhemmin.²⁴²

Seuraavan kerran Suomi oli mukana taisteluosaston valmiudessa 1.1.–30.6.2008 osana Ruotsin johtamaa pohjoismaista taisteluosastoa, johon Ruotsin ja Suomen lisäksi osallistuivat Viro, Irlanti ja Norja. Suomesta osallistui 221 sotilasta, jotka muodostivat muun muassa kranaatinheitinosaston, suojeluosaston sekä tiedustelu- ja valvontaosaston. Suomen osaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana pohjoismaista taisteluosastoa laadittiin selonteko eduskunnalle valmiusvuoroa edeltäneen syksyn 2007 aikana.²⁴³

²³⁹ VNS 23.11.2006

²⁴⁰ VNS 23.11.2006

²⁴¹ Ulkoasiainministeriön muistio, UTP 8/2007 vp

²⁴² EU:n taisteluosastot - perinteistä kriisinhallintaa paremmin valmiuksin:
<http://209.85.129.132/search?q=cache:vhjJYqfvg8J:www.pvtt.mil.fi/paaesikunta/artikkelit/2569.dsp%3Fprintable%3D2%26+rekryointi+taisteluosasto&hl=fi&ct=clnk&cd=7&gl=fi&client=firefox-a>, luettu 16.2.3009

²⁴³ Ulkoasiainministeriön muistio, UTP 8/2007 vp

Taisteluosastojen tulevaisuus on vielä epäselvä. Niiden käytettävyys on rajattua ja tehtäväkenttä sama kuin NATO:n NRF -joukoilla. Suomi kuitenkin sitoutuu taisteluosastokonseptiin myös jatkossa, vaikka se ei valmistaudukaan toimimaan kehysvaltiona.

”Suomi tavoittelee pitkäjänteistä yhteistyösuhdetta nykyisten taisteluosastokumppaniensa kanssa. Suomi on jo ilmoittanut alustavasta kiinnostuksestaan osallistua yhdessä Alankomaiden ja Saksan kanssa taisteluosaston valmiuteen vuoden 2011 ensimmäisellä puoliskolla. Kehysvaltiona toimii tuolloin Alankomaat. Suomen osallistumisen yksityiskohdat täsmentyvät myöhemmin Alankomaiden ja Saksan kanssa käytävien neuvottelujen pohjalta.”²⁴⁴

Ruotsi on tehnyt tarjouksen pohjoismaisen taisteluosaston asettamisesta valmiuteen seuraavan kerran niin ikään vuoden 2011 ensimmäisellä puoliskolla. Norja, Irlanti ja Viro ovat jo ilmoittaneet alustavasta valmiudestaan osallistua. Osanottajamaat vahvistettiin EU:n taisteluosastojen koordinaatiokokouksessa 11.10.2007. Suomen mahdollisen osallistumisen yksityiskohtia ja yhteensovittamista toisen samanaikaisen 2011 valmiusvuoromme kanssa selvitetään erikseen kumppanimaiden kanssa käytävien neuvottelujen pohjalta. Yksityiskohtaisemmat neuvottelut vuoden 2011 taisteluosastojen muodostamisesta käynnistynevät yhtäältä Alankomaiden ja toisaalta Ruotsin johdolla vuoden 2008 aikana.

Suomen osallistuminen näiden kahden taisteluosaston valmiuteen alkuvuonna 2011 oli tasavallan presidentin ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan käsittelyssä 5. loka-kuuta. Osallistuminen vahvistettiin EU:n taisteluosastojen koordinaatiokokouksessa 11.10.2007.

5.4 Johtopäätökset

Osallistuminen kansainvälisiin operaatioihin perustellaan turvallisuuden ylläpitämiseksi, jotta maailman kriisit eivät aiheuttaisi Suomelle omia, lähempänä olevia turvallisuusuuhkia. Tämä väite pitää osaltaan paikkansa ainakin Kosovon ja Afganistanin operaatioiden osalta. Tässä tutkimuksessa esiin tulleet faktat erityisesti kyseisten operaatioalueiden kannalta antavat kuvan monista niin kutsutuista uusista uhkista, jotka voivat vaikuttaa suomalaisten toimintaympäristöön hyvinkin kaukaa. Näitä ovat esimerkiksi laajat pakolaisvirrat kriisialueilta sekä huumetuotanto.

²⁴⁴ Ulkoasiainministeriön muistio, UTP 8/2007 vp

KFOR oli ensimmäinen niin kutsuttu vaativampi kriisinhallintaoperaatio, johon Suomi osallistui. Kun operaatiosta laadittiin turvallisuusneuvoston päätöslauselma kesäkuun alussa, aloitettiin Suomessa välittömästi poliittinen käsittely mahdollisesta osallistumisesta. Muutama viikossa saatiin jo osallistumispäätös aikaan ja joukko voitiin rekrytoida. Kaikkiaan aikaa kului noin kaksi kuukautta siitä, kun kansallisesta päätöksestä päädyttiin operatiivisen vastuun vastaanottamiseen toiminta-alueella. Verrattuna aikaisempiin operaatioihin, KFOR:iin lähdettiin suurella joukolla ja melko nopeasti.

KFOR:ssa toiminta on tuottanut Suomelle lähinnä positiivisia vaikutuksia. Kansainvälisen maineen kannalta reserviläispohjainen kriisinhallintajoukko on onnistunut tehtävissään erinomaisesti. Lisäksi johtovaltiotehtävän ottaminen NATO -johtoisessa operaatiossa NATO:on kuulumattomalle maalle ei ole mitenkään tavanomaista. Kansallisen puolustuksen kannalta sen vahvuus on ollut täydellä pataljoona toimiminen, mitä harvoin päästään kotimaan harjoituksissa edes kokeilemaan. Lisäksi kyseinen pataljoona toimii ympäri vuorokauden ja vuodesta toiseen, jolloin pienetkin yksityiskohdat vaikuttavat aivan toisella tavoin kuin tavallisissa sotaharjoituksissa. Tästä seuraa se, että pystytään saamaan palautetta sekä koulutustasosta että varusteista, kalustosta ja toimintatavoista. Lisäksi on huomionarvoista, että operaatio on selvästi onnistumassa, vaikka se onkin kestänyt melko pitkään. Olot ovat kaiken kaikkiaan rauhoittuneet, vaikka välillä tuleekin vaihteita, jolloin väkivalta alueella hetkellisesti lisääntyy. Turvallisuusympäristö on kehittynyt huomattavasti operaation aikana. KFOR:ia voidaan pitää tältä kannalta suorastaan mallioperaationa modernista kriisinhallinnasta.

Afganistanin hallinnon tukeminen kriisinhallintaoperaatiossa sekä sotilas- että siviilitoiminnan puolella auttaa maata kehittämään demokraattisempaa järjestelmää ja sen asukkaita kohti turvallisempia tulonlähteitä kuin esimerkiksi huumekasvien viljely. Afganistan tuottaa edelleen yli 90 % maailman oopiumista, eli ongelma ei ole hävinnyt. On kuitenkin huomattava, että suuret muutokset eivät tapahdu yhtäkkiä vaan ne vievät vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Afganistanin lasten ja nuorten koulutuksen tukeminen CIMIC -operaatioilla kasvattaa tulevaisuuden vaikuttajista ja toimijoista vastuullisia, ja voidaan toivoa, että tämä kehitys osaltaan vähentää myös tulonsaannin ongelmia, jotka ovat tähän asti johtaneet muun muassa huumeviljelyyn.

Edellä olevan perustelun lisäksi on kuitenkin muistettava, että Suomi ei ole suinkaan ainoa maa, joka toimii Afganistanissa. Suomen toiminta CIMIC -operaatioissa ja PRT -ryhmissä on aktiivista, mutta operaation yhteensä noin 50 000 sotilasta – ja lisäksi kymmenentuhannet siviilityöntekijät – pystyvät suoriutumaan kaikista tehtävistään ilman suomalaisiakin. Suoma-

laisten asiantuntijuus ja tietotaito on arvokasta, mutta ei korvaamatonta. Osallistumisemme merkitys lieneekin enemmän siinä, että näytämme esimerkkiä, kuinka pienikin valtio voi ottaa osaa yhteisen taakan kantamiseen.

Afganistanin operaatioon osallistumista voidaan perustella myös sillä, että sekasortoinen maa on aina mahdollinen tukikohta terroristiorganisaatiolle. Mikäli tällaisessa kuohuntatilassa olevia alueita on vähemmän, on myös todennäköisempää, että mahdolliset iskuja suunnittelevat osastot tai solut jäävät kiinni tai ainakin paljastuvat helpommin. Toistaiseksi Suomi ei ole joutunut terrori-iskun uhkan kohteeksi, mutta Suomen kansalaiset loma- tai työmatkoillaan ympäri maailmaa voivat joutua tilanteeseen, jossa joko on kohonnut terroriuhka tai toteutettu terrori-isku. Terroristiorganisaatioiden kitkemiseksi olisi köyhempiä valtioita saatettava sellaiseen rauhantilaan, että niissä ei olisi enää niin helppoa toteuttaa esimerkiksi asekoulutusta. Kun jokin maa on jatkuvassa kriisitilassa ja kansalaiset asevaikutuksen alla, on helppo kätkeä joukkoon myös muuta väkivaltakoneistoa.

ISAF:n olosuhteet ja toimintaympäristö nähtiin haasteina, kun operaatioon osallistumista harkittiin. Nämä haasteet jatkuvat operaation ollessa käynnissä, mutta voidaan todeta, että niistä selviydytään suunnilleen yhtä hyvin kuin muutkin maat. Operaation riskit eivät suinkaan ole ajan myötä vähentyneet, mutta niihin varautuminen on parantunut kokemuksen myötä.

Pohjoismaista Tanska toimii vaativimmissa tehtävissä ISAF-operaatioissa. Tanskalaisten toiminta-alue eteläisessä Afganistanissa on toimintaympäristönä huomattavasti vaarallisempi kuin maan muut osat. Ruotsalaisilla ja norjalaisilla on johtoasemat PRT:ssä ja niiden vahvuudet ovat selvästi suuremmat kuin Suomella. Pohjois-Afganistan, missä pääosat suomalaisista toimivat, on jo jonkin aikaa katsottu suorastaan rauhalliseksi alueeksi. Suomalaisten jättäytyminen pois taistelutehtävistä ja muista vaarallisemmista tehtävistä ISAF:ssa herättääkin kysymyksen, että mikä on Suomen todellinen panos kyseisessä operaatioissa. Noin sadan hengen osasto – vaikka vahvuus seuraavien vaalien valvontaan liittyen nostetaankin tilapäisesti suuremmaksi – on helposti korvattavissa vaikka ruotsalaisten itselleen varaamalla 300 hengen lisäjoukolla. Yksi kriisinhallintaoperaatioissa mukana ollut suomalainen sotilas on saanut surmansa tienvarsipommista vuonna 2007. Tappiot ovat kuitenkin pieniä verrattuna muihin osallistujamaihin.

Vuosien varrella ISAF -operaatio on osoittautunut siksi, mitä siitä on sanottukin: vaativin YK:n valtuuttama kriisinhallintaoperaatio. Suomalaiset ovat operaation aikana joutuneet kokemaan niin tulitaistelua kuin todellisia tappioitakin. Suomi pyrkii vastaamaan YK:n perään-

kuuluttamaan joukkojen lisäämiseen OMLT -toimintaa lisäämällä. Sotilaallisen kriisinhallinnan lisäksi Suomi on pyrkinyt edistämään siviilikriisinhallintaa. Afganistanissa siviilikriisinhallinta ei ole mahdollista ilman sotilaallisen kriisinhallinnan suojaa. Jos Suomi haluaa edelleen olla siviilikriisinhallinnan edelläkävijä, ei maamme voi olla osallistumatta sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan äärimmäiseen testiin. Verrattuna Yhdysvaltain johtaman koalition terrorisminvastaisen sodan OEF -operaatioon itse kriisinhallintaoperaatio ISAF on saavuttanut parempia tuloksia tiiviissä yhteistyössä paikallisten kanssa. ISAF:n ottaessa operaatioaluetta yhä enemmän vastuulleen voidaan kuitenkin tulevaisuudessa nähdä mahdollisesti sellaista rauhanomaisemmaksi muuttuvaa kehitystä, jota on havaittu Kosovossa jo useamman vuoden ajan.

Euroopan Unionin sotilaallista valmiutta on alettu kehittää vasta vuosituhaten vaihteessa. Sen vaatimuksina olivat alusta asti liikuteltavuus, joustavuus ja korkea valmiusaste sekä samanaikaisesti kapasiteetti riittävän suuren joukon kokoamiseen sekä tehtävän jatkamiseen pitkäaikaisesti. Näihin haasteisiin vastaa EUBG (European Union Battle Group). EUBG aloitti valmiutensa vuonna 2007. Kesällä 2004 asetettu Headline Goal 2010 tulee olemaan toteutuessaan suuri edistysaskel Euroopan sotilaalliselle valmiudelle ja edelleen kehittänee sitä kohti yhteistä puolustusta. Sen keskeisiin muutoksiin - 2003 HG:iin verrattuna – kuuluu erityisesti laadullinen kehitys (muun muassa valmiuden osalta) sekä edeltäjänsä vajauksiin lukeutuvat ilmatankkauskyky, vihollisen ilmatorjunnan lamauttaminen sekä strateginen kuljetuskyky. Uusimman HG:n saavuttamiseksi olisi useimpien jäsenmaiden sisä- ja ulkopolitiikassa tehtävä uudenlaisia ratkaisuja ja priorisointia, eikä tämä välttämättä tule muutamassa vuodessa onnistumaan.²⁴⁵

Laaja osallistuminen kertoo jäsenmaiden halusta kehittää yhteistyötä sekä ETPP:ssa yleensä että sen sotilaallisen kriisinhallinnan nopeassa toiminnassa. Taisteluosastotyö ja nopean toimintakyvyn kehittäminen myös laajemmin ovat tällä hetkellä EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan kehittämisen keskeinen moottori. Myös monet muut kriisinhallintatoimijat - kuten YK, Nato tai Afrikan unioni (AU) - pyrkivät kehittämään nopean toiminnan kykyjä.

EUBG -joukkoihin Suomi asettaa omien vahvuusalueidensa mukaisia joukkoja. Näiden joukkojen kalusto ja koulutustaso ovat jo lähtökohtaisesti kansainvälisestikin korkealla tasolla. Mikäli joukot lähtevät operaatioon, voidaan niiden toiminnasta saada tärkeitä tietoja, jotta kulloinkin kyseessä olevia aselajeja ja niiden toimintatapoja voidaan entisestään parantaa. Mikäli taisteluosastot eivät jatkossakaan pääse osallistumaan operaatioihin, jäävät niistä saa-

²⁴⁵ Wedin 2005 s.20-21

dut hyödyt kansallisen puolustuksen kannalta melko vähäisiksi. Tiivis harjoittelutoiminta kehittää yhteistoimintakykyä, mutta sitä saadaan säännöllisesti myös muusta kansainvälisestä harjoitustoiminnasta, joten siltäkään kannalta aktiivisuus taisteluosastoissa ei anna sellaista erityistä hyötyä, mitä ei voitaisi saada muualtakin. Kokonaisuutena EUBG on Suomelle ensimmäinen joukko, jonka toimintaan on lähdetty täysipainoisesti, eli ollaan valmiita toimimaan kaikissa tilanteissa ilman erityisiä kansallisia varauksia.

Maailmanparannusajatuksista huolimatta on huomioitava, että yhteenkään sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon ei lähdetä pelkästään yhteisen hyvän edistämiseksi. Jokaisesta operaatiosta osallistujamailla on omat odotuksensa. Tämän luvun tapausten valossa näyttäisi siltä, että Suomi haluaa osallistua länsimaiseen tapaan kaikenlaisiin operaatioihin. Uudemmat operaatiot ovat kuitenkin toinen toistaan riskialttiimpia, ja on mahdollista, että tasapainoilu ”rauhanturvaamisen” ja rauhaan pakottamisen välillä on lopetettava jo lähivuosina. Tämänhetkisen osallistumisen kasvattaminen olisi täysin mahdollista ainakin vahvuuden puolesta, koska operaatioiden yhteisvahvuus on laskenut alle tuhanteen. Suomen laki mahdollistaa jopa 2 000 sotilaan samanaikaisen toiminnan operaatioissa. Tästä voidaan päätellä, että pelkällä vahvuudella ei ainakaan poliittisesti nähdä olevan merkitystä vaan enemmän sillä, mitä operaatioissa tehdään. Edellisen perusteella on kuitenkin epäselvää, mikä poliittisen eliitin näkökulmasta on aktiivista osallistumista ja toimintaa, jos vahvuus ei ole täysimääräinen eivätkä operaatioissa olevat joukot voi suorittaa kaikkia samoja tehtäviä kuin muut maat.

6 YHDISTELMÄ

6.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksen pääongelmana oli selvittää, miten Suomen sotilaallinen uskottavuus on määritynyt läntisen sodankuvan viitekehyksessä kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tähän ongelmaan pyrittiin hakemaan vastausta tutkimalla läntistä sodan kuvaa, jonka yhtenä peruslähtökohtana tutkimuksessa pidettiin voimakasta suuntautumista kriisinhallintaan. Lisäksi selvitetiin kriisinhallinnan yhteyksiä sotilaalliseen uskottavuuteen, koska uskottavuudella usein perustellaan Suomen sotilaallisen maanpuolustuksen ratkaisuja. Kolmen pääluvun johtopäätösten perusteella tutkimuksen päätuloksena voidaan pitää sitä, että Suomen halu kuulua länsimaihin on johtanut maan kohti Euroopan integraation ydintä ja yhä globaalimpaa kansainvälistä yhteisöä. Näin ollen EU-jäsenyys ja niin kutsuttu kansainvälinen yhteisö määrittävät Suomen sotilaallista uskottavuutta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Suomen suuntautumisessa kohti läntistä arvo yhteisöä kyse on siis länsimaisesta identiteetistä, joka on Suomessa nähty tavoittelemisen arvoisena. Tämä on ohjannut poliittista toimintaa ja keskeisiä päätöksiä muun muassa ulkopoliittikan suhteen. Tähän asti kehitys on ollut melko loogista, ja on havaittavissa, miten identiteetti, edes tavoiteltu sellainen, on ohjannut intressejä. Euroopan unioni ei enää 2000-luvulla pyri 1800-lukuisen siirtomaaherruuteen, vaan levittää omia arvojaan pehmeämmin. Nykymaailmassa tällä tavoin saavutetaankin usein parempia tuloksia kuin perinteisellä voimapolitiikalla. Verrattaessa esimerkiksi kriisinhallintaoperaatio ISAF:n ja terrorismin vastaisen sotaoperaatio OEF:n tuloksia, voidaan havaita, että kriisinhallinnan tulokset vaikuttavat huomattavasti pysyvämmiltä, koska niillä on tukenaan laajempi kannatus alueen väestön keskuudessa, ja niissä käytetään hyväksi nimenomaan yhteistyöhön perustuvia menetelmiä. Demokratia ei sellaisenaan istu jokaiseen yhteisöön, joten sen levittäminen väkisin tulee tuskin koskaan tuottamaan tuloksia.

Kylmän sodan loputtua alkanut vahva integraatiokehitys on kiinnittänyt Suomen kansainväliseen yhteisöön – sen tuomiin etuihin, mutta myös vastuuseen, velvollisuuksiin ja yhteisiin uhkiin – niin tiiviisti, että ulko- ja turvallisuuspolitiikkamme ei enää ole ainoastaan itsemme päätettävissä. Valtion merkitys on huomattavasti vähentynyt sitä mukaan, kun alueen ja maailman merkitys ovat kasvaneet. EU:a voidaan jo pitää globaalina vaikuttajana, mutta se olisi onnistunut ilman valtiosuvereeniuden selvää vähenemistä. Voidaan myös todeta, että päätök-

sissään ei yksikään valtio voi olla täysin itsenäinen, vaan kaikkiin vaikuttaa muiden valtioiden ja erilaisten yhteenliittymien toiminta.

Suomi on kylmän sodan puolueettomuuden jälkeen kehittänyt uutta identiteettiä yhä länsimaisempaan suuntaan. Saavuttaakseen länsimaan statuksen on Suomen ollut omaksuttava länsimaiden yhteiset intressit ja sitä kautta muodostuvan länsimaisen identiteetin ja yhteiset käsitykset turvallisuushkista ja niihin vastaamisesta. Yhteisten intressien kautta Suomi on integroitunut Euroopan unionin jäsenyyden lisäksi myös NATO:n lähelle sen kumppanuusmaaksi. On Suomelle edullista, että EU on vahva globaali vaikuttaja, mutta unionin pitäisi pystyä myös huolehtimaan kansalaistensa turvallisuudesta täysimittaisesti ilman ulkopuolista tukea.

Kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta on länsimaiden ensisijainen vastaus nykyisiin turvallisuushkiin. Konflikteihin on vaikutettava mieluiten jo ennen niiden eskaloitumista kriiseiksi ja akuutit kriisit on pyrittävä rauhoittamaan mahdollisimman nopeasti, jotta niiden vaikutukset eivät leviä lähiympäristöön tai kauemmaksikin. Moderni kriisinhallinta voidaan tässä mielessä nähdä hyvinkin konstruktivistisena käsitteenä. Sen lähtökohtana on ikään kuin voimapolitiikasta kohti ”pehmeämpää” politiikkaa kulkeva kansainvälinen yhteisö, joka muokkaa turvallisuustilannetta oman näkemyksensä mukaan. Toimimalla alueellisissa ja globaaleissa järjestöissä, instituutioissa ja organisaatioissa voidaan pystyä ratkaisemaan turvallisuusongelmia tai ainakin vähentämään niiden turvallisuutta heikentävää vaikutusta. Kriisinhallintaan osallistuminen on yksi tapa tukea rauhanomaista kehitystä ja olla mukana ongelmanratkaisussa. Siten edesautetaan epäsuorasti kansallista (valtiollista) turvallisuutta.

Modernin kriisinhallinnan myötä turvallisuutta edistävät keinot ovat edelleen kovia, mutta tavoitteenasettelu ainakin retoriselta osaltaan on pehmeämpää. Ottaen huomioon esimerkiksi Afganistanin sisäisen tilanteen ennen koalition interventiota on selvää, että sotatoimilla ei tilanne enää mennyt ainakaan huonompaan suuntaan. Haastavinta uusien turvallisuushkien kohtaamisessa avointen läntisten demokratioiden kannalta on se, että uhkia vastaan taistelemisen ei onnistu perinteisin keinoin eikä toisaalta terrorismin keinojen vastakäyttökään sovi läntiseen ajatteluun. Ennaltaehkäisy jää tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi, mutta siinäkin tulevat rajat vastaan. Milloin interventiolla saadaan aikaan positiivisia vaikutuksia ja milloin taas pitäisi osata olla puuttumatta? Joskus myöhäisempi puuttuminen voi tuoda parempia tuloksia, kun osapuolet ovat saaneet ajan myötä todeta, että rauha saattaisi sittenkin olla parempi kuin sota.

Läntisen sodankuvan tuotua kriisinhallinnan sotilaallisen osaamisen ja voimankäytön ytimeen Suomen on oltava kehityksessä mukana. Sotilaallinen uskottavuus riippuu monista tekijöistä, mutta kyky nopeaan toimintaan kaukana omalta alueelta, kyky kehittyneen tekniikan käyttöön operaatioissa ja kyky varustaa joukot riittävän ajanmukaisesti ovat vaatimuksia, joiden kautta uskottavuus osaltaan kehittyy. Suomi pyrkii täyttämään näitä vaatimuksia ja osallistuu kriisinhallintaan maksimissaan 2 000 sotilaan voimin ympäri maailmaa tälläkin hetkellä.

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Suomen osallistuminen kriisinhallintaan on seurannut kansainvälistä trendiä. Osastojen vahvuudet ovat vaihdelleet tilanteesta ja operaatiosta riippuen, mutta yhä enemmän keskitytään pieniin erikoisosaamista omaaviin joukkoihin. Pienenä valtiona Suomelle voisi olla – niin taloudellisesti kuin puolustuspoliittisen uskottavuudenkin kannalta – edullista ajaa eteenpäin erikoistumista myös kriisinhallintaoperaatioissa.

Toisaalta Suomen puolustuspolitiikan identiteetti voidaan edelleen nähdä dualistisena ja juuri dualistisuus tuottaa esimerkiksi kriisinhallinnalle joitakin ongelmia. Länsimaana Suomen on osallistuttava aktiivisesti kriisinhallintaan ja siihen käytetään resursseja, mutta kansallisen puolustuksen vaatimukset periytyvät vielä kylmän sodan ajalta. Näiden kahden yhdistäminen ei pidemmän päälle tule onnistumaan, joten Suomen on jossain vaiheessa – oletettavasti lähitulevaisuudessa – tehtävä uusia ratkaisuja turvallisuuspoliittisissa linjauksissaan.

Suomen turvallisuuspoliittinen asema verrattuna muihin liittoutumattomiin EU-maihin on hyvin erilainen. Ruotsilla on ympärillään pelkästään niin kutsuttuja ystävällisiä valtioita, kun kaakkoissuunnan naapuri Virokin kuuluu jo sotilasliitto NATO:on. Muut liittoutumattomat maat taas ovat lähempänä Keski-Eurooppaa ja vielä tehokkaammin ystävällismielisten, samoihin liittoumiin kuuluvien naapurien ympäröimiä. Suomi taas on turvallisuus- ja geopolitiittisesti edelleen merkitsevällä rajalla. Yhteistä maarajaa Venäjään on 1 300 kilometriä.

Sotilaallinen uskottavuus on keskeinen tekijä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Uskottavuuden ollessa kuitenkin vuorovaikutusta, ei uskottavuutta hakevan tahon ole aina mahdollista kovinkaan paljon vaikuttaa oman uskottavuutensa tasoon. Suomen kohdalla Euroopan unionin jäsenyys määrittää osan turvallisuuspolitiikan uhkakuvista, mutta toisaalta taas geopolitiittiset lähtökohdat eivät ole muuttuneet, joten Suomi tasapainoilee keskieuropalaisen turvallisuuskäsityksen ja vahvan sotilaallisen voiman naapurimaan identiteetin välissä. Tämä tasapainoilu on kenties haastavinta Suomen turvallisuuspolitiikalle. Uskottavuuden kannalta on vaikeaa luoda sotilaallisesti uskottavaa kuvaa Suomesta sekä länsimaiden yleisimpien uh-

kaavien tekijöiden suuntaan että rajanaapuri Venäjän suuntaan. Uskottavuus riippuu erityisen paljon sen määrittäjästä, eivätkä länsimainen ja venäläinen sodankuva ole kovinkaan yhtenäiset.

Kaiken kaikkiaan Suomen osallistumista kriisinhallintaan säätelevät niin ulkoiset kuin sisäisetkin tekijät. EU-jäsenyys sekä tiivis yhteistyö NATO:n kanssa määrittelevät turvallisuuspolitiikkaamme ulkopuolelta. Lisäksi yhä kehittyvä Pohjoismainen yhteistyö antaa oman kehyksensä puolustuspolitiikan suuntaviivoille. Sisäisistä tekijöistä tärkeimmäksi voidaan nähdä oma kansallinen puolustuksemme, jota kriisinhallinnan tuoman tietotaidon tulee tukea. Operaatioihin osallistuminen tuo sekä inhimillistä kokemusta että mahdollisuuden testata järjestelmien toimivuutta ja taistelunkestävyyttä.

Kriisinhallinta osana Puolustusvoimien toimintaa markkinoidaan Suomen kansalle yleensä siinä muodossa, että siitä saatu kokemus kaikilla tasoilla hyödyttää kansallista puolustusta. Kriisinhallintaan osallistumisessa voidaan kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella nähdä halu olla mukana EU:n kovassa ytimessä ja kenties jossain vaiheessa myös sotilasliitto NATO:n varsinaisena jäsenenä. Näiden organisaatioiden kanssa harjoitettu tiivis yhteistoiminta edesauttaa Suomen äänen kuulumista turvallisuus- ja puolustuspoliittisilla foorumeilla. Yhteistoimintakyky lisää Suomen kykyä ottaa vastaan apua kriisitilanteessa. Kansallinen puolustus, yhteistoimintakyky ja kansainvälinen kriisinhallinta voidaan nimetä Suomen puolustuksen kulmakiviksi, jotka tukevat kaikki toisiaan.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Suomi on kylmän sodan jälkeen pyrkinyt ja melko hyvin myös saavuttanut länsimaisen identiteetin. Turvallisuuspoliittisissa uhkakuvis- sa huomioidaan länsimaisen trendin mukaiset niin kutsutut uudet uhkat, mutta perinteisempää valtiollisen sotilasvoiman käytön uhkaa ei ole unohdettu. Uhkiin vastaamisen kyky on vähitellen mitoitettu kuitenkin enemmän uusiin uhkiin sopivaksi, koska operatiivisten joukkojen määrä ei riitä koko alueen puolustamiseen. Aluepuolustuksen perusvoimana käytetään maakuntajoukkoja. Kriisinhallintaan osallistutaan myös vaativammissa olosuhteissa ja operaatioissa, ja tilanteen mukaan läsnäoloa eri operaatioissa voidaan myös vahvistaa, kuten päätös Afganistanin vaalien valvontaan osallistumisesta osoittaa.

Sotilaallinen uskottavuus länsimaiden joukossa edellyttää kuitenkin aktiivista ja jatkuvaa osallistumista hyvin eritasoisiin operaatioihin. Tällä hetkellä suomalaisia kriisinhallintajoukkoja ei ole mukana vaativimmilla alueilla, joita esimerkiksi Afganistanin ISAF -operaatioissa on lähinnä Etelä-Afganistanissa. Näkymättömyys suoranaississa taistelutehtävissä ei ole omi-

aan parantamaan Suomen mainetta kriisinhallinnan ”mallimaana”. Jos Suomi kuuluisi NATO:on, sitä voitaisiin näiden rajoitusten takia pitää siivellä eläjänä, koska jäsenmaiden oletetaan osallistuvan yhtenäisesti, edes pienemmällä volyyymilla, kaikkiin tehtäviin, koska yhteinen etu sitä vaatii. Suomen pyrkimystä Euroopan unionin ytimeen ei nykytilanteessa ole juurikaan mahdollista jatkaa. NATO:n ja EU:n lähentyminen yhä enemmän yhdentyvien jäsenyyksien myötä aiheuttaa Suomelle tilanteen, jossa on pakko valita joko ytimestä luopuminen tai sotilaallinen liittoutuminen.

Voidaan palata teorialuvun Gianbattista Vicon lainaukseen: ” Jumala loi maailman, mutta ihminen on luonut historian.” Suomi ja koko maailma tekevät omilla valinnoillaan historiaa, eli määrittelevät jatkuvasti uudelleen omaa tulevaisuuttaan.

6.2 Tarkastelu ja jatkotutkimus

Analysoitaessa tutkimuksen luotettavuutta on huomioitava teorialuvussa esitetty lähtökohta tälle tutkimukselle, eli teoriasidonnainen sisällönanalyysi. Koska kvalitatiivinen analyysi perustuu lähinnä tutkijan ennakko-oletuksiin ja hänen oppineisuutensa tasoon, voidaan todeta, että tutkimustulokset ovat varsin subjektiivisia. Edellä mainitun lisäksi myös aineistonkeruu perustuu tutkijan omiin valintoihin, jolloin jo lähdemateriaalin valinta on subjektiivista. Tässä tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan ilmiöitä niin, että aineiston tuottama alkuperäinen tieto ei muutu. Päätelmät on pyritty tekemään ilman ennakkokäsitysten painolastia. Tutkimustulokset ovat kuitenkin tutkijasta riippuvia etenkin tässä tapauksessa, kun teoreettisena viitekehyksenä on käytetty konstruktivistista maailmankuvaa. Tutkimustulokset on siis nähtävä subjektiivisina, mikä on huomioitava, jos niitä halutaan jollain tavalla soveltaa käytäntöön.

Tutkimuksen teon kannalta tutkija oppi prosessin aikana paljon. Mikäli tavoite ja tarkkaan määritelty aihe olisivat olleet kirkkaana mielessä alusta alkaen, olisi tutkimukseen käytettyjä voimavaroja voitu käyttää tehokkaammin. Kokemattomuudesta oli kuitenkin myös hyötyä tälle tutkimukselle, koska tutkija joutui tutustumaan laajaan lähdemateriaaliin ja sitä kautta opettelemaan perustavanlaatuisia lähdekritiikkiä. Tutkimuksessa käytetyistä viittauksista suurin osa on tarkastettu vähintään kahdesta lähteestä ja tärkeimmissä kohdissa viitteessä onkin huomioitu useamman lähteen käyttö. Menetelmien osalta tutkijan kokemattomuus on osittain johtanut pieniin epätarkkuuksiin termien käytössä. Lisäksi yhteiskuntatieteiden perustutkimuksen tuntemuksen vähäisyys aiheutti jonkin verran haasteita prosessin aikana.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat herättäneet tutkijan mielessä enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Heränneet kysymykset aiheuttavat jatkotutkimustarvetta monestakin tutkimuksen piiriin liittyvästä aiheesta. Keskeisimmäksi voitaisiin nähdä kysymys siitä, mitkä ovat vaihtoehdot tämänhetkisellem linjalle kriisinhallintaoperaatioiden suhteen, eli miten vaikuttaisi kriisinhallinnasta vetäytyminen, ja toisaalta taas miten kriisinhallintaan osallistumista voitaisiin tehostaa ja millaisia ratkaisuja se vaatisi. Tehostamisella tarkoitetaan tässä sellaisia toimenpiteitä, joita nyt ei joko voida voimassaolevan lainsäädännön takia tehdä tai jotka eivät vielä ole osana kriisinhallinnan vakiintuneita toimintatapoja.

Tämän tutkimuksen keskittyessä länsimaiseen sodankuvaan ja kriisinhallintaan sen keskeisenä osana, olisi syytä jatkaa saman aiheen tutkimista suomalaisen turvallisuuspolitiikan kannalta tärkeän kohteen eli Venäjän osalta. Venäläinen sodankuva on muutoksessa aivan kuten länsimainenkin, mutta Venäjä on kylmän sodan jälkeen ollut lähes jatkuvasti sotaa käyvä valtio ja sen sotakokemus on todella laaja. Venäläinen sodankuva poikkeaa osiltaan hyvinkin paljon länsimaisesta ja olisi tärkeää selvittää sen keskeisimpiä tekijöitä, joiden voidaan katsoa vaikuttavan Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin ratkaisuihin.

Venäläisen sodankuvan lisäksi olisi tarvetta tutkia Suomen sotilaallista uskottavuutta venäläiseltä kannalta. Sodankuva on uskottavuuden yksi tekijä, mutta koska uskottavuus muodostuu vuorovaikutuksessa, olisi valtio- tai sotatieteiden tutkimuskentässä varmasti tilausta muidenkin osien tutkimiseen. Tärkeää olisi selvittää sotilaallisen uskottavuuden tekijät venäläisestä näkökulmasta ja se, mikä kaikki vaikuttaa Suomen uskottavuuteen Venäjän kannalta.

Kriisinhallinnan osalta tämä tutkimus toi esiin monia kiinnostavia, vastausta odottavia kysymyksiä. Näitä voisi tutkia esimerkiksi laajempina tapaustutkimuksina. Aiheeksi voisi määrittellä esimerkiksi Suomen kriisinhallintaoperaation muutoksen jossakin määrättyssä operaatiossa, koska tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista pureutua yksittäiseen operaatioon kovin tarkasti. Lisäksi olisi mielenkiintoista tehdä vertailevaa tutkimusta joko Suomen osalta kahden operaation välillä tai saman operaation toteutuseroja esimerkiksi Suomen ja Ruotsin välillä. Uskottavuus on sosiaalisena käsitteenä vaativa tutkimusaihe, mutta sitäkin voisi tutkia sellaisenaan myös pro gradu:ssa tai sitä korkeatasoisemmassa opinnäytetyössä. Mielenkiintoinen aihe Suomen puolustuspolitiikan kannalta olisi ainakin uskottavuuden sisäinen määrittäminen.

6.3. Loppusanat

Tutkimuksen alussa tutkijalla ei ollut juuri minkäänlaista aavistusta tulevista tutkimustuloksista. Varsinaisia hypoteeseja ei tutkimuksessa käytetty, ja aineiston valinta oli melko vapaata. Tulosten valossa tutkija saattaa näin lopuksi todeta, että tutkimuksen varsinaista pääongelmaa olisi voinut muokata ja tarkentaa vielä paljonkin, mutta tutkimus kuitenkin tuotti uusia kysymyksiä, ja siltä kannalta voidaan odottaa aiheen tiimoilta jatkotutkimuksia. Suomen sotilaallinen uskottavuus ja kriisinhallinta sen osana pysynevät turvallisuuspoliittisessa agendassa jatkossakin, ja tutkija toivoo, että tämän tutkimus innostaisi muita tutkimaan samaa aihepiiriä.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Internet-lähteet

Bonnin sopimus: <http://www.afghangovernment.com/AfghanAgreementBonn.htm>, luettu 1.10.2008

Afganistanin historia, kts mm.

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_historiakatsaus.dsp, luettu 26.2.2009

Afganistan operaatioalueena:

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_operatioalue.dsp, luettu 10.10.2008

Afganistan operaatioalueena : www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf_operatioalue.dsp, luettu 11.10.2008

Amiraali Juhani Kaskealan puhe Säkylässä 25.11.2002: Euroopan turvallisuuspoliittinen muutos ja Suomen puolustus: <http://www.mil.fi/puolustusvoimainkomentaja/137.dsp>, luettu 29.11.2008

EU:n Europa-sivut: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/g24401.htm>, luettu 18.7.2008

EU:n nopean toiminnan joukot;

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/eu_nop_toim_joukot.dsp, luettu 15.2.2009

EU:n taisteluosastot - perinteistä kriisinhallintaa paremmin valmiuksin:

<http://209.85.129.132/search?q=cache:vhjJYqfv8J:www.pvtt.mil.fi/paaesikunta/artikkelit/2569.dsp%3Fprintable%3D2%26+rekrytointi+taisteluosasto&hl=fi&ct=clnk&cd=7&gl=fi&client=firefox-a>, luettu 16.2.3009

EU:n taisteluosastot, Puolustusministeriö, www.defmin.fi/index.phtml?s=355, luettu 11.2.2009

Euroopan neuvosto: Ongoing-operations & completed operations:

consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=FI&mode=g, luettu 1.2.2009

Euroopan unionin turvallisuusstrategia Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa: www.consilium.eu.int/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIFI.pdf, luettu 29.1.2009

ISAF: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/isaf, luettu 20.8.2008

ISAF:n komentorakenne: <http://www.nato.int/ISAF/structure/hq/index.html>, luettu 15.12.2008

ISAF shows restraint during violent demonstrations in Meymaneh:

<http://www.nato.int/shape/news/2006/02/060207a.htm>, luettu 19.7.2008

ISAF-troops: www.nato.int/isaf/index.html, luettu 26.2.2009

Istanbul Summit 2004: nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm, luettu 29.1.2009

Kosovo Force: www.nato.int/issues/kfor/evolution.html, luettu 29.9.2008

Lissabonin sopimus: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_fi.htm, luettu 30.1.2009

Maastrichtin sopimus eli sopimus Euroopan unionista:

http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_fi.htm, luettu 15.2.2009

NATO Glossary of Terms and Definitions: www.nato.int/docu/stanag, luettu 14.7.2008

NATO support to Afghan National Army (ANA) February 2008:

<http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/ana-support.html>, luettu 6.2.2009

NRF: nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm, luettu 29.1.2009

NRF: nato.int/issues/nrf/index.html, luettu 30.1.2009

Operaatiot: Kosovo: www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/kosovo.dsp, luettu 24.2.2009

Operaatiot: Kosovo, Keskinen taisteluosasto:

<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/spat.dsp>, luettu 24.2.2009

Operational Mentor and Liaison Team Programme, September 2007:

<http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, luettu 6.2.2009

Operational Mentor and Liaison Team:

<http://www.nato.int/issues/afghanistan/factsheets/omlt.html>, luettu 29.1.2009

Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa:

http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operatiot/isaf_suomalaiset.dsp, luettu 11.12.2008

The Evolution of ISAF: <http://www.nato.int/issues/afghanistan/index.html>, luettu 26.2.2009

The Partnership for Peace: <http://www.nato.int/issues/pfp/>, luettu 2.10.2008

Tilastotietoa EU:sta: http://europa.eu/abc/keyfigures/qualityoflife/wealthy/index_fi.htm, luettu 16.2.2009

Ulkoasiainministeriö: EU: Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka:

www.formin.fi/public/default.aspx?contentlan=1&culture=fi-FI&nodeid=31904, luettu 20.11.2008

Ulkoministeriön tilannekatsaus: Suomen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan 2007: www.formin.fi, luettu 5.10.2008

Washington Summit Communiqué: The Alliance for the 21st Century:

<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>, luettu 13.2.2009

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kirjallisuus

von Clausewitz Karl: Sodankäynnistä. Suomentanut Heikki Eskelinen, 3. painos. Alkuperäis-teos: Vom Kriege (1832) Fäth&Hässler, Smedjebacken 2002.

Ervasti Pekka ja Laakso Jaakko: Karhun naapurista Naton kainaloon. WS Bookwell. Juva 2001

Forsberg, Pursiainen, Lintonen&Visuri (toim): Suomi ja kriisit, vaaran vuosista terrori-iskuihin. Helsinki, 2003.

Hakovirta Harto: Maailmanpolitiikka. Teoria ja todellisuus. Kustannus 54, 2002.

Heikkilä Kaisa: Suomi ja Eurooppalainen kriisinhallinta. Pääesikunnan kansainvälisen osaston julkaisuja 2/2003. Edita Prima Oy, Helsinki 2003.

Hinkkala Marjatta: Kultainen leijona – sovitulla reitillä. Suomalaiset rauhanturvaajat Koso-vossa. Karisto Oy, Hämeenlinna 2002

Hägglund Gustav: Euroopan puolustus. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004

Iskanius ja Kääriäinen: Sodan ja taistelun kuva. TaktL julkaisusarja 2 no. 3. Edita Oy, Helsinki 2000

Jackson-Sörensen: Introduction to International Relations. Theories and approaches. 2nd edition, 2003

Järvenpää, Kauppi, Kivinen, Ojanen, Piipponen, Rehn, Sierla: Suomen paikka maailmassa? EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Edita Prima Oy, Helsinki 2003

Koivula ja Tammilehto (toim.): Crisis Management: A New Form of Nation-Building? StratL julkaisusarja 2 n:o 31. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Kerttunen, Koivula and Jeppsson: EU Battlegroups. Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation. StratL julkaisusarja 2, no 30. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Kurkinen Petteri: Siviili-sotilasyhteistyö kriisinhallintaoperaatiossa. StratL julkaisusarja 1 no 18. Edita Oyj, Helsinki 2001.

Lagerstam Kaarle: Naton muutos. StratL julkaisusarja 1, no 22. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Lagerstam Kaarle: Yhdysvaltain turvallisuuspolitiikka kylmän sodan jälkeen. StratL julkaisusarja 2, no 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2003.

Luttwak Edvard: The Logic of War and Peace. Cambridge, Massachusetts, 1987

Nokkala Arto: Non-offensive defence. A Criteria Model of Military Credibility. Finnish Defence Studies 3. War College, Helsinki 1991.

Nurmela Teemu: Sotilaallisen kriisinhallintajoukon taistelutilaan vaikuttavat tekijät. TaktL julkaisusarja 2, no 1. Edita Prima Oy, Helsinki 2007.

Pyykönen Juha: Crisis Management: A New Form of Nation-building? Questions asked and some tentative conclusions. Kirjasta Koivula & Tammilehto: Crisis Management: A New Form of Nation-Building? Departement of Strategic and Defence Studies, series 2, no 31. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Raitasalo Jyri & Sipilä Joonas: Sodan määrittelystä. Käsitteet sodasta sodankäynnin taustalla. StratL julkaisusarja 4 no 18. Edita Prima Oy, Helsinki 2004.

Raitasalo Jyri: Läntinen sodan kuva kylmän sodan jälkeen. Kirjasta Raitasalo ja Sipilä (toim.): Muuttuva sota. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Raitasalo Jyri & Sipilä Joonas (toim.): Sota – teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen. StratL julkaisusarja 1, no 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Raitasalo Jyri: Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus. StratL julkaisusarja 1, no 23. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Rantapelkonen Jari: Konfliktin, konfliktinhallinnan ja turvallisuuden käsitteet kylmän sodan jälkeen. StratL julkaisusarja 1 no 17. Helsinki 2000.

Rehn Elisabeth: Keynote speech. Kirjasta Koivula ja Tammilehto (toim.): Crisis Management: A New Form of Nation-Building? StratL julkaisusarja 2 n:o 31. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Reus-Smit Christian: Constructivism. Kirjasta Burchill, Linklater, Devetak, Donnelly, Paterson, Reus-Smit, True: Theories of International Relations. 3rd Edition. Palgrave MacMillan, CPD 2005

Ruhala, Sivonen, Tiilikainen, Järvenpää: Suomen turvallisuuspolitiikan vaihtoehdot. StratL Julkaisusarja 2 n:o 22. Edita Prima Oy, Helsinki 2003

Ryter Marc-André: EU Capabilities for Autonomous Military Crisis Management: Possibilities and Limits. StratL Julkaisusarja 2 n:o 11. Helsinki 2001

Sainio Kari. Artikkelit kirjassa Hinkkala Marjatta: Kultainen leijona – sovitulla reitillä. Suomalaiset rauhanturvaajat Kosovossa. Karisto Oy, Hämeenlinna 2002.

Tietoja Suomen kokonaisuuspuolustuksesta 2006. Maan ja kansalaisten turvallisuus – yhteiskunnan toiminnan turvaaminen. Helsinki 2005.

Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki 2002

Tuominen Risto: Suomalaisupseerit Afganistanin armeijaa kouluttamassa. Artikkelit lehdessä Sotilasaikakauslehti 2/2009.

Visuri Pekka: Maailmanpolitiikan muutos ja Suomi. Arvio syksyn 2001 terrori-iskujen vaikutuksista. Taloustieto Oy, Helsinki 2002

Wedin Lars: The Concept of Crisis Management. Kirjasta Koivula & Tammilehto: Crisis Management: A New Form of Nation-Building? Departement of Strategic and Defence Studies, series 2, no 31. Edita Prima Oy, Helsinki 2005.

Wendt Alexander: "Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics" in *International Organization*, vol. 46, no. 2, 1992

Wendt Alexander: "Constructing international politics" in *International Security*, vol. 20, no. 1, 1995

Wendt Alexander: *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, 1999

2.2 Lait

Laki Puolustusvoimista, 402/1974

Laki Puolustusvoimista 551/2007

Rauhanturvaamislaki 29.6.1984/514

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211

Asevelvollisuuslaki 15.9.1950/452 ja siihen tehty lisäys: 19/1998: muutetaan 3a§/31.3.2006/213, astunut voimaan 1.4.2006

2.3 Valtioneuvoston selonteot

VNS 1/1995 vp: Valtioneuvoston selonteko: Turvallisuudesta muuttuvassa maailmassa (Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat)

VNS 1/1997 vp: Valtioneuvoston selonteko: Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus

VNS 2/1999 vp: Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon (KFOR) Kosovossa

VNS 2/2001: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001 - Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001

VNS 5/2001 vp: Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon (ISAF, International Security Assistance Force) Afganistanissa

VNS 6/2004: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004 - Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004

VNS 8/2006: Valtioneuvoston selonteko suomalaisen sotilasosaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana Saksan, Alankomaiden ja Suomen muodostaman EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1. - 30.6.2007

VNS 2/2007 vp: Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Afganistanin ISAF -operaatioon, Suomen osallistumisesta EU:n sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon Tshadissa ja Keski-Afrikan tasavallassa (EUFOR TCHAD/RCA) sekä sotilasosaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana Ruotsin, Suomen, Viron, Irlannin ja Norjan muodostaman EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 01.01. - 30.06.2008

VNS 8/2008 vp: Valtioneuvoston selonteko: Suomen osallistuminen ISAF -operaation tukitoimiin vaalien järjestämiseksi Afganistanissa vuonna 2009

2.4 Muut julkaistut lähteet

Eduskunnan kirjelmä 18.6.1999 / VNS 2/1999

Eduskunnan kirjelmä 39/2001

EU Council Secretariat Factsheet: EU Battlegroups. EUBG 02. November 2006.

EU Secretariat Council Factsheet: EU Battlegroups. February 2007.

KFOR Cimic-reports 2008

KFOR HQ J9: Weekly Cimic-report no. 1302

Prague Summit Declaration 2002

Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006

Puolustusvaliokunnan lausunto 2/1999 vp / VNS 2/1999

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 5/1999 vp / VNS 2/1999

United Nations Security Council Resolution 1244/1999

United Nations Security Council Resolution 1386/2001

United Nations Security Council Resolution 1390/2002

United Nations Security Council Resolution 1833/2008

UTP 3/2004 vp: Suomen osallistumisen vähentäminen ja muutokset KFOR -joukoissa Kosovossa

UTP 8/2007: Valtioneuvoston selvitys Suomen osallistumisesta EU:n pohjoismaisen taisteluosaston ja Alankomaiden, Saksan ja Suomen muodostaman taisteluosaston valmiuteen 1.1. - 30.6.2011

YETTS: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006.

3. MUUT LÄHTEET

Nokkala Arto: luentomateriaali 19.11.2008

Everstiluutnantti Mika Kerttusen luennot syyskuussa 2008

LIITTEET

LIITE 1: YK:N TURVALLISUUSNEUVOSTON PÄÄTÖSLAUSELMA 1244/99:N (10.6.1999) MÄÄRITTELEMÄT TEHTÄVÄT KANSAINVÄLISELLE TURVALLISUUSJOUKOLLE:

LIITE 2: KFOR:IIN OSALLISTUVAT MAAT JA JOUKOT VUONNA 2008

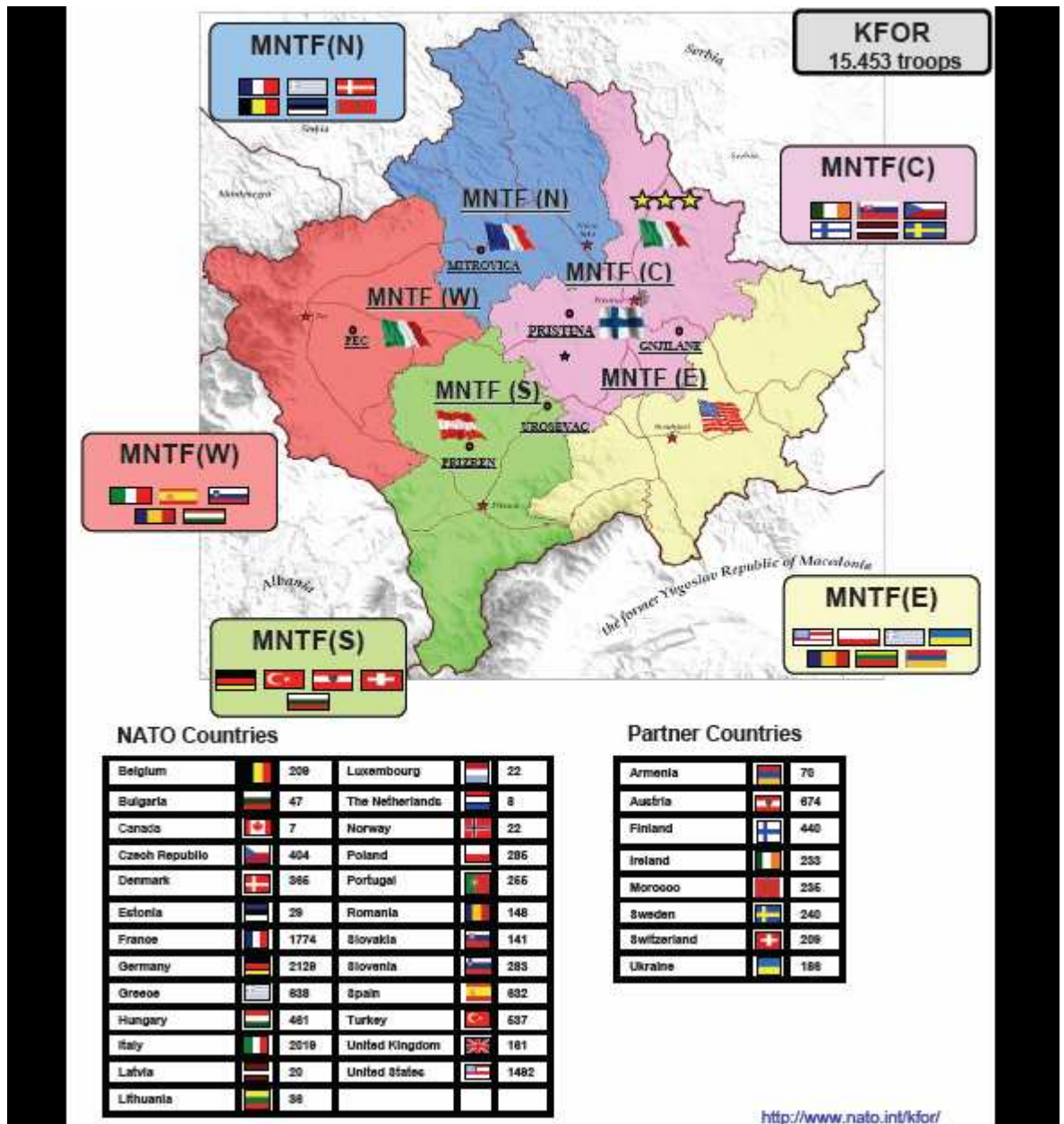
LIITE 3: ISAF:IIN OSALLISTUVAT JOUKOT JA VAHVUUDET VUONNA 2008

LIITE 4: TUTKIMUKSEN LYHENNELUETTELO

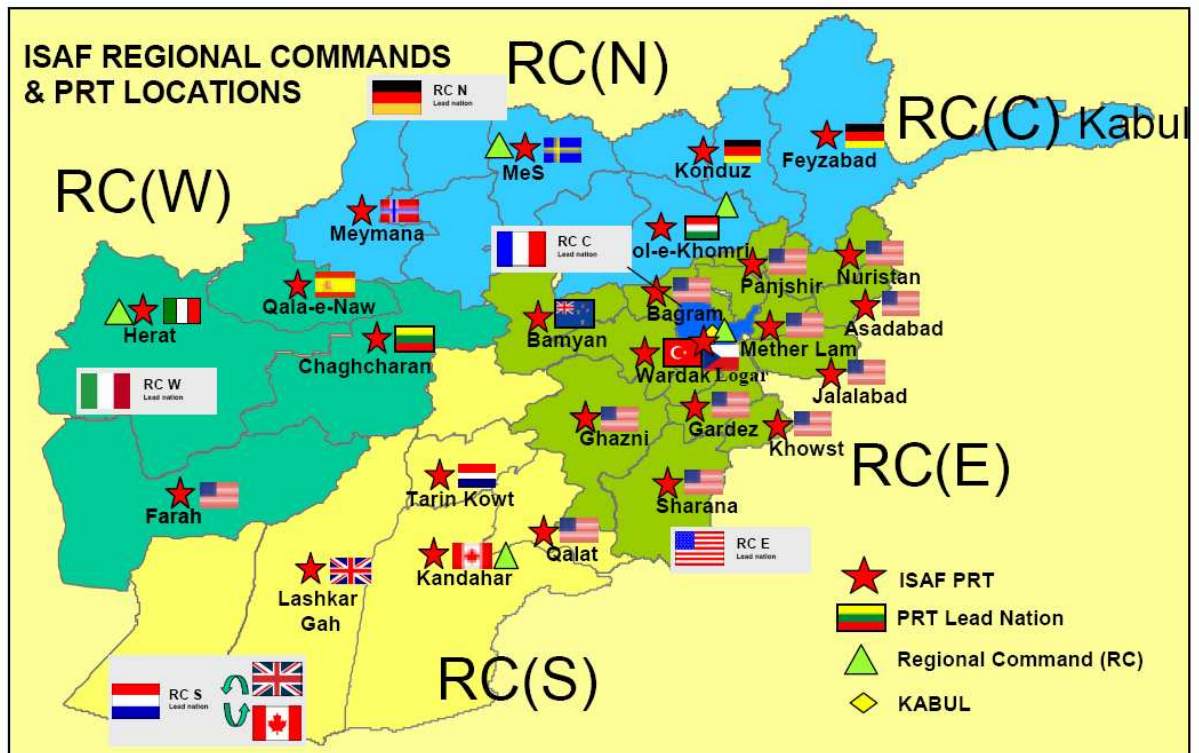
**YK:N TURVALLISUUSNEUVOSTON PÄÄTÖSLAUSELMA 1244/99:N
(10.6.1999) MÄÄRITTELEMÄT TEHTÄVÄT KANSAINVÄLISELLE TUR-
VALLISUUSJOUKOLLE:**

- ylläpitää pelotetta vihollisuuksien uudelleen puhkeamisen estämiseksi, valvoa tulitaukoa ja tarvittaessa pakottaa kriisin osapuolet siihen ("maintaining and where necessary enforcing a ceasefire") sekä varmistaa Jugoslavian liittotasavallan sotilaallisten, puolisotilaallisten ja poliisivoimien vetäytyminen;
- riisua aseista Kosovon vapautusarmeijan joukot ja muut aseistautuneet Kosovon albaaniryhmittymät
- varmistaa turvallinen ympäristö, johon pakolaiset ja evakot voivat turvallisesti palata ja jossa kansainväliset siviilioperaatiot ja humanitaariset järjestöt voivat toimia
- varmistaa yleinen turvallisuus ja järjestys kunnes kansainvälinen siviilioperaatio voi ottaa vastuun tästä tehtävästä
- valvoa miinanraivausta kunnes sen kansainvälinen hoito järjestetään
- tukea ja toimia yhteistyössä asianmukaisen kansainvälisen siviilioperaation kanssa
- valvoa rajoja sekä
- varmistaa suojelu ja liikkumisen vapaus kansainväliselle turvallisuusjoukolle ja siviilioperaatiolle sekä muille kansainvälisille järjestöille.

KFOR: IIN OSALLISTUVAT MAAT JA JOUKOT VUONNA 2008

ISAF:IIN OSALLISTUVAT JOUKOT JA VAHVUUDET VUONNA 2008

**International Security Assistance Force
and Afghan National Army strength & laydown**

Troop Contributing Nations (TCN): The ISAF mission consists of the following 41 nations (the troop numbers are based on broad contribution and do not reflect the exact numbers on the ground at any one time).

	Albania	140		Finland	110		Lithuania	200		Spain	780
	Australia	1,090		France	2,780		Luxemburg	9		Sweden	310
	Austria	1		Georgia	1		Netherlands	1,770		The former Yugoslav Republic of Macedonia*	170
	Azerbaijan	45		Germany	3,460		New Zealand	150		Turkey	700
	Belgium	410		Greece	140		Norway	490		Ukraine	10
	Bulgaria	510		Hungary	360		Poland	1,590		United Arab Emirates	25
	Canada	2,830		Iceland	8		Portugal	30		United Kingdom	8,300
	Croatia	270		Ireland	7		Romania	900		United States	24,900
	Czech Republic	415		Italy	2,350		Singapore	20			
	Denmark	700		Jordan	4		Slovakia	120			
	Estonia	90		Latvia	160		Slovenia	70			
									Total (rounded)		56,420

TUTKIMUKSEN LYHENNELUETTELO

ANA: Afghan National Army

CCC: Capabilities Commitment Conference

CIMIC: Civil-Military Co-operation

CIMCO: Civil-Military Co-ordination

CoG: Centre of Gravity

EOD: Explosive Ordnance Disposal

ESDP: Common European Security and Defence Policy

ETYJ: Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

EU: European Union, Euroopan unioni

EUBG: European Union Battlegroup

EUFOR: European Union Force

HFC: Helsinki Force Catalogue

HG: Headline Goal

HHC: Headline Goal Catalogue

HTF: Headline Goal Task Force

IFOR: Implementation Force (Bosnian rauhanturvaoperaatio)

ISAF: International Security Assistance Force (Afganistanin kriisinhallintaoperaatio)

KFOR: Kosovo Force

MNTF: Multinational Task Force

NACC: Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvosto

NADEFCOL: NATO Defence College

NATO: North-Atlantic Treaty Organisation

NGO: Non-Governmental Organisation

NORDCAPS: Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support

NRF: NATO Response Force

OCC: Operational Capabilities Concept

OEF: Operation Enduring Freedom

OMLT: Operational Mentoring and Liaison Team

PARP: Planning and Review Process

PfP: Partnership for Peace

PRT: Provincial Reconstruction Team

QRF: Quick Reaction Force

SKJA: Suomalainen kriisinhallintajoukko Afganistanissa

SKJK: Suomen kriisinhallintajoukko Kosovossa

SFOR: Stabilisation Force (Bosnian rauhanturvaoperaatio)

STANAG: NATO:n kielistandardi

TEEP: Training and Education Enhancement Programme

VNS: Valtioneuvoston selonteko

WEU: Western European Union

YETTS: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia

YK: Yhdistyneet kansakunnat (UN)

YUTP: Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (EU:n)

9/11: 11.9.2001 terrori-iskut Yhdysvaltoihin